

1984/1.

BARANYAI MŰVELŐDÉS

30 éves úttörőházak
Pécsett és
Komlón

**A Baranya megyei
Tanács V. B.
művelődésügyi osztálya
kiadványa**

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG

Antal Gyula
Dr. Andrásfalvy Bertalan
Bóna Ernőné
Mezei József
Pirisi Jánosné
Újvári Jenő
Dr. Vargha Károly
Dr. Vastagh Zoltán
Dr. Tóth Tibor

Szerkesztik:

Brandstätter György főszerkesztő
Dr. Bárdy László
Kígyós Sándor
Lippenszky István
Molnár G. Judit
Dr. Szita László
Kóczyán Erzsébet

A kiadásért felel:

Fischer János

A szerkesztőség címe:

Baranya megyei Tanács V. B.
művelődésügyi osztálya
7601 Pécs, Pf.: 121

ISSN 0133-350 X

Munkatársak

Czanik Istvánné úttörő- és ifjúságház-igazgató, Komló
Gálfi Istvánné általános iskolai közművelődési felügyelő, Pécs
Hartmann Piroska úttörőház előadója, Pécs
Kóczyán Erzsébet úttörőház-igazgató, Pécs
Koltai Magdolna megyei rajzszakfelügyelő, Pécs
Lukács János MSZMP Baranya megyei Bizottsága első titkára, Pécs
Páll Lajos művelődési központ igazgató, Komló
Rétfalvi Sándor szobrászművész, Pécs
Ribár Istvánné általános iskolai tanár, Pécs
Szakács Istvánné általános iskolai tanár, Pécs
Tóthné Csordás Erzsébet könyvtáros, Pécs
Varga Ferenc általános iskolai tanár, Szentlőrinc
Vastagh Zoltán kandidátus, főiskolai tanácskezelő tanár, Pécs
Várnai Ferenc megyei ének-zenei szakfelügyelő, Pécs

BARANYAI MŰVELŐDÉS

... „PÉCSETT ÚJ ÚTTÖRŐHAZAT ÉPITENEK...”

A Baranyai Művelődés c. folyóirat olvasója ezúttal a fennállásuk 30. évfordulóját ünneplő úttörőházak munkájáról, megalakulásuk körülményeiről, szép küldetésük teljesítésének tapasztalatairól, örömeiről, gondjairól kaphat igen tartalmas tájékoztatást.

Őszinte örömmel üdvözlöm a kezdeményezést, amely lehetővé tette, hogy e kiadványban, a Magyar Úttörők Szövetsége e jeles intézményeinek, az úttörőházi mozgalomnak Baranya megyei vonatkozásait ismerhetjük meg, elsősorban a pécsi „Szabó István” Úttörőház és a komlói úttörőház történetének áttekintésével.

Tudom, hogy a történeti visszatekintéssel, a 30. születésnap – egyébként e kiadvánnyal szélesebb körű – megemlékezéssel az úttörőházak vezetőinek és sok-sok lelkes társadalmi aktivistáinak nem az ön-ünneplés a céljuk. Az évfordulót olyan alkalomnak tartják – helyesen –, hogy magukról szólva, lehetővé tegyék annak mérlegre tételét, az úttörőházak hogyan teljesítik feladataikat, többirányú tevékenységük mennyiben felelt és felel meg az úttörőmozgalom szükségleteinek és a gyermekek igényeinek. Van-e igazítanivaló, s ha igen, milyen irányban kell azt megtenni.

Miközben tehát az emlékezés széles körű tájékoztatást nyújt az úttörőszövetség vezetői és remélhetőleg sok tagja számára is, egyben egy mély önvizsgálaton alapuló útkeresés azok részéről, akiknek megadatott, hogy az úttörőházakban végezhetnek közszolgálatot, társadalmi tevékenységet.

A párt- és állami szervek, így természetesen a Baranya megyei Pártbizottság is jelentőségének megfelelően, felelősen kíséri figyelemmel és támogatja az úttörőmozgalmat, valamint a vele kapcsolatban álló intézmények munkáját. Abból indulunk ki, hogy a célok, a főbb feladatok egyértelműek és világosak ma is. Az úttörőmozgalom vállaljon részt a gyermekek szocialista neveléséből, szervezze közösségeiket, segítse az iskolai oktatást és az úttörőmozgalomból kikerülő fiatalok beilleszkedését az ifjúsági szövetség, a KISZ munkájába. Ebből fakadnak szorosan az úttörőházak működésének céljai is. Nevezetesen; hogy az úttörőházak szolgálják valamennyi gyermek, kisdobos és úttörő szocialista nevelését, segítsék a vonzási körzetükbe tartozó úttörőcsapatok, úttörővezetők tevékenységét. Közösségi életükkel, önkormányzati rendszerükkel, demokratikus vezetési gyakorlatukkal járuljanak hozzá a gyermekek közéletbe való aktív bekapcsolásához.

Ahhoz, hogy ezen az úton eredménnyel járhassanak, természetesen sok-sok munkára, tevékenységi formára, jó módszerekre, változó világunkhoz is alkalmazkodó irányításra van szükség.

Igy is történt és történik ez az úttörőházak munkájának bétköznapjain, immár elvitathatatlan értékekkel és eredményekkel. Egyszerűen felmérhetetlen, hogy hány és hány gyermeknek éppen az úttörőházi tevékenysége – a ház hatása – adott olyan impulzust, amely egész életére meghatározó lett. Ugyanígy nehéz felbecsülni az úttörőházaknak az úttörővezető képzésében, a csapatok segítésében betöltött pozitív szerepét.

Az elmúlt 30 évben eredménnyel bizonyították létük indokoltságát, azt, hogy szükség volt „szolgáltatásaikra”, méginkább megfogalmazhatjuk jeles tevékenységüket igényként a jövőre vonatkozóan.

Közismert, de mély igazság, a holnap társadalmá, viszonyainak milyensége és minősége alakul azáltal, ahogy a ma ifjú nemzedékével foglalkozunk, és attól a képességünktől, hogy eszméinkkel törekvéseinkkel meg tudjuk-e teremteni azonosulásukat és annak alapján a ma és a holnap feladataiban cselekvő részvételüket.

E nagy és nem könnyű feladat teljesítésében vállalt és vállal részt – sok más fontos nevelési tényező mellett – egész tevékenységével az úttörőszövetség és az úttörőházi mozgalom.

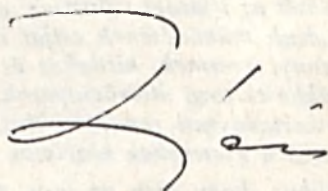
Felszabadulásunk 40. évfordulójára készülő társadalmunk, a Szovjetunió önzetelen és hathatós támogatásával, a Magyar Szocialista Munkáspárt vezetésével, dolgozó népünk alkotó munkájával történelmének eddig legnagyobb magaslataira jutott. Megtisztult tartalmat kapott a szocialista hazafiság, a szülőföld szeretete, a proletár internacionalizmus, van mit szeretni, félteni és tovább erősíteni a hazában.

Törekvéseink valóra váltásában az emberek anyagi, szellemi boldogulásában továbbra is nélkülözhetetlen azoknak az értékeknek a gyarapítása, amelyekre eddig is építettünk. Mindenütt, így az úttörőmozgalom egészén belül is nagyobb rangot kell adnunk a képességnek megfelelő teljesítménynek, a szorgalomnak, a fegyelemnek, a közösségi magatartásnak, az erkölcsnek.

Az ifjúság szocialista szellemű nevelésén sokan munkálkodunk. Megvan ebben a mozgalomban az iskolának és a családnak is a feladata. Ezért fontos az összehangoltság. Akkor jutunk azonban igazán előbbre, ha építve egymás munkájára mindenki tisztességgel elvégzi hivatásából adódó és vállalt feladatait, és abban a legtöbbet nyújtja. Ehhez természetesen feltételekre is szükség van. De ki tagadhatná, hogy megvan és megteremthető minden olyan feltétel, ami a jelenleginél még eredményesebb nevelőmunkához vezethet.

Tudnunk kell élni meglévő lehetőségeinkkel és szükség szerint bővíteni is azokat. Ilyen felfogás vezette többek között a megyei, a Pécs városi párt- és állami szerveket, amikor úgy határoztak, hogy felszabadulásunk 40. évfordulójára – a társadalom ajándékeként – Pécssett új úttörőházat építenek gyermekeinknek.

E gondolatokkal köszöntöm a megyei pártbizottság nevében jubildó gyermek-intézményeinket, az úttörőházakat, áldozatkész kollektíváikat és azokat, akikért mindez történik, kisdobosainkat és úttörőinket.

Lukács János
MSZMP Baranya megyei Bizottsága
első titkára

ÜTTÖRŐHÁZ ÉS PEDAGÓGIAI GYAKORLAT

Az úttörőházak megalakulásuk óta szervesen illeszkedtek a szocialista nevelési intézmények rendszerébe. Ez természetesen következik társadalmunk politikai, pedagógiai törekvéseiből és abból a szükségletből, hogy az iskola és más állami intézmények mellett jelen kell lennie az ifjúsági mozgalom bázisainak is.

A felszabadulást követő első időszakban szinte vetélkedtek egymással az új mozgalmi intézmények, hogy bizonyítsák, miként lehet a régitől eltérő, hatékony programot szervezni. Ugyanakkor hatottak még visszahúzó erők is, az iskolában működő tanárok egy része sem volt eléggé fogékony a mozgalmi hatások befogadására, sőt a szülők nagy része is bizalmatlan volt, esetleg vissza is tartotta gyermekét. A helyzet mégis kedvezett a mozgalom fejlődésének, hiszen a lehetőségek megérlelődtek a munkához, a kis létszámú, de lelkes kezdeményezők hamar feltűntek, foglalkozásaikat – így úttörőházi programjaikat is – érdekessé, vonzóvá tették. Egyre nagyobb rétegeket hódított meg az ifjúsági mozgalom.

A tömegessé válás, gyors előretörés az 50-es évek közepén – a társadalmi-politikai helyzetből következően – színtelenebbé, sőt dogmatikussá, esetenként formálissá tette az ifjúsági szervezeteket is. Az úttörőházak sem menekülhettek meg mindettől, de jónéhány helyen – ahol a belső, elsősorban személyi feltételek ezt lehetővé tették – mégis sikerült a munkát, a közös játékot színessé, gyermekhez közel állóvá tenni.

Ahol a fiatalokat igazán elkötelezetté, saját életük formálásában érdekeltté tették, ott kevesebb zökkenővel, általában azonban igen nagy visszaesés után sikerült csak 1956 után újrakezdeni. A hibák elemzése, a mozgalmi lehetőségek újbóli mérlegelése, a kezdeményezők felderítése megújuláshoz vezetett. Néhány év alatt az úttörőmozgalom ismét a gyermekek tömegszervezetévé és az iskolai nevelés legfőbb segítőjévé válhatott.

A hetvenes évek elejéig felvázolható újabb időszak talán a gyermekmozgalom legszebb korszaka volt. Bizonyára van némi elfogultság is ennek kimondásában, hiszen magam is végigélve az úttörőházak – szélesebben a mozgalom – fejlődését ezekben az években kaptam a legtöbbet. A pécsi „Szabó István” Úttörőházban tíz éven át vezethettem kísérleti szakkört, részt vehettem a mozgalmi módszerek kidolgozásában, tapasztalt vezetők között magam is tanulhattam, fejlődhettem. A ház módszertani központjai országosan is elismertek voltak (és jórészt maradtak is). A tanárképzésben megsokasodó feladataim miatt a továbbiakban már csak alkalmi munkakapcsolataim maradtak az úttörőházzal, sajnos szakkört már nem vállalhattam.

A 70-es évek közepétől egyre erősebben érezhető a tömegszervezet „elneheze-

dése". A felnőttek és KISZ-korúak kevesebb lelkesedéssel vannak már jelen. He-lyüket a pedagógusok töltik be, akiknek egy része inkább „hivatából” dolgozik, felelősséggel, de nem fiatalos lendülettel, nem eléggé érdekesen. Az iskolák álta-lában zsúfoltak, a gyerekeket lefoglalja a kötelező teendők sokasága, figyelmüket elvonja a közélettől a tömegkommunikáció és a családok nagy részének magán törekvése, befelé fordulása. Ugyanakkor egyre fokozódnak az igények, egyre jobb feltételekre lenne szükség.

A nagy léptekben jellemzett korszakok csupán arra szolgálnak bizonyítékul, hogy rendkívül dinamikus változó körülmények és követelmények között alakult az intézmények élete, ugyanakkor az utóbbi tíz-tizenöt esztendő sem mutatja az automatikusan felfelé ívelő utat. Más-más forrásból adódnak gondok – néha ép-pen a társadalmi haladás, az életszínvonal emelkedése, a technika fejlődése okoz zavart az iskolában és közművelődésben is. Ez azonban már nem fejthető ki ebben a tanulmányban. Később még visszatérünk a nevelési és oktatási terv, valamint a közművelődési dokumentumok és az úttörőszövetség határozatai nyomán a töret-len fejlődés megőrzését szolgáló és a továbblépést biztosító fontosabb intézke-désekhez.

A továbbiakban határozzuk meg röviden az úttörőház működésének célját. Az úttörőház a MUSZ célkitűzéseinek megfelelően szolgálja „valamennyi gyermek, a kisdobosok és úttörők szocialista nevelését, segíti a vonzási körzetébe tartozó úttörőcsapatok, úttörővezetők tevékenységét. Közösségi életével, önkormányzati rendszerével, demokratikus vezetési gyakorlatával hozzájárul a gyermekek köz-életbe való aktív bekapcsolásához”.¹ Az úttörőházban folyó nevelési tevékenységet a következő főbb feladatkörök szerint mutatjuk be: alap- és továbbképzés a csa-patok gyermek, ifjú és felnőtt vezetői számára; a családi és iskolai nevelés segítése, kiegészítése; kísérleti, kutató-fejlesztő munka.

Az úttörővezetők alap- és továbbképzése

Régebben egy, ma már két nagytábor (Csillebérc és Zánka) biztosít a felnőtt-és gyerekvezetők számára rendszeres alap- és továbbképzést. A tömeges igényt a központi tanfolyamok (táborok) csak részben elégítik ki. A tervszerű munkameg-osztás következtében az úttörőházban leginkább a gyermekvezetők (őrsvezetők és elsősorban tisztségviselők) képzése folyik. Alkalmanként azonban szinte minden felnőtt-, ifjú- és gyermekvezető részt vesz úttörőházi továbbképzésen, tapasztalat-cserén. Az igények kielégítése sokszor csak kihelyezett csoportokkal lehetséges. Az úttörőházi szakemberek rendszeresen segítik a csapatoknál folyó vezetőképzést is. Könyvtárat (módszertani szobát) alakítottak ki, ahol minden szükséges dokumen-tum és segédanyag, sőt a gyakorlatban leginkább bevált eljárások leírása is meg-található.

Baranya megyében 1979-ben például 3 őrsvezetői (ezek között kisdobos 1), 2 ifivezetői, 1 szakkörvezetői és 16 gyermek tisztségviselői tanfolyamot szerveztek úttörőházakban. Ennél többet a kis befogadóképesség miatt nem bírnak el. Nagy előnye az úttörőházi képzésnek, hogy itt kitűnő módszertanosok működnek, a kö-rülmények megfelelőek, e célra berendezett termek vannak, érdekes, változatos for-mák alakíthatók ki.

Érdekes megjegyeznünk, hogy az ötvenes évek második felében rövid ideig (1957–58-ban) Pécsen úttörőházi vezetőképző és regős csapat is működött. Ez a forma kitűnően szolgálta a célt, hiszen a gyermekek egy csapat teljes (és jól meg-szervezett) életrendjében sajátíthatták el a tudnivalókat. Mőd nyílt az iskolaitól

eltérő, színes foglalkoztatásra. Ez a csapat sokat kirándult, rendszeresen felvonult. Példaadó ifjúvezetők irányították az őröket. A későbbi években úttörőcsapat már csak iskolában alakulhatott. Az iskola ugyan igyekezett otthont nyújtani az úttörőknek, az úttörőház lehetőségeihez mérten mégis csak alulmaradt. Napjainkban ismét vannak törekvések arra, hogy lakóterületen, tehát iskolán kívül is szervezzenek úttörőcsapatot, esetleg szakrajt. Ennek elvi akadályja nincs, de mindenképp biztosítani kell a vezetés személyi és tárgyi feltételeit, valamint az iskolával való megfelelő kooperációt.²

Tekintettel arra, hogy az úttörővezetők jelentős része (döntő többsége) pedagógus, egyre gyakoribb vezetőképzési mód a pedagógus-továbbképzés keretei között történő felkészítés. Ennek előnye az iskolai és mozgalmi törekvések egymásra vonatkoztatása, egységes koncepcióba rendeződése. Eredményes mégis csak akkor lehet ez a forma is, ha speciális úttörő- és gyerekszemlélet hatja át, ha továbbra is részt vesznek benne a legjobb úttörőházi metodikusok, gyakorlott csapatvezetők. A pedagógusok szakmai felkészültségéhez – tapasztalataink szerint – a mozgalmi továbbképzés során elsősorban színes, érdekes eszközöket, metodikákat kell adnunk. Az úttörőházak több vezetőképző kísérlet színhelyei voltak.³

Együtt a családdal, iskolával, művelődési intézményekkel

Az úttörőházban a már említett vezetőképzések mellett sokféle gyermekfoglalkoztatásra van lehetőség. Kezdetől napjainkig kiemelkedő eredmények születtek a különböző szakkörökben. Elsősorban azok a szakkörök (szaktanfolyamok) váltak népszerűvé, amelyek az iskolákban alig találhatók meg. Így például a vasúti és repülőmodellező, rádiós, lövész, néptáncos, környezetvédő. Az ismertebb, könynyebben szervezhető szakkörök akkor töltötték be igazi úttörőházi funkciójukat, ha különleges minőséget tudtak felmutatni. Ebben az esetben hozzájuk kapcsolódtak a csapatoknál működő szakkörök vezetői, metodikai központtá váltak. A 60-as években az úttörőszövetség sokat tett a szakkörök népszerűsítéséért, az egyes úttörőházakban gondosan fejlesztette a szakköri központokat, módszertani bázisokat.

A pécsi úttörőházban például országos módszertani bázis volt közel tíz éven át az irodalombarát szakkör. Tematikáját folyamatosan alakította egy szakemberekből álló team, és gondosan ellenőrizték a gyakorlati eredményeket is. Az elméleti alapok kidolgozásában sokat köszönhetünk Kolta Ferenc főiskolai tanárnak, Muszty László és Hoffman Ottó vezető metodikusnak. A tanárképzősök metodikai jegyzetét az itt gyűjtött és kipróbált tapasztalatok felhasználásával állították össze. A szakköri mozgalom Baranya megyében fellendült. A színjátás megújításában Magassy László, az irodalmi színpad műfajának gondozásában Bernáth János szerzett elismerésre méltó eredményeket. Az irodalombarát szakpróba anyaga ebben a műhelyben alakult ki.⁴

Az úttörőház szakkörei speciális műfajt képviseltek. Önkéntes jelentkezés után, a gyermekek érdeklődésére építve alakították ki programjukat, a mozgalom eszméi és eszközei segítségével formálták közösségeiket, építve aktivitásukra, tettrekészségükre. Pécssett az úttörőházban a mozgalmi szakkörök közös terv alapján dolgoztak. A mai napig él a szakkörök összefogásának haladó hagyománya. Nagy szerepe van ebben Benkő Gyula és Kóczián Erzsébet úttörőház-igazgatóknak.

A vezetőképzés és a szakköri tevékenység a szabad időben szervezett rendezvényekkel, közösségi játékokkal, vetélkedőkkel, kirándulásokkal egészül ki. Egy-egy szerencsés megyeközpontot kivéve a kis befogadóképességű, néhány függetlenített szakemberrel működő úttörőházak a növekvő foglalkoztatási igényeket egyre

kevésbé tudták kielégíteni. Szükségessé vált az objektív feltételek javítása és az alkalmas szakemberek egységbe tömörítése.

1973-ban az úttörő- és ifjúsági házak tanácsi kezelésbe kerültek.⁵ Így válhattott lehetővé a közművelődési intézmények bázisaival való együttműködés. Új formák és elképzelések születtek. Az úttörőházak nem voltak felkészületlenek. Pécssett például régi hagyomány volt már a könyvtárral, a színházzal, a sportegyesületekkel és a művelődési házakkal az együttműködés. Jónéhány rendezvényt előzőleg is csak más helyeken lehetett megszervezni. Így a jubileumi műsorokat, vetélkedőket, vagy speciális feltételeket igénylő programokat (könyvtári beszélgetések, múzeumi tájékoztatók). Egy helyzetjelző beszámoló tanúsága szerint a pécsi „Szabó István” Úttörőház 1981-ben az alábbi rendezvényeket, akciókat szervezte meg más művelődési intézményekkel együttműködve:

Baranya megismerése a helytörténészek közreműködésével; Színházi sorozat a nyolcadikosok számára; Planetáriumi vasárnapok; Állatkerti vetélkedő; Könyvheti rendezvények; Gyermeknap a Mecseken; Játszóház 6–10 éveseknek.

Az úttörőszövetség különböző témákban országos játékokat hirdet, amelyek szintén igénylik az úttörőházak közreműködését és sok más művelődési intézménnyel történő együttműködését. Emlékezetes például a „Művészetek vándorútján” és a „Barátaink” – c. közművelődési játék.

Az úttörőház – most már kiegészülve a környező művelődési intézmények lehetőségeivel is – évről évre növelte a gyermekek (fiatalok) részére szervezett szakkörök, rendezvények, kulturális és sportolási lehetőségek mennyiségét. Más oldalról közelítve ugyanakkor azt tapasztalhatjuk, hogy az érdekeltek részvétele lényegesen nem növekvő. Az öt napra szorult iskolai munka hét közben szinte lehetetlenné teszi a mozgósítást. A hét végén viszont szétszóródnak a gyerekek, és kevés felnőtt vállalkozó akad, aki önkéntes munkát vállal. A hivatásos munkatársak száma a növekvő igényekhez viszonyítva kevés. Hozzá kell tennünk még, hogy a gyermekek egy rétege az iskolán kívül sokféle különórán, szakmai előkészítésen, esetleg korrepetáláson vesz részt. Más rétege pedig – a sajnálatos családi-környezeti hatások következtében – nem igényli a tartalmasabb foglalkoztatást, nehezen szervezhető.

Az úttörőház szervező tevékenysége egyre jobban kiterjed az üzemekre, napközi otthonokra is. Üzemi pályaválasztási (orientációs) szakköröket szerveznek, napközis táborokba települnek ki. Más esetben közművelődési intézmények támogatásával komplex klubokat, szülőkkel való találkozókat hoznak létre. A szülők bevonására más módon is kísérletet tettek. A szombati és vasárnapi rendezvények egy részére a gyermekeket szüleikkel együtt hívták meg.

Az úttörőmozgalom szívesen él a kirándulás, túra, természetjárás, táborozás lehetőségével. A gyermekmozgalmi hagyományok sokféle romantikus, érdekes, szabadban szervezhető játékot, megismerési-tájékoztató formát tartalmaznak. Minderre talán nagyobb szükség volna ma, mint eddig bármikor. Padban ülő, autóval közlekedő, szabad levegőt alig ismerő gyermekek nőnek föl. Egyre több egészségügyi gond merül fel. Iskolában és azon kívül is mindent meg kell tennünk, hogy gyermekeink elegendő időt töltsenek a szabadban, érje őket a napfény, de küzdjenek meg a gyalogtúrákon, kirándulásokon a szélllel, hideggel, hegycsúcsokkal. Nem hiábavaló törekvés, életfontosságú az is, hogy minden gyermek sportoljon. Nem elegendő a versenyszerű szervezés, a legjobb foglalkoztatása. Tömegsport, tömeges foglalkoztatás vezethet csak eredményre! Ezt más országok tapasztalataiból is tudjuk, hiszen ott lehet igazán kiemelkedő eredményeket elérni, ahol széles bázisból meríthetnek, ha van igazi tömegsport is.

Az ifjúsági szervezet pedagógiai (metodikai) kérdései mindenképp az érdeklődés középpontjába kerülnek az úttörőházban. Egyrészt az úttörőcsapatok várnak nap mint nap szakszerű eligazítást, módszertani segítséget az itt dolgozóktól, másrészt maga az intézmény igyekszik megfelelni rendeltetésének. Folyamatosan gyűjtött dokumentumok, segédanyagok és módszertani tapasztalatok tárháza alakul ki. A ház függetlenített és évtizedekig kötődő tiszteletdíjas munkatársai általában elismert szakemberek, akik tudatos fejlesztő-kutató tevékenységet folytatnak. Az elismert úttörő módszertanosok nem mind pedagógusok. Különösen a régebbi időkben sok mérnök, műszaki szakember vállalkozott szakmai-mozgalmi közreműködésre. Rendszeresen megtalálhatók a honvédség és más fegyveres testületek dolgozói, sportolók, a legkülönbözőbb foglalkozásúak és több-kevesebb ifjúvezető is az úttörőházi csoportok élén.

Az úttörőházak vezetői rendszeresen ösztönzik a területükhöz tartozó csapatokat mozgalmi kezdeményezésekre, felkeresik őket (különösen a fiatalabb csapatvezetőket) konzultációra, eljuttatják számukra a szükséges módszertani anyagokat.

A vezetőképzés folyamatában mindenütt kialakul valamiféle helyi tapasztalat, amely évről évre gazdagodik. Legnagyobb számban – amint láthattuk az előzőekben – gyermekvezetők kapnak központi támogatást, alapképzést. A tanultakat megkísérlik alkalmazni csapatukban is. A felnőtt vezetőkkel folytatott konzultációk, továbbképzések során mérlegre kerül a gyermekvezetők felkészítése, bevétele is. Általában hálásak a csapatok felnőtt vezetői az úttörőházi képzésért. Természetesen nem mindent tudnak megvalósítani a gyermekvezetők, mert hatékonyságuk erősen kötődik a helyi viszonyokhoz, saját presztízsükhöz. Általános gond, hogy a gyermekek játéka, a számukra érdekes kirándulás, színes tevékenység nem kap kellő teret az iskolába szorult mozgalmi egységeknél. Néhol a tudatos nevelőmunka szorítja ki a gyerekvilágot a rendszeres gyűlésekkel, frontális rajfoglalkozásokkal, formális rendezvényekkel.

Az úttörőszövetség időszakonként újabb vezetőképzési eljárásokat vezet be, időről időre megváltozik az úttörők éves programja. Mindez csak akkor lehet eredményes, ha megmarad a kontinuitás is, ha az eddig elért eredményekhez lehet igazítani az új elemeket, ha a folyamatos munka kap újabb megerősítést. Az úttörőház egyik fontos állomása a felülről jövő kezdeményezések adaptálásának. Ugyanakkor sokszor kap megbízást a jövőben bevezetendő elképzelések kipróbálására, más esetben úttörőházi tapasztalatokból épül fel bevezetésre érdemes elképzelés.

Egyes úttörőcsapatok közelebb állnak az úttörőházhoz, többet kamatoztatnak lehetőségeiből, mások nem jutnak el közvetlen munkakapcsolatig és így távolabb kerülnek tőle. A Pécsen működő Bártfa utcai úttörőcsapat például évről évre megfelelő arányban vesz részt az úttörőház szakköreiben, tanfolyamain, rendezvényein. Jól kamatoztatja a beáramló tapasztalatokat. A jelenség azonban korántsem véletlen! Az iskola vezetősége (élén az igazgatóval) erős nevelési rendszert épített ki, s ezzel szükségletté tette a színes úttörőmunkát és annak eléréséhez a vezetői ismeretek megszerzését is. Ha ilyen szervezett, igényes együttműködés valósulna meg minden úttörőcsapat és az úttörőház között, még inkább kicsi lenne a rendelkezésre álló tér és végtelenül kevés a függetlenített munkatárs. Ezzel azt is ki mondtuk, hogy amennyiben növelhetnénk a függetlenített úttörőházi munkatársak számát és velük fokozni tudnánk az egyes csapatok (különösen a gyermekközösségek) munkakapcsolatát a központtal, elevenebb, a gyermekekhez közelebb álló úttörőéletet teremthetnénk.

A kutató-kísérletező munka leginkább az úttörőházi szakkörökben valósulhatott meg. Már említést tettünk arról, hogy Pécsen a hatvanas években erős módszertani központok alakultak ki, melyeket országosan is ösztönöztek, számon tartottak. Talán a mozgalmi szakkörök csökkenésének következtében, az iskolába zárttság, tantárgyhoz kötődés miatt ezek a bázisok megszűntek, vagy szerepük csökkent. Nem ismerték fel kellőképp annak jelentőségét, hogy a mozgalmi szervezésű szakkörökben milyen jó lehetőségek adódnak a közoktatásban is szükséges változtatások kipróbálására. Viszonylag elszigetelődött, nem került felszínre az úgynevezett komplex szakkörök gyakorlata. A tantervi fejlesztő munka számára nem lehet közömbös, hogy már tíz-tizenöt éve próbálkozott a szakköri mozgalom társadalom-és természetismereti anyagok kiválasztásával és gyakorlati alkalmazásával. Részen az úttörőélet, részben a vállalt pályaorientációs szerep arra ösztönözte a szakkörvezetőket, hogy az élethez, a társadalmi gyakorlathoz közelebb vigye a gyerekeket. Elevenítsünk fel néhány példát erre a korszerűsítő, útkereső munkára!

A példák a pécsi úttörőházból származnak, miután ott volt alkalmam közvetlen részvételre. Tudunk azonban más kezdeményezésekről is, melyek ide kívánkoznak. Így pl. a komlói fotószakkör máig élő kiemelkedő tevékenységéről is.

A vegyész szakkör, Kaurek Róbert mérnök vezetésével olyan feladatsort dolgozott ki, amelyben a gyerekek mindvégig számukra érdekes problémákat oldottak meg, de a természettudományos (és nem kizárólag egy tantárgy anyagához tartozó) ismereteket, azok összefüggését és alkalmazását mindvégig tudatosították, szinte önkéntelenül tanulták meg. Ez a szakkör sajátos, testhez szabott úttörőéletet élt. Titkosírásaik izgalmat keltettek, táborüz-színezési eljárásaik élményt szereztek, gyakran varázslathoz hasonló meglepetésekben részesítették más szakkörök tagjait is. A szaktáborban eleven, kezdeményező egységként vettek részt. Hozzá tartozik az igazsághoz az is, hogy a gyerekek szülei hamarosan rájöttek, hogy továbbtanulni szándékozó fiaiknak igen hasznos beiratkozni Kaurek „tanár úr” műhelyébe. Itt ugyanis legalább annyit meg lehet tanulni, mint a különórákon, csak éppen érdekesen és pénzkiadás nélkül. Országos érdeklődés kísérte Kaurek Róbert később kialakított környezetvédelmi anyagát is, amely igen magas színvonalú szaktáborban szerzett szellemi élményt sok gyerek számára.

„A képi látásra nevelés” alkotó útjait kereste Rétfalvi Sándor szobrászművész sok éves kísérleti tevékenységével. Kiindulópontjai megegyeznek a képzőművészeti nevelés általános gondolataival. Hogyan lehetne a felnövekvő gyermeket megtanítani a vizuális nyelvre? Miképpen lehetne megismertetni vele a különböző művészeti alkotásokat, hogy a megismerés saját felfedezésük legyen? Hogyan lehetnek a környezet szépségeinek felfedezői?

Az országos bemutatók és szaktáborok számtalan bizonyítékot adtak arról, hogy a kérdésekre a szakköri kollektíva választ adott. A produktumok általában gyermeki élményekhez kötődtek, szakszerű játékban születtek meg. Sikert az úttörőélet eseményeihez kapcsolódó alkotásokra ösztönözni. Az úttörőház kiadványaiban, a kiállításokon és a termék falain szemet gyönyörködtető gyermekmunkák találhatók.

A módszer egyik alapja a gyermek és a különféle megmunkálható anyagok találkoztatása. A vezető eszközt adhat a munkához, példát mutathat a jóízű próbálkozásokhoz, elindíthat alkotó folyamatokat. Ezután a magára talált, munkájába feledkezett gyerekeken a sor. Kinek egyik, kinek a másik lehetőség tetszik. Eszerint lehet majd választania, próbálkoznia. Menet közben sokféle tanulság adódik, s szinte észrevétlenül épül ki a növendék látás- és környezeti kultúrája. Eközben természetesen mélyebbre ásnak a tehetségek, teret követelnek az egyéni kezdemé-

nyezések. Ők is szakavatott, tapintatos ösztönzést kapnak, de nem szakadnak el a többiekől, mert az alkotó közösségben mindenki képessé válik a közreműködésre. Az útkeresés nyomán egyes csoportok különválhatnak. A szobrászkodók, a rajzolni szeretők, a textilmunkák, szövés-fonás iránt érdeklődők megfelelő szakemberekhez irányíthatók. A társ-szakkörök továbbra is találkozhatnak. Az úttörőházban Rétfalvi Sándorné és Koltai Magdolna egy-egy szakágazatban magas szintű speciális szakkört vezetett. Mindhármas művész tanítványai megtalálhatók az országosan is legjobbak között.

Az irodalombarát szakkör tevékenységéről és a módszertani központ létéről, az abban közreműködő nevelőkről, kutatókról már tettünk említést. Most a kísérleti-kutató munka néhány jellemzőjét ismertetjük. Egyik alapvető kérdés itt is a közoktatás égető gondolja. Hogyan lehet műértővé, olvasóvá nevelni a gyerekeket? A válaszhoz segítséget kértünk az érdekelt 10–14 éves gyerkektől is. Leültünk velük beszélgetni, megpróbáltunk barátságot kötni. Közös útra indultunk, felfedezni a szépet kinek-kinek eddigi élményei között. A foglalkozások kezdetben inkább kötetlen beszélgetésekre emlékeztettek, ahol mindenkinek (természetesen a vezetőnek is) volt valamilyen kérdése, vagy legutóbbi olvasott, látott élményéről kívánt beszámolni. Akadt természetesen versmondó, írogató szakköri tag is. Ők is bekapcsolódtak az „élményvadászlatba”. Egyre inkább műközpontúvá, elemzővé, máskor önkifejezővé, előadásszerűvé vált a foglalkozás. Ebben sokat segítettek az ifjúvezetők (főiskolai hallgatók) is. Kialakultak kollektív produkciók, szerkesztettünk közös műsorokat, bemutattuk egy-egy szakköri tag alkotását. Talán mégis a legmaradandóbb (önépítő) élmény a műhelymunka maradt.

Az országos bemutatók évenként összegeztek bizonyos lépéseket, melyeket szakértői körben lehetett megvitatni, tovább érlelni. Ilyen bemutatók voltak: Karcsei K. István: Óriáscircusz c. darabja, mint a 10–12 évesek egyik adekvát játéka; Fekete István: Túskevár c. könyvének élménye a gyermekek szövegválogatása és feldolgozása nyomán; A ritmus különböző művészetekben (munkafoglalkozás). Itt is akadtak természetesen tehetséges gyerekek. Ők társaiknak is sok élményt adhattak, versmondásban, szövegmondásban gyakran értek el kiemelkedő eredményeket. Többben választottak később olyan pályát, ahol szakköri tapasztalataiknak hasznát vehették. Az önkifejezés valamilyen formájában (szóban vagy írásban) minden szakköri tag alkotó módon tudott részt venni. A legfontosabb mégiscsak az volt, hogy barátságot kötöttünk a könyvekkel, az olvasással és a legkülönbözőbb művészi kifejezésmódokkal. Életreszóló barátság ez, a művészet szépségeinek keresése beépült életvitelükbe. A mai napig vannak találkozásaink, ahol mindig folytatódik a megkezdett élménykereső, élményalkotó útkeresés.

Nem véletlen, hogy a módszertani bázisként működő szakköröknek voltak tervezett és menet közben kialakult közös rendezvényeik, produktumaik. Évenként bemutakozó kiállítást és műsort rendeztünk. Közös foglalkozásokon ismerkedtünk egymás világával, kerestük a közös vonásokat, eltérő jellemzőket. A bemutatók során rendszeres társunk volt a néptánc szakkör Siptár Ernőné vezetésével. A népi kultúra örök forrásaiból és a gyermeki élet mindennapjaiból emlékezetes műsorok születtek.

Néhány időszerű feladat

„Olyan szocialista nevelőiskolára van szükség, amelynek feladata az egész személyiség – az értelem, az érzelem, a fizikum, a jellem – harmonikus és differenciált fejlesztése. Az iskola átfogja, befolyásolja a fiatalok egész élettevékeny-

ségét; a tanulást, a közösségi-közéleti, a munka- és a szabadidő-tevékenységet egyaránt. Mindez megköveteli az iskola nyitottságának, társadalmi kapcsolatainak szélesítését, az iskolán kívüli nevelési tényezők koordinálását, határendszerük tudatos felhasználását” – olvashatjuk az új nevelési-oktatási tervben.⁶

A nevelőiskola kiépítése bizonyára nem képzelhető el máról holnapra. Megközelítése szempontjából talán a legfontosabb az idézet végén szereplő újfajta, egymásra épülő, jól koordinált munkamegosztás. Láthattuk, hogy az úttörőházak a múltban is jól szolgálták az iskola nevelési céljainak megvalósítását. A két intézmény azonban nem volt képes kellően egybehangolni, egymásra építeni törekvéseit.

Lehetőségeinket növeli az egységesített közművelődési hálózat. Az úttörőházak, mint e rendszer alkotóelemei felhasználhatják a gyermekfoglalkoztatás művelődési intézményekben kialakult tapasztalatait (például a gyermekkönyvtárakban, játszóházakban, klubokban), igényelhetik működési terepük kibővítését, a speciális feladatok megosztását is. Pécssett örvendetes tény az új úttörőház felépítése. A város minden úttörőcsapatához még így is nehéz lesz utat találni, de megfelelő vezetőgárdával lényeges fejlődésre van remény. Jelen helyzetünkben megszívlelendő más országok példája is. A Szovjetunióban például kerületenként számos (pécsi viszonylatban körülbelül 15–20) függetlenített úttörővezető dolgozik. Feladatuk a központi szakkörök, vezetőképzők irányításán túl elsősorban a gyermekvezetők felkészítése és a csapatok éves terveinek aktív segítése. Ilyen körülmények között már lehetne gondolnunk a tehetséges gyermekek és a hátrányos helyzetűek speciális foglalkoztatására is. További különbség, hogy a Szovjetunióban függetlenített csapatvezetők dolgoznak és a tízosztályos iskolákban a rajzvezetők idősebb tanulók, komszomolisták. Valamiképpen nálunk is több személyi energiát kell felszabadítani a mozgalom megsegítésére, részben a nem pedagógus vezetők, részben az ifivezetők számának növelésével, a hetedik-es-nyolcadikos tanulók gyermekvezetői megbízatásának fokozottabb felhasználásával.

Az úttörővezetők VIII. országos konferenciájának anyagában olvashatjuk: „Az úttörővezetők körét olyan szülőkkel, ifjúmunkásokkal és értelmiségiekkel, nyugdíjasokkal kell bővíteni, akik egyéni képességeiket örömmel hasznosítják a gyermekek érdekében, szívesen segítenek folyamatosan vagy időszakosan az úttörőközösségek tevékenységének megszervezésében.” Az úttörőházak számára is megerősítést kell kérnünk a pártszervezetek és tömegszervezetek aktív közreműködésével, hogy visszanyerhessük a megfelelő társadalmi bázist, sőt a feladatok és minőségi követelmények növekedése miatt további bővítést érhessünk el.

Ismét lehetőség kínálkozik iskolán kívül működő úttörőegységek, szakkörök, esetleg csapatok megszervezésére. Megyei hagyományaink alapján elképzelhető tehát lakóterületen, esetleg az úttörőházban is néhány szervezeti egység kiépítése. Ez feltétlenül fokozná a mozgalmi munka lendületét, a gyerekek egy részének pedig színes, érdeklődésének megfelelő tevékenységet biztosíthatna. Bizonyos mértékig tehermentesíthetné ez a megoldás a zsúfolt iskolák úttörővezetőit is.

Az úttörőházak módszertani bázisai – mint már megállapítottuk – fokozatosan visszafejlődtek, legalábbis országosan kiemelt helyzetük megszűnt. Az intézmények szakbizottsága 1976-ban ismét felvetette a módszertani központok megszervezésének szükségességét. Erre született is javaslat, a munka azonban mind-egyeddig nem hozott eredményt. A Népművelési Intézet közreműködésével feltétlenül felerősített igényel ez a törekvés. Nem utolsósorban azért is szükség van országos szakági (szakköri) bázisokra, mert ezek nélkül nem remélhető a szakkörök számának és színvonalának érdemleges növelése. Ezen a szervezett rendszeren keresztül remélhető jónéhány nem pedagógus úttörővezető segítő közreműködése is.

Az úttörőszövetség a legutóbbi években áttért a középtávú tervezésre. Az évenként kiadott új feladatrendszerek helyett most a helyi tervezésre jobban támaszkodó, a valóságos helyzetre építő, folyamatos tevékenység igénylése vált elsődlegessé. Ebbe épülhet be a központi ajánlások, kezdeményezések sora, ehhez kaphatnak segítséget módszertani levelek, eljárások kiadásával. Ennek megfelelően az úttörőházak figyelme is erősebben fog a csapatokra irányulni, megerősíthetik egyéni arculatukat, fokozhatják pedagógiai-metodikai igényességüket, színvonalukat.

Az úttörőtörténeti kutatások, hagyományörző munkálatok továbbra is időszerűek, hogy időszakonként visszatekintve tanulhassunk saját múltunkból, még inkább megőrizhessük a kiemelkedő kezdeményezők eredményeit, jövőbe mutató törekvéseit.

Jegyzetek

1. Az Állami Ifjúsági Bizottság 3/17. (IPK. 7.) sz. irányelvi az ifjúsági létesítmények működéséről.
2. „Felelőség és továbblépés”, úttörővezetők VIII. konferenciája, 1983. A MUSZ Országos Tanácsa javaslatai. 10. l.
3. A Baranya m. Úttörő Elnökség Módszertani Szakbizottsága Kóczián Erzsébet vezetésével, 1966–79-ig a pécsi úttörőház bázisára épült. A színvonalas műhelymunka folyamatosan követhető. Néhány kiadvány, amely jelzi az eredményeket: Irodalombarát szakpróba és útmutató (1967), Nyelvi nevelés és nyelvművelés az úttörő irodalmi szakkörökben (összeállította: Muszty László), Képzőművészeti szakkörök módszertani tanácskozása és kiállítás (Rétfalvi Sándor), 1968; Színjátzó szakpróba és útmutató (Magassy László, 1970), Eszperantó szakpróba és útmutató (dr. Hegedűs Béláné), 1973, Süss fel nap!; Kórusok szójátéka (Várnai Ferenc), 1983. Az 1976/77-es tanévben a pécsi úttörőházban országos kísérletet folytattak az új rendszerű szakpróbakról.
4. Vastagh Zoltán: Irodalombarát szakpróba. ILK Bp. 1967. 107. l.
5. A 2033/71 (X. 27.) sz. Kormányrendelet alapján, 1973. január 1-től az úttörő- és ifjúsági házak tanácsi kezelésbe kerültek.
6. Az általános iskolai nevelés és oktatás terve. MM. Bp. 1981. 15. l.
7. „Felelőség és továbblépés” – i. m. 10. l.

AZ ÁLTALÁNOS ISKOLÁK KÖZMŰVELŐDÉSÉNEK NÉHÁNY KÉRDÉSE PÉCS VÁROSÁBAN, ÉS EBBEN A SZABÓ ISTVÁN ÚTTORÓHÁZ SZEREPE

A jövő nemzedéke műveltségi színvonalának emelése érdekében az utóbbi években egyre nagyobb szerephez jut az általános iskolás korosztály körében végzett közművelődési tevékenység. Érthető tény ez, hiszen hiába végzünk a felnőttek körében kiváló közművelődési munkát, ha a jövő nemzedékét nem oltjuk be a kultúra csírájával, a műveltség elemeivel, nem tesszük a gyermekek szokásává az értelmes, művelt életet, a közművelődést szolgáló célokat.

Kötelező és ajánlott dokumentumok sora ránk ezt a nem könnyű és főleg előkészítetlen feladatot (a főiskolai és egyetemi pedagógusképzés a népművelő szakon kívül sajnos nem helyez rá elég súlyt).

Ilyen dokumentum az általános iskolai nevelés és oktatás tervének a „Tanítási órán és iskolán kívüli nevelés” fejezete, a XII. pártkongresszus határozatai, az úttörővezetők VII. kongresszusa, a közművelődési törvény és nem utolsósorban az 5 napos munkahétre való áttérés bevezetése.

Az általános iskolai közművelődési tevékenység is szabadidős folyamat. Amikor a szabad idő fogalmát boncolgatjuk, nem árt Lenint idézni, aki azt mondta: „A gazdagság nem más, mint az a szabad idő, amivel rendelkezünk”. Valóban nagy kincs a szabad idő és éppen ezért kell rá nagyon vigyázni, vagyis okosan, meghatározott céllal, tartalommal kitölteni, alaposan és következetesen, a tanulók személyiségformálásának, világnézetének alakítása érdekében, a különféle nevelési területeket figyelembe véve.

A gyerekeknek a közművelődési tevékenységi formákba való mind tömege- sebb bekapcsolódása mellett igaz az is, hogy létezik egy jelentős réteg, amelynek sok szabad ideje marad, amelyre nem terjed ki a mozgalom, nem kapcsolódnak be sem az intézmények, sem az iskola, sem a lakóhely kulturális életébe. Ezeknél a gyerekeknél a „valóságos szabad időben” unalom, téltenség jelentkezik. Pedig a gyerekek nevelése, társadalmi gyakorlatra való felkészítése, a szabadidős tevékenység megszervezése azt jelenti, hogy a szabad idő – amely egyébként minden ember magánügye – egyszersmind közügyé, az egész közösség ügyévé válik, tehát ösztársadalmi feladat.

Az MSZMP KB a közművelődés fejlesztésére hozott határozatában feladatként szabta meg a közoktatási és közművelődési intézmények tudatos együttműködését. A kulturális élet e két nagy bázisának tervszerű együttműködési alapja a közös cél: a szocialista ember nevelése. A cél azonosságán túl a különbségek mindenekelőtt a módszerekben és a tevékenységi formákban vannak.

Az együttműködés szükségességét támasztja alá a XII. kongresszus határozata is, amely kimondja, hogy „a különféle közművelődési intézmények tevékenységét

körültekintőbben egyeztessék, rugalmasabban és ésszerűbben hasznosítsák a meg-lévő erőket”.

Az is megszívlelendő viszont, ami az egyik országgyűlésnek az 1976. 3. sz. közművelődési törvény végrehajtásáról szóló beszámolója kapcsán hangzott el: „nem újabb terheket kell az oktatás vállára tenni, hiszen van elég feladata az iskolának”. A kapcsolat lényege az: abban az országban van jó közművelődés, ahol jó az iskola. A saját tennivalóit kell tehát teljesítenie, adjon alpműveltséget, hogy kialakítsa az emberekben a művelődés iránti igényeket. Elsősorban ilyen szempontból kell vizsgálni a pedagógusok közművelődési szerepét is, ugyanakkor nem szorítva be tevékenységüket az iskola falai közé.”

Az általános iskolában folyó nevelési munka és az úttörőmozgalom ma már nemcsak elméletben, de a gyakorlatban is elválaszthatatlan egymástól. Ezen a területen nagyon sok pozitív tapasztalatom van. Ahol az igazgató a csapatvezetővel szorosan együttműködve tart fenn kapcsolatot családdal, közművelődési intézményekkel, zeneiskolával, üzemekkel, társadalmi-politikai szervekkel, ott a munka a személyiségformálás érdekében bőségesen kamatozik. Ahol az oktató-nevelő és közművelődési tevékenység egy sínen halad, ott a tartalmi munka is magasabb szintű.

Az iskolák, az úttörőcsapatok jelenlegi tárgyi, anyagi feltételei, valamint az 5 napos munkahétre való áttérés miatt mindenképpen szükséges a közművelődési intézményekkel való szorosabb együttműködés. A lehetőség biztosított, hisz a város úttörőcsapatai szinte kivétel nélkül valamilyen formában kapcsolatot tartanak fenn közművelődési intézményekkel.

Örvendetes tény az, hogy a hatékonyság érdekében nem alkalmoszerű kapcsolatteremtésről van szó, hanem tudatos munkáról. Gondolok itt az általános iskolák közművelődési irányítóinak (kulturfelelősöknek, összekötő tanároknak) a tevékeny bevonására pl. a közös tervezésbe, előregondolkodásba, a helyi viszonyokat ismerve és azokhoz alkalmazkodva. Ilyen gyümölcsöző kapcsolat egyre több intézmény között él, és a koordináció számos pozitív ténnyel igazolhatóan megvalósul.

Az is igaz viszont, hogy véleményem szerint a kapcsolatteremtésben elsősorban az oktatási intézményeknek kell megtenniük a kezdeti lépéseket és a közös tervezéstől a programok megvalósításáig egy személy kell hogy ápolja a kapcsolatokat. Ez a feladat nem is olyan egyszerű: rátermettség, ügyszeretet, áldozatvállalás stb. szükségesek hozzá.

Az oktatási intézmények két alapvető módszert alkalmaznak annak érdekében, hogy az új követelményeknek és társadalmi elvárásoknak meg tudjanak felelni.

1. Behozzák az iskolába a közművelődési intézmények által javasolt, ajánlott műsorokat, rendezvényeket osztályfőnöki óra, rajfoglalkozás stb. keretében.

2. Kitekintés az iskolából olyan formában, hogy szakköri foglalkozás, osztályfőnöki óra vagy őrsi-rajfoglalkozások alkalmával különféle intézmények rendezvényeit, kiállításokat, múzeumokat, koncerteket stb. tekintenek meg.

Mindkét forma elengedhetetlen előfeltétele a gondos, hozzáértő, alapos előkészítés a pedagógusok vagy közművelődési szakemberek részéről.

Természetes, hogy a közművelődési intézmények közül az úttörőházak azok, amelyek jelentős és sajátos szerepet vállalnak az általános iskolás korosztály közművelődési tevékenységének mind tartalmasabbá és tudatosabbá tételéért.

A jelenleg érvényben levő mozgalom képzési határozattal összhangban sajátosan vetődik fel az úttörőházak közművelődési munkája. Mitől sajátos e tevékeny-

ség? Hogyan szolgálhatja leginkább az úttörőcsapatok közművelődési céljainak megvalósítását? Miben különböznek és miben kapcsolódnak más közművelődési intézmények munkájához?

Az úttörőházaknak sajátos közművelődési feladatai vannak. Olyan munkát kell végezniük, amit sem az úttörőcsapatok, sem más művelődési intézmények, sem az iskola nem képesek megoldani. Főleg a szabad idő (szabad szombat, iskolai szünetek stb.) – szervezett, szabadon választott, rendszeres és alkalmoszerű – tartalommal való megtöltésében kell hogy segítséget nyújtsanak.

Bázis intézmény kell hogy legyenek, akik aktívan vesznek részt a gyerek és felnőtt tisztségviselők, szakkörvezetők képzésében.

A pécsi Szabó István Úttörőház gazdag múltjával, színes, sokrétű tevékenységével, kislétszámú, de ügyszerető, hozzáértő és lelkes vezetőivel, valamint jól képzett és a gyermekeket szerető szakkörvezető gárdájával a pécsi gyermekkorosztály közművelődésének lényeges és nélkülözhetetlen bázisa.

A központi irányelvnek, miszerint: „az úttörőlétesítmények feladata, hogy állami intézményként az illetékes úttörőelnökségek programjainak megfelelően, sajátos eszközeikkel hozzájáruljanak az ifjúság neveléséhez, művelődéséhez, szabadidejének kulturált eltöltéséhez” – minden tekintetben igyekeznek tökéletesen megfelelni.

A város iskoláit járva, vélemények után kutatva sok kedves, személyes élmény került elő a házzal kapcsolatban. Ma is működő (35 éves) kartársam szívesen meséli – örök élményként hordozva – amikor kisgyermekként szüleivel együtt „hazajárt” az úttörőházba. A lépcsők „kedves recsegése”, az udvar egyszerű derűje, levegője, a talán nem mindig kifogástalanul kifestett, de tartalommal megtöltött termék varázsa úgy magához láncolta, hogy ma is hazajár, mint szakkörvezető. A családias, meleg, baráti, emberközeli légkör, ugyanakkor az igényes, kritikus szellem – életképességét bizonyítva – ma is jellemzője a háznak. Mindez alapfeltétele az eredményes munkának, hiszen nélkülük csak követelni lehet, de kapni nem.

Városunk egyik nagyon jó közművelődési tevékenységet folytató iskolájának (Bártfa u.) igazgatónője szerint a házat dicséret helyett csak a köszönet és elismerés illeti meg. Elvszerű, stabil tapasztalatokon nyugvó véleményét, gondolatait szeretném ötvözni a város kb. 20 iskolájában folytatott beszélgetéssel, valamint saját véleményemmel, meglátásaimmal.

A pécsi Szabó István Úttörőház munkáját – sokak véleménye szerint – mindig a tudatosság, koncentrálttság, tervszerűség és igényesség jellemezte.

A munka az elmúlt 30 év alatt mindig a gyermeki fejlesztés szolgálatában állt. Természetes, hogy az általános iskolákkal szemben támasztott – folyamatosan növekvő – igény az úttörőház munkájára is követelően hatott. Így ez a fejlődés a munka jelentős mértékű differenciálódásában nyilvánult meg.

A folyamatos tartalmi vonatkozású változás óriási pozitívumaként könyvelhető el – különösen az utóbbi 15 év alatt –, hogy a ház igényes munkáját megillető

iránymutatás ↔ igénytámasztás

tendenciáját mindinkább felváltotta az

iránymutatás ↔ segítségnyújtás

tendenciája.

E nemes szándékot következetes és célirányos tettek sorozata követte; így érdemelte ki a ház, szorgos munkával a *módszertani központ* igazi rangját a felnőtt és gyermekvezetőktől, az intézményektől egyaránt.

E jelentős funkcióját mindig növekvő hatósugarban és volumenben tölti be.

A nagymértékű, egyenesvonalú fejlődés nem a ház vezetőinek számszerű növekedésében, hanem a k i n á l a t mind differenciáltabb, gazdagabb, számszerűen is több – minőségi és mennyiségi – növekedésében öltött testet.

Mindig meg tudtak és tudnak nyerni jeles művészeket, kitűnő, hivatásukat magas szinten művelő szakembereket, teret engednek fiatal tehetségeknek, azok alkotó tevékenységének.

Ebben keresendő a sokirányú siker titka, továbbá abban a tendenciában, hogy a jeles szakemberek jeles tanítványai nem váltak meg a háztól, hanem különböző területeken tovább gyümölcsöztetik tudásukat.

A ház szűk, ezért elmés szervezőmunka híján már régóta nem tudná betölteni tisztét. Terjeszkedése viszont házon belül és kívül is jelentős. Míg régen csak a házban folyt az igényes munka, most házon kívül is. Különböző szervek, szervezetek épület- és szakmaismeretbeli lehetőségeinek felhasználásával is jól élnek (pl. MHSZ, TIT, Mecseki Kultúrpark, a város művelődési házai és általános iskolái).

Tevékenységük, mely nagyban kisugárzik az iskolák közművelődési munkájára, három fő irányban követhető nyomon:

1. Képzés, módszertani munka.
2. Szakági, szakköri tevékenység.
3. Alkalomszerű foglalkozások: rendezvények, vetélkedők, versenyek.

E három terület az, amely jelentősen befolyásolja az iskolákban folyó közművelődési munkát is.

1. Több évre visszamenően igen sok segítséget nyújt az úttörőház abban, hogy évről évre szinte fedezni tudja őrsvezető, rajtítkár, csapatdobos és -kürtös, játékmester – egyszóval a tisztségviselők – képzése terén a szükségleteket. Évente 400–500 gyerek képzése folyik itt.

Több csapat a kis létszám miatt saját berkein belül képtelen lenne ilyen irányú képzést megvalósítani. Így viszont adott a lehetőség, hogy minden csapat kellően felkészített gyermekvezetőkkel dolgozzék, így a mozgalmi munka színvonala jelentősen emelkedhet. Az iskolákhoz kihelyezett tanfolyamok kapcsán szoros a kapcsolat a két intézménytípus között.

Ifivezetők kinevelésével is foglalkoznak, ami a csapatok munkáján érezteti hatását. Szerencsés vállalkozás az ifiklub működése is.

Jó ötletnek minősíthető, hogy a mozgalmi munka javítása érdekében találkozót szerveztek az ifivezetőkkel, a középiskolák KISZ-vezető tanáraival és kerekasztal-beszélgetés formájában vitatták meg a problémákat. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy egyes középiskolák részéről nagyobb megértés és támogatás mutatkozik az úttörőmunkával kapcsolatban. Pl. biztosítják az ifivezetők részvételét az iskolai rendezvényeken.

Jelentős a módszertani segítségnyújtásuk pl. az iskolai csapatrendezvényekhez. Igen hasznosak a három tavasz, a KISZ-életre való felkészítés stb. kiadványai.

Külön ki kell emelni az évek óta lelkiismeretesen és gondosan összeállított pályaválasztási tevékenységet (elméleti és gyakorlati egyaránt), amely széles körű információkat nyújt a gyermekek számára és nagyon jól egészíti ki az iskolai pályaválasztási munkát.

2. Az úttörőház évről évre a gyermekek igényeihez és saját lehetőségeihez igazodva indítja számos, színvonalas szakkörét. Ezek közül kiemelt fontossággal bírnak azok, amelyek ritkaságuknál, anyagigényességüknél és sokszor szakember

hiányánál fogva (vasútmodellező, bőrdíszműves, vívó, könnyűbúvár, népzeneész) úgyszólván egyetlen lehetőségként adottak a város pajtásai számára. Az oktatási intézmények egyéb szakkörei számára viszont a többi – nem különleges – szakkör is példaként állhat. Évente 5–600 gyerekkel dolgoznak átlag 25–30 csoportban. Ezek a szakkörök változatosak, jól szervezettek, érdeklődést felkeltőek. A tehetséggondozáson, a képességfejlesztésen, az alkotótevékenység kibontakoztatásának szolgálatán, pályaorientáción kívül az általában magas szinten képzett – csak részben pedagógus – szakkörvezetők fontos feladatnak tekintik élményszerűen mozgatni az érzelmet és értelmet egyaránt.

Ez is magyarázata annak, hogy a lemorzsolódás nem, ill. főleg tanulmányi eredmény romlása esetén szülői ráhatás miatt jellemző. (Ezért témája több éven át az úttörőházi szülői értekezleteknek a szülői ház helyes és helytelen büntetés formáinak megvitatása.)

Örvendetes a szakkörök új „Bemutatkozunk” sorozata, amelynek kapcsán minden érdeklődő bepillanthat – kiállítás és nyílt foglalkozás keretében is – a szakkörök életébe.

Magasszintű, országosan is jelzett munkaterületekkel dicsekedhet a ház, pl. bélyeggyűjtő, eszperantó, szövő-iparművész, vasútmodellező, néptánc, lövész, természettjárom szakkör. Ezen szakkörök tagjai őrükben, rajukban elhintik az itt látottak, hallottak magvait és széles körűbbé teszik mindazt a szépet és jót, amit itt kapnak. Igen népszerűek a „Kisdobos ügyeskezek” szombati rendezvénysorozatai, amely azért is jelentős, mert a szülői részvétel is lehetséges és amely érdeklődő nevelők számára is jó tapasztalatszerző lehetőség.

Jelentős tény, hogy a pécsi úttörőház 8 éven át volt az Úttörő Irodalmi Szakkörök Országos Módszertani Központja, amelyből a Színjátész Szakkörök Országos Fesztiválja és Szemináriuma alakult ki, és amelyet hagyományosan továbbra is városunkban rendeznek meg évente.

Az eszperantó szakkör működésének jelentősége abban áll, hogy az úttörőház kiadásában 16. éve belföldön és külföldön egyaránt a nyelv oktatásához segédanyagként használt Pioniro c. eszperantó újságot szerkesztik.

3. Az úttörőház rendezvényeivel, vetélkedőivel a pajtások hasznos szabad idő eltöltése mellett figyelembe veszi az életkori sajátosságokat, a tanév mozgalmi feladatait, és tartalmas, hasznos programjaival szervesen kapcsolódik az iskolai tantervekhez, ezek részét képezi.

Különösen fontos ez most, hogy az 5 napos munkahét megnövekedett szabad időt biztosít gyermekeknek és családoknak egyaránt.

Nagy érdeme az úttörőháznak, hogy sokszínű, érdekes rendezvényekkel közvetve vagy közvetlenül segíti az iskolák közművelődési tevékenységét is. (Fabula, Szkéné, Kincskereső, Barátaink az alkotók, Pécsről, Baranyáról.) Szórakoztató rendezvényeikkel szintén az iskola válláról vesznek le gondot (discó, pöttyös-, csikosbál, játékdélutánok).

Vetélkedőik, versenyek kiváló lehetőséget biztosítanak arra, hogy a város különböző iskoláinak úttörői minél több alkalommal találkozhassanak, összemérhessék erejüket, tudásukat, képességeiket és így széles körűvé tehessék az itt folyó munkát.

Népszerűek a hagyományokkal rendelkező vetélkedők: Szabó István lövész-kupa, Tavaszi terepstafféta stb.

Minden felnőtt véleményénél többet ér egy úttörőtanács tag pajtás néhány gondolatát idézni a pécsi úttörőházzal: „Számomra ez a szó: »úttörőház« először is egy épület, de főleg egy kedves kis közösség. Szakköreim, összefüvetelém, rendez-

vényein sok ismerőst, barátot és új ismereteket szerezhethünk. A különféle programok nemcsak a tanévre vonatkoznak, de a szünetekben sem áll meg az élet, a szervezés. Ez nekünk nagyon jó.

Többször megkérdezzük minket, milyen programokat, mit szeretnénk? Ötleteinknek sajnos csak egy részét tudják megvalósítani a létesítmény kis helyiségei miatt.

E kis létesítmény vezetői nagy-nagy szeretettel és türelemmel foglalkoznak velünk. Magyarázatot adnak dolgokra, amelyeket nem értünk, szakkörök a gyerekek ügyességét, tudását, ismereteik fejlesztését segítik elő. A rendezvények érdekesekek, izgalmasak, változatosak. Osztálytársaimnak sokat mesélek az itteni életről. Őrsi foglalkozásokon gyakran felhasználjuk, amit az úttörőházban tanultam.

Én remélem, hogy minél előbb elkészül az új úttörőház, amely szebb biztosan nem, de nagyobb lesz a mostaninál. Igaz, hogy az úttörőházban a hely kicsi, azért mi jól érezzük magunkat, mondván: sok jó ember kis helyen is elfér."

Most, amikor 30. születésnapját ünnepli a Pécsi Szabó István Úttörőház is, kívánjuk, hogy továbbra is legyenek az általános iskolás korosztály közművelődésének tartó pillérei, hogy elérhessük közös célunkat, melyet Németh László szavaival lehetne legjobban megfogalmazni: „Nemcsak az iskolát, hanem az egész társadalmat a magasabb műveltség iskolájává kell tenni.”

FELHASZNÁLT IRODALOM

Úttörők a közművelődésben, közművelődés az úttörőmozgalomban. Dokumentumgyűjtemény (1979). Az általános iskolai nevelés és oktatás tervének tanítási órán és az iskolán kívüli nevelés c. fejezete.

A KOMLÓI ÚTTÖRŐ- ÉS IFJÚSÁGI HÁZ, MINT A MŰVELŐDÉS FOLYTONOSSÁGÁT SEGÍTŐ INTÉZMÉNY A VÁROS KOZMŰVELŐDÉSI RENDSZERÉBEN

Magyarországon az első úttörőház 1949. év végén nyitotta meg kapuit.

Baranya megyében, Pécs mellett, Komlón 1954-ben kezdte meg működését a kisdobosok és úttörők mozgalmi intézménye.

Komló 1951-ben lett várossá, az elsők között kapta meg a szocialista város elnevezést. Az alig tizenennyolcezeres város (1944-ben 3512 lakosa volt) az országépítés jelentős bázisává vált. A kokszolható feketeszen léte eredményezte a lakosság számának gyors emelkedését, amely a városépítéssel, a széntermeléssel volt összefüggésben. Az összlakosságon belül 1954-ben 2024 általános iskolás korú gyermek élt a városban. Részükre adta át a város vezetése azt az épületet, amelyben korábban a pártbizottság székelt, megteremtve a kezdeti lépésekhez az objektív és szubjektív feltételeket. A kevés helyiséggel rendelkező épületben – 5 helyiség – rövidesen pezsgő élet alakult ki, és vált a gyermekek mozgalmi és szabadidős tevékenységének bázishelyévé.

Fő célkitűzése volt, hogy váljék a Magyar Úttörők Szövetségének politikai, nevelési céljait szolgáló intézménnyé, amely az Úttörőszövetség működési szabályzata és éves programjai szerint a rendelkezésre álló személyi és tárgyi feltételeknek megfelelően, sajátos eszközökkel dolgozik. Tevékenységével szolgálja valamennyi gyermek, a kisdobosok, az úttörők szocialista nevelését, segítve a vonzási körzetébe tartozó úttörőcsapatok, úttörővezetők munkáját. Közösségi életével, önkormányzati rendszerével, demokratikus vezetési gyakorlatával járuljon hozzá a gyerekek közeletbe való tevékeny bekapcsolódásához.

Fő feladatának tekintette három évtizedes működése alatt az úttörőcsapatokban dolgozó gyermek, ifjú- és felnőtt úttörővezetők alap- és továbbképzését, az úttörőcsapatok módszertani segítségét, az iskolán kívüli mozgalmi tevékenység támogatását, valamint a szakági tevékenység szervezését. A kisdobosok és úttörők iskolán kívüli szakági művelődési tevékenységének keretében az úttörőház szakköröket, klubokat, művészeti csoportokat szervezett jelentős számban. Ezek a szakkörök, műhelyek, művészeti csoportok hozzájárultak a fiatalok műszaki és tudományos neveléséhez, elmélyítették, kiegészítették és továbbfejlesztették az iskolában szerzett ismereteket.

Az úttörőház tevékenységében jelentős teret kaptak a gyerekek szabad idejének hasznos programmal való kitöltése – szünidei, hétvégi rendezvények, találkozók, bemutatók, kulturális versenyek, vetélkedők szervezése.

A személyi és tárgyi feltételek hathatósabb támogatása érdekében az ifjúsági létesítmények 1973. január 1-től, kormányhatározat alapján a tanácsok kezelésébe kerültek. A megfogalmazott célok és feladatok változatlanul hagyásával, a tá-

mogatás jelentős növelésével az úttörőházi munkára ez az intézkedés városunkban kedvezően hatott. Emelkedett a főállású dolgozók száma, új formák – szakkörök, klubok – alakultak, nőtt a szabadidős nagyrendezvények száma is.

Gondot jelentett, hogy az általános iskola befejezése után megszűnik a kapcsolat az eddig idejára gyerekekkel. A mozgalmi munka és a művelődés folytonossága csak a kisdobos korosztálytól az úttörő korosztályig tartott. Kivételek voltak ez alól a visszajövő ifivezetők, akiknek száma viszonylag kicsi volt.

A probléma megoldását segítette az 1977-es évben megépült új úttörőház, mely 1978. január 1-től úttörő- és ifjúsági házként működik. A művelődés folytonosságának biztosítása érdekében – a város vezető testületeinek döntése értelmében – Komlón a közművelődési intézmények összevonására került sor – Városi Művelődési Központ néven.

Az integrációval a művelődési otthon jellegű intézmények és a helytörténeti múzeum mellett az úttörő- és ifjúsági ház is a hálózat egyik intézményévé vált.

Fontosnak tartottuk, hogy az intézmények a továbbiakban ne vetélytársai legyenek egymásnak, ne egymás elől „halásszák el” a közönséget, hanem megfelelő koordinációval, az anyagi és szellemi erők jobb összehangolásával biztosítsák a hatékonyabb közművelődési munkát. Az összevonás eredményeként realizálódhatott az a cél, hogy a gyermekkorban elindított művelődési folyamat azonos intézményen belül folytatódik az ifjúsági korban, amely továbbiakban átnőhet a felnőtt közművelődési formákba.

A meglévő integrált hálózat is biztosítja a gyermekkorban megkezdett művelődési szokások kialakításával – az ifjúsági, felnőtt koron át a nyugdíjas korosztályig a permanens művelődést, amelynek lényege az egész életen át tartó személyiségformálódás. Ezt szolgálta az intézményhálózat egységes irányítás alá helyezése, a szellemi és anyagi erők koncentrációja, biztosítva ezzel a tevékenység szervezeti, intézményi gesztését.

A permanens személyiségformálódás gyermek- és ifjúsági korban számtalan úton történhet.

Az egyik ágon található:

- spontán formálódás (az intézmény nyitottsága révén).
- utánczó- és alkotó munka-tevékenységhez;
- baráti és közösségi tevékenységhez;
- családi és privát élettevékenységhez kapcsolódóan

A másik ágon található:

- a rekreáció;
- a szórakozás;
- szórakozva művelődés;
- informálódás.

A negatív hatások kiküszöbölésére szolgálnak a szervezeti-intézményi adottságok. A mozgalmi és kulturális szolgáltatások, az azokban való aktív részvétel az ifjúság felkészítésében, szocialista világnézetének kialakításában, közösségi magatartásának, aktivitásának formálásában a művelődés, a kultúra elsajátításának foka és annak felhasználása fontos tényező.

Az 1971. évi ifjúságról szóló IV. törvény kimondja: „Az ifjúságot meg kell ismertetni az emberiség haladó kultúrájával és művészeti alkotásaival, lehetővé kell tenni, hogy saját kulturális tevékenységének fejlesztésével is tartalmas szocialista életmódot alakítson ki.”

A permanens művelődésben az iskola, mint a művelődés elindítójának alap-

intézménye fontos szerepet kap, kapott eddig is munkánkban. Korábban hosszú ideig problémát jelentett, hogy a permanens nevelés zászlaja alatt az iskolai oktatás-nevelés rendszerét, metodikáját kívánták kiterjeszteni az úttörőházi munkára.

Az akkori szemlélet – és ez a mozgalmi intézmény vezetőire is jellemző volt – alapproblémája tükröződik abban, hogy túlzottan ragaszkodtak az oktatási formákhoz, még a kötetlen, szabadidős tevékenységet is szinte csak iskolás módon tudták elképzelni. Ez az időszak volt az, amikor csak olyan szakkörök alakultak, melyek egy-egy iskolai tantárgyra épültek pl.: biológiai szakkör, földrajz-szakkör stb. Jellemző volt, hogy az a tanár, aki délelőtt az iskolában az adott tárgyat tanította, délután az úttörőházban folytatta. Gyakori volt, hogy saját tanulóinak.

Ez a rendszer a kultúra közvetítésében a hagyományos, iskolakiegészítő formák egyoldalú preferálását jelentette, mely nem szolgálta a folyamatos művelődést. Az elmondottakon kívül azért sem, mert nélkülözött minden nyitottságot, zárt rendszert alkotva az intézményen belül is.

A már említett 1977-es évben, amikor a város közművelődési intézményeinek integrálására sor került, kialakultak a gyerekintézményen belül azok a formák, módszerek, melyek alapját képezhetik a permanens művelődés szervezett, intézményi rendszerének.

Milyen formák léteztek, léteznek:

1. Mozgalmi képzés – tanfolyamok

- kisdobos őrsvetető → úttörő őrsvetető → ifivezető
- kisdobos őrsvetetőh. → úttörő őrsvetetőh. → ifivez. h.

Egyéb mozgalmi képzések tanfolyami formákban.

Azt tapasztaltuk, hogy a vezetőképzésben részt vevő gyerekek közül kerültek, kerülnek ki azok a fiatalok, akik ifjú-, ill. felnőtt korban a közélet területén jelentős munkát végeznek, s gyakran vezető funkciót vállalnak.

2. Mozgalmi klubok

- kisdobosok klubja → úttörők klubja
- kisdobos természetjárók → úttörő természetj. → ifjúsági és felnőtt természetjárók klubja

- ifi klub
- ifjúsági klub
- pályaválasztási klub

3. Szakkörök (vizuális-technikai)

- kisdobos fotószakkör → úttörő fotószakkör → ifjúsági fotószakkör → felnőtt fotóklub
- kisdobos ötvösszakkör → úttörő ötvösszakkör → ifjúsági és felnőtt ötvösszakkör
- cigány gyermek képzőművészeti szakkör → cigány felnőtt képzőművészeti szakkör.

Az intézményhálózat három reprezentáns alkotócsoportját soroltam itt fel. Egy adott területen belül legjobban mutatják a fejlődés lehetőségét.

A tevékenységi forma sajátosságai: gyakran – azonos vezető az adott formán belül; – azonos helyiség – azonos felszereléssel – differenciáltan.

A követelményszint természetesen életkorok szerint differenciált.

Művészeti csoportjaink:

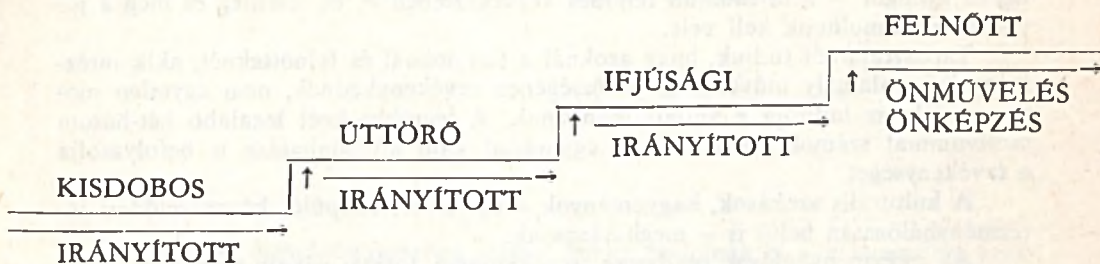
A folyamatot közülük pl. a fúvószenekar biztosítja:

- úttörő fúvószenekar → felnőtt fúvószenekar

Egyéb szabadidős rendezvények közül:

- játszóház kisdobosoknak → játszóház úttörőknek → ifjúsági diszkó-turmix
- tánciskola úttörőknek → tánciskola - ifjúsági

Valamennyi tevékenységi forma alapképlete:

TEVÉKENYSÉG

A megfogalmazott célok, feladatok teljesítése a folyamatosságot biztosító formáknál a legeredményesebb. A belső nevelő és szakirányú munka mellett, az elkészített tárgyak – fotók, rézdomborítások, rajzok, festmények – jól reprezentálják az itt folyó tevékenységet.

Mi motiválja a csoportokban dolgozó gyermek–felőtt tevékenységét?

Az életkori sajátosságokból eredően a motiváció más gyermekkorban és más felnőttkorban.

Az általános iskolai tanulóknál a tanulást és az abból következő szabadidős tevékenységet motiválni kell. Fontos, hogy magukénak érezzék a kitűzött célokat és feladatokat. A kényszerűt minél több vonatkozásban az önkéntesség váltsa fel, amely a személyiségformálás alapja lehet. Ebből a szempontból lényeges kérdés, hogy az ember cselekvését nemcsak aktuálisan jelentkező szükségletek motiválják, hanem szerepet kapnak tapasztalataik, ismereteik, érzelmeik, vágyaik vagy – és ez nagyon fontos – a jövőre irányuló elképzeléseik, célkitűzéseik.

Fontos alapelvnek tartjuk, hogy a gyerek ne egyszerűen csak együtt legyen a többiekkel, hanem igényelnie kell a társas kapcsolatokat, a közösségi életet; nemcsak ismereteket kell elsajátítania, hanem meg kell szeretnie az alkotó aktivitást, a társadalmi értékeknek megfelelő magatartásnak belső szükségletté kell válnia. Ebből ered, hogy a tevékenység irányítójának nemcsak az adott esetre kell ösztönöznie a gyermeket, hanem olyan motivációs rendszert kell benne kifejlesztenie, mely egész életen át ébren tartja önnevelési, önművelési igényét. És itt eljutottunk ahhoz a problematikához, hogy mitől motiváltak a felnőttek a művelődés szervezett vagy szervezetlen formáit illetően. Itt csak a legértékesebb motívumokat említjük: – érdeklődés, kíváncsiság, – a jelenségek megértésére való törekvés, – a teljesítménymotiváció, – önmegvalósítás, – a végzett tevékenység örömszerző jellege.

Szólni kell egy sajátos motivációs tényezőről, mely összefügg az előbbiekkal. Ez a kompenzáló funkció. Megtalálható ez a gyermek-, az ifjú- és felnőtt korosztálynál egyaránt. A kompenzáló funkció a tanulási tevékenység, a termelő tevékenység és a személyiség képességei, alkotó vágya közötti diszharmonia feloldását jelenti. Itt a gyermek és a felnőtt szabadidős, aktív tevékenységében keres olyan

alkotó foglalatosságokat magának, amelyben sajátos érdeklődését kielégítheti: fotózik, barkácsol, valamilyen műkedvelő művészeti csoportban fejt ki reproduk-tív vagy produktív művészkedésben képességeit. A szabad időben végzett alkotó tevékenységhez hozzákapcsolódik sajátos képességei gyakorlása, fejlesztése, így az egyénben keletkezett diszharmónia szubjektív kompenzációja alakulhat ki. Egyes felvetések szerint a szabadidős tevékenységek kompenzáló funkciója napjainkban ugyan gyengül – a társadalmi fejlődés következtében –, de jelenleg és még a jö-vőben is számolnunk kell vele.

Tapasztalatból tudjuk, hogy azoknál a fiataloknál és felnőtteknél, akik intéz-ményeink valamely művelődési közösségében tevékenykednek, nem egyetlen mo-tívum volt az indítója a vállalt munkának. A legtöbbjüknél legalább két-három motívummal számolhatunk, s ezek egymással való kölcsönhatása is befolyásolja a tevékenységet.

A kulturális szokások, hagyományok – egy adott település közművelődési in-tézményhálózatán belül is – meghatározóak.

Az intézményhálózat rendszere, tevékenységi formái alkalmasak arra, hogy az érdeklődők a megismerés különböző szintjén kapcsolódjanak be, de alkalmas arra is, hogy az alacsonyabb szintről a magasabbra jussanak.

Ezzel biztosítjuk a tényleges és értelmes választási lehetőséget, az úttörőktől a nyugdíjasokig.

Felhasznált irodalom: 1. Dr. Durkó Mátyás: A felnőttnevelés funkciói az egyéni szocializáció-ban. (Kultúra és közösség 1980/3. sz.) 2. Varsányi Gyula: Szempontok a nyitott művelődési otthoni tevékenység kialakításához. (Népművészeti Intézet módszertani kiadványa 1979.) 3. Török Iván: A motiváltság, az aktivitás és a tanulási eredményesség összefüggései a felnőttoktatásban (Szegedi Nyári Egyetem – Művelődéstudomány 1978.) 4. Kormos Sándor: Közművelődési feladatokat ellátó intézmények és szervezetek. (Tankönyvkiadó, Budapest 1980.) 5. Dr. Kozéki Béla: A motiváció a tevékenység serkentője. (A TANÍTÓ – A Művelődési Minisztérium módszertani folyóirata.) 6. Komló Városi Művelődési Központ Szervezeti és Működési Szabályzata. (Kézirata 1977.) 7. Páll Lajos: A Komló Városi Művelődési Központ „művelődéspolitikája”. (Szakdolgozat 1981.)

**OLVASÓVA NEVELÉS ÉS ÚTTÖRŐMOZGALOM
A PÉCSI SZABÓ ISTVÁN ÚTTÖRŐHÁZ
IRODALOMBARÁT SZAKKÖREIBEN**

A magyar úttörőszervezetben sajátos helyet foglalnak el – a mozgalom szakági rendszere – a szakkörök. „A szakkörben minden az úttörőszervezet törvényei szerint történik”,¹ állapítja meg dr. Vastagh Zoltán – a pécsi „Szabó István” Úttörőházban 1957–1969 közötti időszakban működő irodalombarát szakkör vezetője – „Munkaprogram és módszer” című írásában. Egyet kell értenünk egyrészt azzal az állításával, hogy a szakköri életben „közvetlenül” szerepel az úttörőszervezet mozgalmi jellege: tematikájába szervesen beleépül az úttörőév programja, a nevelőmunka tervszerű megvalósításának alapja az úttörő különpróba. Az úttörőszervezet . . . „a próbarendszeren keresztül a Nevelési terv követelményeit lefordítja a gyermekek nyelvére, megfogalmazza a követelmények jelentős részét a mozgalom sajátos feladatainak, lehetőségeinek formanyelvén. Ezzel egyrészt biztosítja, hogy a gyermek megismeri a szocialista erkölcs alapvető követelményeit . . . , másrészt lehetőséget teremt arra, hogy a tanuló életkori sajátosságainak megfelelő munkaformákban gyakorolja a kialakítandó magatartást.”² Másrészt az úttörőszakkörök természetéből adódóan a munka egészét átható játékos, romantikus elem „közvetve” a mozgalom életét teszi színesebbé, gazdagabbá.

A szakkörök úttörőszervezetben betöltött kulcsszerepét az országos szervek állásfoglalásai elsődlegesen hangsúlyozzák. Az irányelvek, határozatok felidézésével kísérlem meg nyomon követni az irányító apparátus változó, fejlődő szellemének valóra váltását a pécsi „Szabó István” Úttörőház irodalmi jellegű szakköreinek történetében. E nagymúltú szakkör – mint látni fogjuk – miközben az úttörőszövetség követelményeinek megvalósulásán munkálkodik, országos szinten kezdeményezője lett e szakági munka új formáinak és megindítója korszerű módszerek kidolgozásának.

A magyar úttörőszervezet felépítésének, tevékenységének alapelvei fokozatosan alakultak ki. A demokratikus átalakulás szükségessége tette a nevelés új funkciójának kialakítását, ezért a társadalmi szükséglet kielégítése életre hívta új intézményét, az általános iskolát. Az 1950–1956 közötti években a párt ideológiai bázisának megerősítését kiterjesztette az általános iskolásokra, melynek eredményeként országszerte kibontakozott a gyerekek önkéntes politikai tömegszervezete.³ A nevelés szférái között a politikai nevelést elsődleges szerep illette meg, de a testi nevelés mellett az úttörőcsapatok feladatuknak tekintették az esztétikai nevelést is, a gyerekek iskolában szerzett esztétikai ismereteinek, élményeinek gyarapítását.

„Az esztétikai nevelés formái fokozatosan alakultak ki; az egyik uralkodó formáját a szakkörök alkották, ahol az úttörők tehetségüknek és érdeklődési körüknek megfelelően ének-, zene-, tánc-, rajzoktatásban vettek részt . . .

Az úttörőösszejöveleteket élményszerűvé tették a művészi felolvasások, előadások, egyes olvasmányok, mesék dramatizálása. Arra törekedtek, hogy a csapat minden tagja szeressen énekelni, ismerjen minél több mozgalmi és népdalt, hogy az éneklés szerves része legyen az úttörő összejöveleteknek, a kirándulásoknak.

Az úttörőcsapatok rendszeresen szerveztek kultúrbemutatókat, versenyeket és kiállításokat.”⁴

Az 1954-ben alakult pécsi úttörőházban ez idő tájt működő néprajzi csoport tevékenységében – bőséges forrásanyag hiányában is – kimutathatók a fenti formai és tartalmi jegyek. A csoport dr. Komlósi Sándorné vezetésével néprajzi kutatásokkal foglalkozott. A gyűjtött népművészeti alkotásokból, munkásmozgalmi hagyományok feldolgozott anyagából több alkalommal rendeztek színes bemutatókat, irodalmi délutánokat.⁵

Vidéki viszonylatban „Pécsett, az úttörőházban alakult meg az ellenforradalom utáni első csapat, a 20. számú Hunyadi János Úttörőcsapat.”⁶

A konszolidáció, a rend helyreállta után a néprajzi csoport helyettes vezetője, Vastagh Zoltán újult erővel látott hozzá önálló szakkörének megszervezéséhez. Az 1956–1958 közötti években a szakkör vezetője a korábbi tradíciókat is megőrizve (helyi népművészeti és bányász hagyományok ápolása) a pajtások figyelmét a gyermek- és ifjúsági irodalomra is ráirányította. A gyakorlat egyre sürgetőbben vetette fel a kérdést: „mivel foglalkozzon az általános iskola felsőtagozatos gyerekeiből álló irodalmi szakkör?”⁷

Az 1958/59-es tanévben az országos elnökség 45 különpróba bevezetésével újabb lehetőségeket adott az úttörők sokirányú érdeklődésének kielégítésére.

A pajtások önként vállalható művészeti jellegű különpróbái között könyvbarát és színjátészó (előadóművész) szakkör is szerepelt.

A KISZ Központi Bizottsága 1961. májusi ülésén hozott határozata az általános iskolai szakkörök fejlődésére is jó hatással volt. 1962. július 19-én tették közzé a Magyar Úttörők Szövetsége Országos Elnöksége és a Művelődésügyi Minisztérium közoktatási főosztályának közös irányelvét az általános iskolai szakkörök továbbfejlesztéséről. Az irányelv megállapította a szakkörök másfél évtizedes működésének értékes elemeit és hiányosságait.

Az általános iskolai szakkörök a tanulók órán kívüli nevelésében értékes formának bizonyultak. „Hozzájárultak a gyermekek érdeklődésének felkeltéséhez, általános műveltségük emeléséhez, szabad idejük hasznos eltöltéséhez, az egyes szakágakban különösen kiemelkedő, tehetséges gyermekek foglalkoztatásához. A szakköri tevékenység egészében azonban elmaradt az iskola, különösen pedig a közoktatásügyi reform támasztotta igények mögött. Az elmaradásnak két oldalát lehet kiemelni:

1. A szakkörök jelentős része elméleti jellegű, és a tanóra folytatásaként tevékenykedik. Nem nyújt elég teret a tanulói öntevékenységnek, aktivitásnak. 2. Az iskolák többségében a szakkörök az úttörőcsapattól függetlenül működnek, és sem a csapatvezetőségek, sem a gyermekek nem tekintik ezt a munkát mozgalmi tevékenységnek.”⁸

A „Szabó István” Úttörőház irodalombarát (elemző típusú) szakkörének sajátos profilja fokozatosan alakult ki. A kísérleti programok és módszerek megvitatására, a helyes irány kimunkálására fórumot kellett teremteni az irodalmi jellegű szakkörök számára. Az úttörőház hét éven keresztül látta el az irodalmi szakkörök módszertani központjának szerepét.

Az 1. módszertani bemutatót 1962. március 16–17-én rendezték meg. A szakkör tagjai két színjátékkal léptek a nyilvánosság elé: Benedek András „A pünkösdi

királyné” című népi mesejátékát és Karcsai Kulcsár István „Óriáscirkusz” című tábortűzi játékát mutatták be.

1964. március 1-én a 2. módszertani bemutaton, az úttörőház népitánc- és irodalmi szakkörének előadásán „a tánckör dr. Siptár Ernőné vezetésével táncos mesejátékot, gyermekjátékot, táncsal megelvenített jelenetet, cselekményes táncjátékot és hagyományos népi táncot mutatott be. Az irodalmi szakkör tagjai Vastagh Zoltán főiskolai tanársegéd irányításával”,⁹ Mándy Iván „A barlang” és Karcsai Kulcsár István „A nagy leleplezés” című egyfelvonásos játékkal szerepeltek.

1965. március 14-én megrendezett 3. módszertani bemutató és vita országos jelentőségűvé fejlődött. Ettől az időtől kezdve az úttörőház irodalombarát szakköre műelemző típusú foglalkozásokkal jelentkezett.

1966. március 26–27-én, a 4. módszertani bemutaton a gyermekszínjátszó (Alkotmány utcai Általános Iskola színjátszó csoportja mutatta be Maeterlinck „A kék madár” című művét Magossy László rendezésében) és a műelemző irodalmi szakkör mellett (pécsi „Szabó István” Úttörőház irodalombarát szakkörének foglalkozása Vastagh Zoltán vezetésével) az irodalmi színpad jelleggel működő szakköre is láttak példát a résztvevők (Bánki Donát úti iskola irodalmi színpada, Bernáth József vezetésével).

1967. április 15–16-án, az 5. módszertani bemutaton elemző, színjátszó és könyvbarát szakkör tevékenysége szerepelt a tervben.

1968. március 30–31-én, a 6. módszertani bemutaton a különböző művészeti ágak (irodalom, zene, képzőművészet) összekapcsolódását és annak felhasználási lehetőségeit szemléltetné az úttörőház irodalombarát szakköre – írja Vastagh Zoltán „Távlatok”¹⁰ című feljegyzésében.

1969-ben az egy osztályba járó szakkörök kísérleti bemutatóját tervezték.

1970. április 13–14-én a Magyar Úttörők Szövetsége Országos Elnökségének és a pécsi „Szabó István” Úttörőház szervezésében Szegedre helyezik a szakkörök vezetőinek országos módszertani tanácskozását.

Az irodalmi szakkörök országos szintű bemutatóinak, vetélkedőinek tervét 1969-ben vetik föl első ízben, majd 1970-ben Szegeden javaslatként hangzik el a színjátszó szakkörök országos fesztiváljának programja.

1972. június 9–12. között rendezték meg Pécsen az úttörőszínjátszók országos találkozóját, az utolsót, a VI. országos gyermekszínjátszó fesztivált 1981. június 25–29-e között.

Az 1. módszertani bemutató (1962. március 16–17.) kérdései többek között előre vetítik az 1962. július 19-én megjelenő irányelvekben megfogalmazott problémákat.¹¹

- Hogyan foglalkozunk a gyerekekkel, milyen módszereket alkalmazunk a próbákon, összejöveteleken?¹²
- Hogyan vezet az út a játéktól a színpadig? Mit játszanak az általános iskolás korú gyerekek?

A 2. módszertani bemutaton (1964. március 1.) az úttörőszakkörök vezetésének módszertani problémájára irányul a figyelem, tekintettel a megváltozott körülményekből adódó feladatokra. 2 év alatt ugyanis az a jelentős változás történt, hogy a szakkörök mindenütt az úttörőcsapatok keretében működnek.¹³

Ily módon az alábbi főbb kérdések köré csoportosultak a megoldásra váró feladatok:

- Hogyan illeszkednek a szakkörök az úttörőcsapatok tevékenységének egészébe?
- Hogyan épül a színpadra való felkészülés a szakkör tevékenységébe?
- Milyen módszerekkel kell vezetni a próbákat, illetve a szakköri foglalkozásokat?¹⁴

A 3. módszertani bemutató (1965. március 14.) megvitatták az úttörőcsapatok irányítását, ellenőrzését a szakköri munkában. Fölmerült az irodalmi szakköri tematika foglalkozástervének kiadása, az irodalmi jellegű szakkörök differenciálódásának kérdése.¹⁵

A 4. módszertani bemutató (1966. március 26–27.) kérdései:

- Milyen komplex formák és egyéb lehetőségek bontakoznak ki a gyakorlatban?
- Az irodalmi nevelés és az úttörő mozgalom igényeinek megfelelően milyen legyen a minimális szakköri program?
- Hogyan segítik az irodalmi jellegű szakkörök az úttörőcsapatok munkáját?
- Milyen előremutató törekvéseknek van létjogosultsága az irodalmi szakkörökben?¹⁶

Az 5. módszertani bemutató (1967. április 15–16.) vitájából:

- Az új próbaanyag felhasználási tapasztalatai;
- Milyen az úttörőpróbarendszer, a tananyag és a szakpróba kapcsolata?
- Milyen a szakkör nyelvi kulturáltsága?
- Ad-e a szakkör nyelvművelésre lehetőséget?
- Hogyan foglalkozunk a gyerekek alkotómunkájának segítségével?
- Hogyan válhat a szakkör a kulturális szemle irodalmi anyagának fő előkészítőjévé, a felkészülés központjává?¹⁷

A 6. módszertani bemutató (1968. március 30–31.) vitaanyaga:

- Az „Irodalombarát” szakpróba alkalmazásának tapasztalatai különböző típusú szakkörökben;
- Nyelvi nevelés, nyelvművelés;
- A gyermekszínház időszerű kérdései.¹⁸

A bemutatók tapasztalataiból, beszélgetéseiből leszűrhető tanulságok, álláspontok a dokumentumokban:

1. Az „Óriáscirkusz igazi, lelkes sikere abban állt, hogy helyesen kapcsolta össze a játékot a szerepléssel. Az előadás egyetlen, hatalmas társasjáték volt, amibe beleszólhatott a gyerekközönség is”... „szereplési lehetőséget kell biztosítani a gyerekeknek úgy, hogy ne legyenek káros következményei: a közönség ne érezze magát alárendeltnek, hanem aktívan vegyen részt a színpadon zajló játékban. Az irodalmi színpad ezt nem helyettesítheti, hiszen nem is lehet célja. Az irodalmi színpad feladata: megkedveltetni a verset, a könyvet, az olvasást – de úgy, mint egyetlen gyermekszereplési lehetőség ezt a feladatát nem teljesítheti.”¹⁹

2. „Az irodalmi szakkörök tevékenységének főiránya nem lehet a színpadra való felkészítés.”²⁰

„A résztvevők megegyeztek abban, hogy a színpadi bemutató, az egész évi munka gyümölcse ösztönző erő, de nem cél, eszköz csupán a gyerekek nevelésében.”... „A vitavezető dr. Kolta Ferenc főiskolai docens összegezte az elmondottakat. Hangsúlyozta, hogy éppen a szakkörök kérdésében fennálló témérdek ellentmondás következtében szabályt felállítani nem lehet. Ez azonban biztos: nem színészt, nem táncművészt, de szívesen és ízléssel olvasó, színházlátogató embereket kell nevelni. A játék vagy nem játék kérdésében elfogadhatjuk azt a híres mondást útmutatónak, hogy „minden játék, amit szívesen csinál az ember, és minden munka, ami nehezére esik.”²¹

3. 1965-ben az országos úttörő konferencia esztétikai szekciójának referátuma a pécsi módszertani bemutatók tapasztalataiból született meg. Kamarás Rezső felhívásában az esztétikai nevelést a művészeti nevelésnél szélesebb alapokra helyezi, azt a természeti, társadalmi életre is kitágítja. Hangsúlyozza, hogy az ember és a sokoldalúan fejlett személyiség nevelésének forrása csak a valóság lehet.

A szekcióülés foglalkozott az esztétikai nevelés szűkebb területeivel is, az irodalmi, színjátszó szakkör, irodalmi színpad, zenei és bábszakkörök művészeti nevelésének lehetőségeivel.

Irodalmi-színjátszó vonatkozásban mint helyesen kialakított formát és módszert a pécsiiek elemző irodalmi szakkörét ajánlotta figyelembe. A művek elemzése kiegészítve beszéd- és mozgásképzéssel, előkészítője lehet a színjátszásnak, amelynek semmiképp sem lehet célja belépődíjak szedésével a csapatpénztár gyarapítása.²²

Vastagh Zoltán irodalombarát szakköre befogadott minden érdeklődő gyereket. Rendszeres öntevékeny munkával lehetőséget adott minden gyerek egyéniségének kibontakoztatására. Beszéd- és előadókészségük fejlesztéséhez művészeket (Bánffy György, Farkas Gabriella) hívott a szakkörbe. Lehetőséget teremtett a szakkörön belüli (Ki mit tud?) és kívüli szereplési vágy kielégítésére.

A szakköri napló több pajtás írásbeli dicséretét rózi, a városi „Kazinczy szép magyar beszéd” kiejtési versenyen, városi irodalmi vetélkedőn, iskolai kulturális szemlén elért eredményeikért. (Nemeshegyi Beatrix, Sarbak Gábor, Darida Miklós, Walter Zsuzsa, Somsich Sarolta.)

Városi bemutatókon többször szerepelt együtt a szakkör az úttörőház kamarakórusával. 1966-ban a közös összejevetelen két szakköri tag (Dunai Imre, Csordás Gábor) verseit is bemutatták a nyilvánosság előtt.

1961–1963 között az irodalombarát szakkör tagjai vasárnap délelőttönként mesét mondtak a kisdobosoknak az úttörőház romantikusan kiképzett mescebarlangjában. Később a közösség önállóan rendezett hangjátékokat, majd emlékesteket. (Radnóti-emlékest a szakkör fennállásának 10. évfordulóján, Babits-est.)

Az egykori szakköri tagok közül többen kerültek olyan pályára (pedagógus, könyvtáros, rendező), ahol az irodalom szeretete és a kulturált beszéd hivatásuk alapeleme. De remélhetőleg mindnyájan megőrizték a szép könyv befogadása iránti nyitottságot önmaguk és környezetük szellemi továbbépítésére.

Az MSZMP Központi Bizottsága 1972. június 14–15-én tárgyalta az állami oktatás helyzetét és fejlesztésének feladatait. A párthatározat megjelenése nyomán a KISZ KB 1972. augusztus 25-én foglalt állást „Az ifjúsági és úttörőszövetség feladatai az oktatás helyzetével és továbbfejlesztésével foglalkozó határozat végrehajtásában”²³ című dokumentumával.

Az úttörővezetők V. országos konferenciájának 2. szekciója foglalkozott az úttörőszövetség nevelőmunkájának eszközeivel, módszereivel és azok felhasználásával. „Megállapította, hogy az úttörőmunka továbbra is a nevelőmunka legfőbb eszköze. Szükséges azonban korszerűsíteni: növelni a választási lehetőséget a helyi sajátosságoknak megfelelően. Meg kell teremteni az éves mozgalmak és a próbák jobb összhangját. Fokozni kell a szakkörök úttörőjellegét.”²⁴

Az intézkedések reformot eredményeztek a mozgalmi életben.

1973. június 19-én Szabó Ferenc főtítkárra Csillebércen megrendezett VI. országos úttörőtálalkozón ismertette az országos úttörőelnökség felhívását, amelyben országos játékokra, expedícióra hívta a pajtásokat.

Ennek keretében 1973. szeptember 4-től kezdetét vette a „Nekem szülőházam”-akció, melynek célja az volt, hogy változatos, játékos módszerekkel ismerjék meg a gyerekek hazánkat, fedezzék föl Magyarország szép tájait, ismerjék meg a rajta élő emberek munkáját, alkotásait.

1978. május 31-én az országos tanács a kisdobos és úttörőközösségek közművelődési tevékenységével, az úttörőcsapatok és a közművelődési intézmények együttműködésével foglalkozott. Állásfoglalásában az úttörőközösségek közművelődési tevékenységét szorgalmazta.²⁵

Az úttörők tömeges olvasóvá nevelését, a gyermekkönyvtári munkának az úttörőélet áramkörébe való bekapcsolását közvetlenül biztosítja nemcsak a könyvtáros személyének az úttörőmozgalommal való világnézeti, erkölcsi azonosulása, hanem a két intézmény egyazon épületbe helyezése. Ily módon az úttörőház programjain a város különböző iskoláiból megjelenő gyerekek úgymond „belebotlanak” az itt elhelyezett könyvtárba is.

Vastagh Zoltán irodalombarát köre is „könyves háttérrel” működött, egy erre utaló irat szerint versgyűjtemények, segédkönyvek beszerzése szerepelt a szakköri kézikönyvtár kialakítása céljából, sőt a kölcsönzési nyilvántartás alapján haza is vittek könyvet a szerény állományból.²⁶

Azonban a gyerekek könyvvel való ellátásának e módja még mindig csak egy kisebb közösség számára nyújtott irodalmat, s abban az időben a város magas színvonalú gyermekkönyvtári ellátásáról sem lehetett még beszélni.

*

Az 1960-as évek végén az úttörőház vezetősége fölismerve a közművelődési intézményekkel való együttműködés szükségességét (az országos tanács határozata 1978-ban született meg), a közművelődési gyermekkönyvtár-mozgalomban betöltött szerepét, az olvasás jelentőségét a gyermek személyiségének kibontakoztatása érdekében, végül is kivívta azt, hogy (helyiség hiányában, ha már nem is vált lehetségessé a könyvtár elhelyezése az épületben) legalább az úttörőház közvetlen közelében alapítson a város tanácsa egy gyermekkönyvtárat.

A városi könyvtár úttörőházi fiókkönyvtára 1970-ben nyílt meg, 36 m²-en kb. 3000 kötetes állománnyal. 1972. év végén helyezték a gyermekkönyvtárba, 1973 őszétől megbízást kaptam egy irodalmi szakkör vezetésére.

Az úttörőház felhívásával egyidejűleg (plakát, programfüzet népszerűsítette valamennyi úttörőházban beinduló szakkört) magam is hozzákezdtem szakköröm megszervezéséhez.

Megkerestem néhány magyar szakos tanárt, hogy hívja föl tanítványai figyelmét az újonnan induló „Kincskereső könyvbarát” szakkörre, a könyvtárban gyakran megforduló gyerekekkel személyesen beszélgettem.

Az credményt az alábbi tanulással összegezhetem:

- Az aktívan olvasó gyerekeknek szakköri elfoglaltságra nincs ideje;
- A felnőtt közvélemény tudatába sem vonult még be a könyvtár nevelő-oktató munkában betöltött fontos szerepe, az iskolai tanításban is kiaknázható lehetőségei;
- A gyerek, ha már elhatározta magát szakköri tagságra, inkább az iskolai szakkör mellett dönt. S miért ne ezt választaná, ahol tanára közvetlen jelenlétében bontakoztathatja ki gyarapodó ismereteit, személyiségét?

Mindezen körülmények ellenére – lényegében a gyerekkönyvtár korábbi olvasóbázisára támaszkodva – megindult a szakköri munka. A tagság az első évben főként 5–6. osztályos gyerekekből állt, akik a szakkör működése alatt, négy éven keresztül hűségesen kitartottak. Körük, mint aktív mag köré csoportosultak az újonnan érkezett kisebbek. Az első csoportból 1974-től egy középiskolás tanuló dolgozott ifivezetőként a szakkörben, 1976-tól már négyen segítettek szakmai és mozgalmi nevelőmunkámat.

A gyerekek családi hátterét tekintve a többség munkásszülők gyermeke, egy része meglehetősen családhiányos, vagyis állami nevelőotthonból érkezők (egyik-másik szülője foglalkozásáról sem tudott), a kevesebbje „egyéb”, illetve értelmiségi származású.

Értelmi szintjük átlagos, de igyekvő, kissé félnék gyerekek, a nevelőotthonosok pedig végtelenül mozgékonyak, ragaszkodóak és mindannyian szeretetre vágyóak voltak.

Az 1973/74-es úttörőévi programfüzet központi ajánlásaiból azokat az expedíciós tevékenységformákat építettem be munkatervembe, amelyek megfelelnek a könyvbarát szakkör jellegének, a szakmai követelményeknek, s a pszichikai, nevelési törvények alapján a gyerekek érdeklődését is megragadják.

Az anyag összeállításakor az alaptéma megvalósítását csak egy évre terveztem, azonban a koncentrikusan bővíthető témából négy év programja állt össze.

E tanulmány elolvasása után bizonyára lesznek olyan vélemények, amelyek kijelentik, hogy a gyerekek befogadóképességeinek határát meghaladó irodalmon keresztül valósítottam meg koncepciómat.

A magam részéről bízok abban, hogy az általános iskolában szerzett alpműveltség kibővítve a szakkörben elsajátított ismeretekkel a gyerekek többségét az általános műveltség megszerzésére inspirálja, s az itt kapott szemléletmód segítheti az ifjúságot az irodalmon belüli és a külső világ dolgai közötti eligazodásban. Végül hiszek abban, amit Tagore vall a gyerekekről: „A gyerekek könyve olyan legyen, hogy részben megértsék, részben nem . . . A gyermek magáévá teszi, amit megért, míg az, ami fölötte van, egy lépéssel előbbre viszi.”²⁷

Szakkörünk – az elődök nyomán haladva – alapjában megőrizte a folklór iránti érdeklődés felkeltését, a helyi irodalmi élettel való szorosabb kapcsolatteremtést. Néhány művön keresztül a színvonalas gyermek- és ifjúsági könyvek értékeire irányítottam figyelmüket. A beszédképesség fejlesztését, az irodalmi ismeretek gyarapítását a feldolgozott anyag belső struktúrája határozta meg.

A szellemi kincsek felkutatása a könyvtárnak, mint metodikai segédeszköznek állandó használatát kívánta meg. A folytonos anyaggyűjtéshez otthonosan kellett mozogni a könyvtárban, ezért a gyerekeknek meg kellett ismerniük a bűvös eszközök varázsát, amelynek kimondásakor a katalóguscédulák, kézikönyvek épp ott nyílnak meg, ahonnet az elidüléshez szükséges információt nyerhettük.

A könyvtár belső rendszere közötti eligazodáshoz, a tájékoztató eszközök használatához szükséges útbaigazítások után játékos feladatokkal gyakoroltuk a tudnivalókat. Például: Gondoljuk azt, hogy valaki közületek könyvet ír. Tetszés szerint válaszod meg a témát, címet, műfajt, esetleg sorozatot. Melyik kiadóval tervezed megjelentetését? Hova kerülne könyved a szabadpolcon? A katalógusban mely helyekre sorolnád be a cédulákat, hogy könyved az olvasó számára több szempontból is visszakereshetővé váljék?

A könyvtári alapismeretekben való jártasságról könyvbarát szakkörünk tagjai még az ősz folyamán, a „Mohácsi Jenő” Járási Városi Könyvtárban, a vendéglátók csapatával megrendezett vetélkedőn tettek tanúságot.

Az úttörőév második felében, az első pécsi nyomda alapításának kapcsán beszélgettünk a könyvnyomtatás jelentőségéről, ellátogattunk a 200 éves Egyetemi Könyvtárba, ahol a város könyvtári kultúrájában maradó nyomot hagyó személyiségek (Klimó György és Szepesy Ignác pécsi püspökök) tevékenységéről hallottunk, majd a régi könyvek láttán a könyvnyomtatás előtti korok könyvkultúrájáról csett szó.

1975–1976-ban a Pécsi Városi Könyvtár 2. sz. gyermekkönyvtárának kialakulása idején a gyerekek aktívan vettek részt a könyvtártechnológiai munkafolyamatokban: rájuk bízom az antikvárjegyzékek és a könyvek behasonlítását, a megfelelő helyeken előbélyegezték a könyvek lapjait, gondosan írták a könyvgerincekre a rak-tári jelzeteket.

A későbbiek során a könyv- és könyvtárhasználati ismeretek készséggé alakulását egyénhez mért feladatok megbízásával gyakoroltattam, a bűvárkodást azonban a feldolgozásra kerülő irodalmi anyag jellege határozta meg.

A könyvtárpedagógiai törekvések megvalósítása – mióta intézményesen is bevezetésre került a tanítási gyakorlatban – ma már nem hat újszerűnek. Az 1978-as tantervi reform előtt azonban a könyv- és könyvtárhasználati jártasságok, készségek gyakorlására csak azoknak a gyerekeknek volt lehetőségük, akik a közművelődési gyerekkönyvtárak visszatérő olvasói közé tartoztak.

*

A személyiségépítés egyik lehetséges útja az irodalomban rejlő nevelési lehetőségek kiaknázása.

Az irodalomnak minden más művészettől megkülönböztető sajátja, hogy széles lehetőséget biztosít az esztétikai nevelésre.

Az irodalomnak „tárgya-tartalma a természet is, környezet is, a mindennapok esztétikuma is,”²⁸ amit sajátos művészi eszközökkel fogalmi-érzelmi úton közvetít az olvasóhoz. Az irodalom, mint az esztétikai nevelés egyik területe egyesíti magában a nevelés közelebbi (művészeti alkotókészség, művészeti befogadóképesség, művészeti ismeret) és az esztétikai nevelés távolabbi (esztétikai elsajátítás, esztétikus magatartás, esztétikai kultúra) céljait. Az irodalom esztétikai szférájának járulékos pedagógiai funkciója, mint az élményszerű etika és kultúrismeret legalább olyan fontos eleme, mint az önismeretre nevelés.²⁹ Hisz igazi emberi önmagunk megtalálásának csak a kultúra viszonylatában (társadalomhoz, természethez, emberhez való viszony) van jelentősége, értelme.

Az esztétikai kultúra birtokbavétele is, saját énünk megtalálása is a mű „érzéki és fogalmi pólusai között létrejövő, az esztétikum sajátosságán nevelt oda-visszkapcsolási képesség, amely a fogalmival ellenőrzi az érzéket, az érzékivel a fogalmat.”³⁰

A gyermeki játék és a művészi alkotótevékenység közös töről sarjad. Mindkettő az álom és valóság határán, fantáziával építi a jövőt.

A gyermek lelki rétegeiben hordozza azt az ősi világot, amikor kisebb-nagyobb közösség lehetett alkotója a költészetnek. Ezért áll minden gyerek lelkivilágához közel, az emberi világ felett aratott győzelme bizonyítására megszületett művészi teremtménye, a nép költészete. A találós kérdések, mondókák, névrecsúfolók, gyermekjátékok variációinak összegyűjtése, illetve eljátszása, a téli, tavaszi ünnepkörök népszokásainak dramatikus megelevenítése a gyerekek legfőbb énjét, a közösségben végzett játék élményét erősíti.

A mesék, népelemek elemei, szimbólumai mintegy „tartóoszlop” kötik össze a föld középpontjában álló embert a föld alatti s az égi világgal. A keresztény világ kialakulása előtti mitikus történetek vándormotívumai a társadalmi, természeti környezet hasonlósága alapján hasonló világképet idéznek az európai népek költészetében.

A gyermekhez közelálló világ tükröződése őskultúránkban és számukra ez az érzelmileg birtokbavehető irodalom a kiindulópontja a materialista világnézet kialakításának és alapja a nemzeti önismeret fejlesztésének.

Az esztétikai kultúra birtokbavételéhez középpontba került művek esztétikai elemzése az ősi mitikus képzetektől elvezetett ahhoz az irodalomhoz, „melyeknek már semmilyen hiedelmi háttérük nincs, már csak „gyökértelenül tengődve” egy-egy mcsébe ágyazva, megszabadulván hiedelem voltától, elindul egy kötetlenebb, játékos fantázia szárnyán.”³¹

A vándormotívumok kiválasztásával a pogány magyarok és nyelvrokonaink, elsősorban a finnek ősi kultúrájának hasonlóságát érzékeltettem: sámán, sámándob, táltos, táltosló, sámánfa, életfa, világfa, napos, holdas fa, égígérő fa, szampo, csodamalom, csodaszarvas, bűvös hangszerek.

Fa-motívumok, melyek a népek régi kozmogóniájába tartozó képzetek emlékét őrzik. Eget-földet összekapcsoló életfák, sámánfák.³² Égígérő fa, mint meselem, „a játékos fantázia szárnyalása.”

A népköltészetben tett kalandozásaink során különleges hangsúlyt fektettem a regélésben olvasható „csodafiúszarvas” mitikus motívum eredetének megértésére, s a „Haj, regő rejte” varázserejű mondat etimológiai, filológiai magyarázatára. Hisz a mítikus szarvasvadászat, mint az ifjak hősiességének jelképe felbukkan Arany János „Rege a csodaszarvasról” című verses elbeszélésében, Bartók Béla gyűjtésében „A kilenc csodaszarvas” című román kolindában.

Napjaink költészetében (Nagy László: Csodafiú-szarvas, Juhász Ferenc: A szavassá változott fiú) esztétikai formulaként él tovább e motívum, illetve eredeti jelentésük új tartalmat nyer e század emberénél.

A hangszermotívumok magyarázata kapcsán az ének, a dal varázserejébe vetett hitéről, a bűvös hangszerek születéséről, közös tulajdonságaikról beszélgettünk. A magyar jávorfa-mese csodafurulyájának és a Kalevala kanteléjének bemutatása után „kikapcsolódásként” a téma „gyermekhangra szerelt” változatát elemeztük, Szécsi Margit „Eszem a gesztenyét” című ifjúsági művén keresztül. A modern verses mese és a gyermekkrimi határán álló műfaj vagány szereplőinek észjárását, célratörő magatartásukat a fikikusan csavarintott rímek, puritán szókincs gyűjtésével jellemeztük. Fülöp a mesék furfangos kópéja, aki gitárjával a habokba táncoltatja a Nagy-szörvadászt. Fülöp költő és dalnok, akár Väinämöinen, kinek hangjára megszelídülnek a tigrisek.

Szécsi Margit könyvének másik alapeszméje, a gonosz erőn győzedelmeskedő jóság átvezet a közbülső koncentrikus kör centrális gondolatának elmélyítéséhez.

Lázár Ervin meséi nagy sikerrel robbantak be szakkörünk életébe. Groteszk szócsavarásai, szürreális képei, abszurd megszemélyesítései, a szeretet alapjára épített lázárervines csodaországban egyazon folyamatban testesül meg az irodalom esztétikai-etikai kategóriájának ellentétén keresztül (szépség – hitvány emberi tulajdonság, rútság – nemes erkölcsi vonások) az irodalom élményszerű etikai, morális funkciójának szerepe.

A mesék közös újraalkotásakor (megjelenítés, rajzolás) a szereplők különféle szituációkhoz való viszonyulásában nemcsak a szöveg által hordozott fogalom tárult fel, hanem mesehősök magatartása mellé ki-ki hozzáadta már meglévő élményeinek személyes tapasztalatait, alakuló személyiségének saját énjét.

A harmadik témakör a helyi irodalmi életre vonatkozó dokumentumok összegyűjtése, feldolgozása, majd műhelymunka után az egyénileg vállalt feladatok bemutatása a nevezetes helyszínen. A városhoz kötődő írók, költők embert, tájat, szűkebb hazát szeretettel megközelítő lírai vallomásai a helytörténeti írások megfelelő részeinek illusztrálásával jelenünk múltban gyökerező élményét tudatosítja.

Irodalmi kirándulásainkat személyes találkozásra való készülődéssel indítottuk, Csorba Győző József Attila-díjas költőt hívtuk meg szakkörünkbe.

A költő vendégvárása csupa izgalom, a méltó fogadtatás pedig különösen nem egyszerű feladat akkor, ha a kiválasztott alkotó nem közismert személye gyermekköltészetünknek. Néhány gyermekverse mellett a „Séta és meditáció” című verset – mely a költőnek városához fűződő vallomása – és az „Ocsúdó évek” című önéletrajzi költeményét a gyerekek számára is megközelíthetőnek éreztem. Költemé-

nyében ugyanis szülőknek, testvérnek, gyermekkori játszótársnak, első tanítónőjének állít emléket, s emberré formálódásának útját örökíti meg Csorba Győző. „Minden ember lelke mélyén gyermek” – vallja a költő és minden költő a „férfiprózaságban” versében őrzi a fantázia játékát.

A gyerekek játék közben „külön világ”-ot építenek maguknak, s miközben két fűzfadarabocskra keresztbe helyezésével „fényes repülő” készítenek, pszichológiai kalandok sorát élik át, mely megteremti az alapot a költő által közvetített lelki történések befogadására, egy bonyolultabb felnőtt világ megértésére.

Irodalmi sétánkat a város közismert, híres történelmi emlékhelyei köré csoportosítottuk. Ebben főként Tüskés Tibor munkái voltak segítségünkre: „A pécsi irodalom kistükre”, „Vallomás a városról”, „Pécs irodalmi emlékhelyei.” E művek alapján a gyerekek a helyszínen ismertettek jelentős történelmi eseményeket, nevezetes személyeket, akik szerepet játszottak városunk kultúrtörténetében.

A Jelenkor alkotóinak (Bárdosi Németh János, Csorba Győző, Pákolitz István, Weöres Sándor) gyerekekkel közvetített vallomásai a Pannoniában rejtőző kis itáliai város dicséretét adják tovább az utókornak.

A háromféle koncentrikus körön belül a témák egy-egy motívum köré rendeződve egységet alkotnak, ugyanakkor a különféle témakörök részletei között is kapcsolat áll fenn. Ilyen összekötő erő a személyes teljesítmény és képességek önálló kifejtésének szolgálatára az intellektuális és alkotó játékok.

A produktív munka bemutatására számtalan ötletet adtak Vargha Balázs játékos könyvei.

A gyerekek javára megvalósult örömteli játékokból néhány kiragadott példa: Sebestyén Gyula „Dunántúli gyűjtés” című könyvében a „Tréfás és gúnydalok” nyomán csúfoló mondókákat lehet kitalálni „hétköznapi” rímekkel a lusta falusi aszszonyról, a kenyérsütésre, az ebédfőzésre falusi hangulatú szavakkal; gondolatritmus a hétköznapi beszédben, a magyar népdalokban és a Kalevalában, klasszikus költőinknél; szóképek a népi találós kérdésekben, tárgyakban, testrészeknek kiválóságával, vagy fogyatékoságával kapcsolatos szóképek; szófejtés földrajzi és állatnevekkel; egy szótagos versek írása Arany, Petőfi, Weöres Sándor verseinek nyomán; Weöres Sándor verseinek továbbvariálásával abszurd versek írása és dal-keresés a versekhez, a szöveg mozgásos megelevenítése.

A személyiség dinamikus mozgásba hozatalát minden gyerek egyéniségéhez szeretettel és optimizmussal közelítő pedagógiai magatartás szabadíthatja meg gátlásaitól.

A szakköri közösségben végzett munka egyéni feladatok vállalásainak összessége, amelyben ki-ki saját képességének megfelelően, mindenki egyenértékű tagként, a közösség bizalmát élvezve járul hozzá a közösségi tevékenységhez.

Egyéni szereplési vágyuk kielégítésére elsősorban a szakkörön belüli és kívüli kisclóadások megtartása adott lehetőséget:

1. Dr. Vargha Károly mondagyűjtővel szervezett találkozón a népköltészet kialakulásáról.
2. Csorba Győző költővel megrendezett találkozón a költő gyerekek számára megragadható költészetéről.
3. Tüskés Tibor íróval való beszélgetés előtt három művéről, „Magyarország”, „Vallomás a városról”, „Így élt Zrínyi Miklós” adtak elő rövid, értékelő összefoglalást.

Kisebbségi nyilvánosság előtti bemutatkozások:

- év végi nyilvános szakköri foglalkozások,
- a Magyar Könyvtáros Egyesület VI. vándorgyűlésén a gyermekkönyvtáros szek-

ció tagjainak „Nekem a város mindörökre” című irodalmi foglalkozással szerepeltünk,

- a Finn–Magyar Baráti Társaság tagjainak három pajtás tartott kiselőadást a magyarok őshazájáról, a magyar nyelv kilakulásáról született kalandos, naiv elméletekről, az összehasonlító nyelvtudomány magyar úttörőiről, a finn–magyar nyelvrokonság tudományos bizonyításáról.

Versmondással a költészet napja tiszteletére megrendezett irodalmi délutánon szerepeltek, ahol baranyai írók, költők műveit választották bemutatásra. A Magyar Írók Könyvesboltjában a téli könyvvásár megnyitóján Galambosi László költő új gyermekverseit szólaltatták meg.

Szakkörünk könyvön, könyvtáron kívüli nyitottságát mutatja, hogy nemegyszer a kéthetente megtartott szakköri foglalkozáson túl is összejöttünk, ilyenkor néprajzi és régészeti múzeumot, levéltárat látogattunk, ünnepi könyvhét központi író-olvasó találkozóit, irodalmi esteket hallgattunk.

1977 után az egy éve működő, az úttörőházi fiókkönyvtárnál nagyobb kapacitású 2. sz. gyermekkönyvtár hatókörének kiterjesztése minél több iskolára, egyre jobban elvonta időmet a szakköri munkától. A gyermekkönyvtárba rendszeresen visszatérő csoportok, osztályok számára a szakkörre felépített koncepciót próbáltam megvalósítani, a témaköröket természetesen az életkori sajátosságnak megfelelően transzponáltam.

Egyes foglalkozások megtartásában hosszú ideig segítségemre voltak a szakkör megszűnése után is, az akkor már középiskolás „szakköri törzstagok”. Akikről tudok, ma már főiskolai (2 fő), egyetemi hallgatók (3 fő), de nem is oly rég még a gyermekkönyvtárból kölcsönözték ki kedves könyveiket (Lázár Ervin meséi, Vargha Balázs játékos könyvei), hogy azokat az új közösségben továbbjuttassák.

Hadd mondjak magam is köszönetet azoknak az embereknek, akiknek útmutatásaival gazdagabbá tehettem másokat a szellemi kincsek közvetítésével:

- néhai dr. Kolta Ferencnek, aki elméleti írásaiban hazánkban elsőként tulajdonított döntő fontosságú szerepet az ifjúság olvasóvá nevelésének és az olvasó ifjúság értékes műveken keresztül történő nevelésének,
- dr. Vastagh Zoltánnak, aki tudatosította bennem az úttörőmozgalom és az olvasóvá nevelés közös pedagógiai célját: a személyiség sokoldalú kibontakoztatását,
- Vargha Balásznak, aki improvizációra felépülő foglalkozásaival ötleteket adott a gyerekek alkotókészségének felszabadítására.
- Mindazoknak a személyeknek, akik közvetlen jelenlétükkel szakértőként segítettek kisebb majd egyre nagyobb közösségek bevezetését az irodalom és a tudomány világába.
- Végül megköszönöm a bizalmat a pécsi „Szabó István” Úttörőház vezetőjének, Kóczián Erzsébetnek, aki lehetőséget adott saját magam „próbatételére”.

JEGYZETEK

1. Munkaprogram és módszer. 1966. A pécsi „Szabó István” Úttörőház irattára. 2. Fejezetek a magyar úttörőmozgalom történetéből. Szerk.: Záhonyi Ede. Pécs, 1981. Ságvári Endre Könyvszerkesztőség. 191. p. 3. Szirmai Györgyné: A magyar úttörőszervezet. = Nevelésügyünk húsz éve. 1945–1964. Bp. 1965. Tankönyvkiadó, 181. p. 4. I. m. 214. p. 5. Vastagh Zoltán: A pécsi Irodalmi Módszertani Központ kialakulása, jelenlegi helyzete és soronkövetkező feladatai. 1966. A pécsi „Szabó István” Úttörőház irattára. 6. Fejezetek a magyar úttörőmozgalom történetéből. Szerk.: Záhonyi Ede. Pécs, 1981. Ságvári Endre Könyvszerkesztőség. 142. p. 7. Vastagh Zoltán: A pécsi Irodalmi Módszertani

Központ kialakulása, jelenlegi helyzete és soronkövetkező feladatai. 1966. A pécsi „Szabó István” Úttörőház irattára. 8. Fejezetek a magyar úttörőmozgalom történetéből. Szerk.: Záhonyi Ede. Pécs, 1981. Ságvári Endre Könyvszerkesztőség. 189. p. 9. Wesztl Márta: Játék vagy munka? Módszertani bemutató és vita az úttörőszakkörök munkájáról. = Dunántúli Napló, 21. évf. 1964. 53. sz. 5. p. 10. Vastagh Zoltán: A pécsi Irodalmi Módszertani Központ kialakulása, jelenlegi helyzete és soronkövetkező feladatai. 1966. A pécsi „Szabó István” Úttörőház irattára. 11. Fejezetek a magyar úttörőmozgalom történetéből. Szerk.: Záhonyi Ede. Pécs, 1981. Ságvári Endre Könyvszerkesztőség. 189. p. 12. Meghívó. 1962. március 16. A pécsi „Szabó István” Úttörőház irattára. 13. Fejezetek a magyar úttörőmozgalom történetéből. Szerk.: Záhonyi Ede. Pécs, 1981. Ságvári Endre Könyvszerkesztőség. 189. p. 14. Meghívó. 1964. március 1. A pécsi „Szabó István” Úttörőház irattára. 15. Meghívó. 1965. március 14. A pécsi „Szabó István” Úttörőház irattára. 16. Meghívó. 1966. március 26–27. A pécsi „Szabó István” Úttörőház irattára. 17. Irodalmi szakköri módszertani bemutató meghívóhoz melléklet. 1967. április 15–16. A pécsi „Szabó István” Úttörőház irattára. 18. VI. országos bemutató. 1968. március 30–31. A pécsi „Szabó István” Úttörőház irattára. 19. S. N. G.: Gyermekszínjátszás vagy irodalmi színpad? Sajtókiadvány a Dunántúli Naplóból. A pécsi „Szabó István” Úttörőház irattára. 20. Vastagh Zoltán: A pécsi Irodalmi Módszertani Központ kialakulása, jelenlegi helyzete és soronkövetkező feladatai. 1966. A pécsi „Szabó István” Úttörőház irattára. 21. Wesztl Márta: Játék vagy munka? Módszertani bemutató és vita az úttörőszakkörök munkájáról. = Dunántúli Napló, 21. évf. 1964. 53. sz. 5. p. 22. Kamarás Rezső: Az esztétikai nevelés az úttörőszervezetben szekció összefoglalója. = Úttörővezető, 19. évf. 1965. 7–8. sz. 34–36. p. 23. Fejezetek a magyar úttörőmozgalom történetéből Szerk.: Záhonyi Ede. Pécs, 1981. Ságvári Endre Könyvszerkesztőség. 237. p. 24. I. m. 251. p. 25. I. m. 293. p. 26. Vastagh Zoltán: Az irodalmi szakkör fejlesztési terve. 1967. A pécsi „Szabó István” Úttörőház irattára. 27. Gondolatok a könyvről. Szerk.: Mészáros József. Bukarest, 1972. Kriterion, 220. p. 28. Poszler György: Az esztétikai kultúrától az esztétikai nevelésig. = Műveltségkép az ezredfordulón. Tanulmányok az akadémiai távlati műveltségkonceptió alapján. Összeáll.: Rét Zsuzsa. Bp. 1980. Kossuth Kiadó, 156. p. 29. V. ö.: Bókay Antal: Az irodalomtanítás funkciói és lehetőségei. = Köznevelés, 39. évf. 1983. február 18. 7. sz. 7–9. p. 30. Poszler György: Az esztétikai kultúrától az esztétikai nevelésig. = Műveltségkép az ezredfordulón. Tanulmányok az akadémiai távlati műveltségkonceptió alapján. Összeáll.: Rét Zsuzsa. Bp. 1980. Kossuth Kiadó, 157. p. 31. Nagy Olga: Hősök, csalókák, ördögök. Bukarest, 1974. Kriterion, 160. p. 32. Dömötör Tekla: A népszokások költészete. Bp. 1974. Akadémiai Kiadó, 133. p.

AZ ÚTTÖRŐSZÖVETSÉG KÖZMŰVELŐDÉSI JÁTÉKAI ADTA LEHETŐSÉGEK AZ ISKOLAI TANANYAG KIEGÉSZÍTÉSÉRE

Az általános iskolai nevelő-oktató munkát kiegészítő, azzal szervesen összefüggő, gyerekek részére nyújtott közművelődési lehetőségekkel, a lehetőségek módjaival, kihasználásának és felhasználásának szükségességével az elmúlt tíz évben irányelvek, rendeletek, állásfoglalások foglalkoztak.

Aczél György: Előadói beszéd a Parlamentben, 1976

„A közoktatás és közművelődés között nem egyszerű kapcsolatról, de egymásra utaltságról, egymásra épülésről is szó van. Valamennyien jól tudjuk, hogy amit az ember gyermekkorban nem tanult meg, azt felnőtt korában már nehezebben tudja pótolni. A közművelődésben való aktív részvétel tömeges lehetőségét a szüntelen, folyamatos művelődés igényét az oktatás, azon belül is az általános iskola alapozza meg.

De segítünk ebben!

Mindazoknak, akik a közművelődésben érdekeltek, otthonosan jelen kell lenniök az iskola világában, az iskolai közösségek művelődési életében.

... a művelődés nem ismer befejezett állapotot: akiben a kultúra általános iskolája igényt ébreszt, arra fog törekedni – s ezt nekünk segíteni, támogatni kell –, hogy ezt az igényt kielégítve mind tovább jusson a művelt, sokoldalú emberré fejlődés útján.” (Aczél György: Előadói beszéd a Parlamentben, 1976.)

Általános iskolák nevelési-oktatói terve, 1977.

„Az iskola átfogja, befolyásolja a fiatalok egész élettevékenységét, a tanulást, a közösségi-közéleti, a munka és a szabadidő-tevékenységet egyaránt.

Míndez megköveteli az iskola nyitottságának, társadalmi kapcsolatainak szélesítését, az iskolán kívüli nevelési tényezők koordinálását, hatásrendszerük tudatos felhasználását.

... az iskola használja fel, értelmezza a tanulóknak az iskolán kívül szerzett különféle forrásokból származó ismereteit, tapasztalatait.

... A közművelődési intézmények sajátos eszközeikkel és a gyermekeknek nyújtott szolgáltatásaikkal egyre nagyobb szerephez jutnak az új ismeretek terjesztésében, a gyermekek érdeklődésének kielégítésében és szélesítésében, az egyéni érdeklődés, hajlam, a képességek kibontakoztatásában, a tananyag elmélyítését és kielégítését szolgáló ismeretek propagálásában, a tevékenységek és készségek fejlesztésében.”

MUSZ Országos Tanácsának állásfoglalása, 1978.

„Az úttörőszövetség és az úttörőközösségek közművelődési tevékenységének feladata:

Az iskola és a közművelődési intézmények nevelő munkájának eredményeire támaszkodva járuljon hozzá a gyermekek szocialista szellemű nevelésének, mindenoldalú műveltségének, valamint a

szocialista-humanista életmódjának megalapozásához, a művelődési igények fejlesztéséhez az olyan tevékenységi rendszer kialakítása, amely a közösségi együttlét magasabbrendű aktivizáló-alkotó kereteit teremti meg.

... Ebben a közművelődési feladat és a tevékenységrendszerben valósuljon meg a kultúra, tudományos, esztétikai és mindennapi alkotóelemeinek szerves egysége, különös tekintettel a közösségi és humanista értékek iránti érzelmek megerősítette elkötelezettség fokozására.

E tevékenység tudatosan alakítsa a gyermekekben a permanens művelődés igényeit és képességeit, formálja a gyerekek és gyermekközösségek szocialista életmódját.

... Az úttörőközösségek közművelődési tevékenysége terjedjen ki a teljes személyiség alakítására, fejlessze a korszerű műveltség befogadására és továbbadására való képességet, segítse elő a műveltségi szintkülönbségek kiegyenlítését.

... Az úttörőcsapatok nevelőmunkájuk tervezésekor összehangoltan az iskolával és a közművelődési intézményekkel, olyan tevékenységrendszer kialakítására törekedjenek, amelynek szerves része a kisdobosok és úttörők közművelődési tevékenysége.

... Az úttörőközösségek közművelődési tevékenységének középpontjában az életkori sajátosságokra épülő játékos közösségi formák és módszerek álljanak."

Az idézett irányelvek, rendeletek, állásfoglalások megvalósításának érdekében igen nagy feladat hárult az úttörőházakra. Az úttörőházak hagyományos kapcsolatrendszere az úttörőcsapatokkal, lehetővé tette és teszi, hogy a közművelődési feladatokat, az iskolán kívüli nevelési-oktatási tevékenységi formákat az úttörőszövetség által javasolt mozgalmi keretekben oldja meg.

A Komlói Úttörő- és Ifjúsági Ház, az úttörőszövetség közművelődési jellegű közösségi játékainak meghirdetése óta tervezi és szervezi az általános iskolás korosztály részére az iskolai tananyagot kiegészítő programokat, programsorokat. Mivel úttörőház, az egyéb közművelődési intézményektől eltérően, munkatervét szeptembertől szeptemberig tervezi, az úttörőszövetség éves feladataira épülve, az általános iskolák, úttörőcsapatok éves terveihez kapcsolódva, azokat kiegészítve. Az intézmény vezetőségének alkalma van idejében megismerni a központi feladatokból adódó helyi terveket. Lehetősége van találkozni a gyerekekkel és felnőtt vezetőkkel, tájékozódni igényeikről, véleményükről.

Az intézmény vezetőségének alaposan kell ismernie az általános iskolákkal és az úttörőmozgalommal kapcsolatos érvényben lévő legfontosabb dokumentumokat. (Általános iskola nevelési-oktatási terve, MUSZ középtávú programjavaslata, határozatai.)

Az intézmény vezetősége által összeállított munkaterv és programjavaslat a konkrét tervezés időszakában (aug. vége, szept. eleje) jut el az általános iskolákba. A gyerekek és vezetők válogathatnak a kínálatból, megtervezhetik az oktatáshoz és úttörőmunkához kapcsolódó iskolán kívüli tevékenységüket. Visszajelzik igényeiket. Az intézmény ezek birtokában összeállítja egész évre szóló gyermekprogramját. Az éves program akkor lesz eredményes, hatékony, ha koordinált az egyéb közművelődési intézményekkel (könyvtár, múzeum, színház, mozi).

A Komlói Városi Úttörő- és Ifjúsági Házban kipróbált lehetőségek, formák, módszerek:

- Napközis csoportok kulturális foglalkozásai
- Oktatófilmek vetítése
- Tematikus diavetítés - vetélkedővel
- Kiállítások
- Művészetek vándorútján kulturális játék állomások
- „Barátunk a fénykép” közművelődési játék

- Szülőföldünk expedíció
- Tájak – Korok – Múzeumok mozgalom
- Játshóházak
- Szakkörök

Az intézmény kiemelt mozgalmi feladata, a gyermek- és ifivezetők képzése is szorosán kapcsolódik az aktualitásokhoz, az életkori sajátosságokhoz és az iskolai tananyaghoz is. A képzési formák közül kedveltek és talán hatékonyság szempontjából is élenjárnak a komplex foglalkozások, „játékok”, módszervásárok.

Pl. „Csillagszerző partizánok” harci játék 6. osztályos rajtitkárok, örsvezetők, zászlóvivők részére.

Célja: tevékenység sor végigjátszásával, az élmény végigélésével megismertetni a gyerekeket egy módszerrel, mely alapvető mozgalmi, politikai ismereteket bővit, hazafiságra nevel, a kommunisták jelképeinek, a jelképekkel kifejezett gondolatoknak megismeréséhez, tiszteletéhez vezet.

Módszerében: építünk az érdeklődés felkeltésére, egyénre szabott feladatokkal az érdekeltség kialakítására, a problémamegoldás minden emberben meglévő igényére, a gyermeki játékoság, versengés szeretetére.

Tartalma: a „csillagszerző partizánok” városunk felszabadulásának évfordulóján az illegálisan tevékenykedő kommunisták őrzött jelképeit keresik a város különböző pontjain. Hogy közelebb juthassanak kutatásuk céljához, mozaik-szerűen összeállított ismereteket kell megszerezniük, megoldaniuk. (Városunk felszabadulásával, az ország felszabadulásával, a kommunisták jelképeivel kapcsolatban.) A lelkes játékosok a sikeres kutatás után az úttörőházban mutatják be a megtalált jelképeket, melyeket megkapnak, és hasonló játékot szervezhetnek segítségükkel saját rajukban.

Szervezése: nyolcadikosok és ifivezetők bevonásával jól előkészített írásos anyag alapján egyetlen felnőtt irányításával történik.

Több év óta hagyományosan megszervezésre kerülő játék, amely egyben képzés is. Így a két évvel korábban játékosként résztvevőkből állomásvezetők lesznek, akik megőrizték emlékezetükben, s most továbbadják az élményt, amit a „Csillagszerző partizánok” harci játék számukra nyújtott.

Hasonló elgondolás alapján más-más formában szervezünk különböző korosztályok részére komplex képzést, melyek tartalmát a felnőtt vezetők is ismerik, a gyermekvezetőkkel együtt használják fel tapasztalatait.

Az úttörőszövetség programajánlatából évek óta igen sok raj választja a „Művészetek vándorútján” kulturális játékot. A raj érdeklődése alapján állítják össze a „vándorút” állomásait: irodalmi, zenei, tánc-mozgás, képzőművészet, népművészet ágai, színház stb. területekről.

Az Úttörő- és Ifjúsági Ház a városban és a környéken megtalálható lehetőségeket évről évre bővíti a „Művészetek vándorútján” kulturális játékban résztvevő rajok számára – programajánlatával.

A programsorból választanak a rajok, így egész évben konkrét érdeklődési kör részére szervezzük a „vándorút” állomásait. A gyermeki tevékenység színvonalát nagymértékben meghatározza az érdeklődés irányulása, az, hogy olyan tevékenységet folytat-e, ami izgatja, érdekli.

Szükséges, hogy igen nagy rendszerességgel foglalkozzunk a tanulók érdeklődésének irányításával. Az érdeklődés fejlődésében a pedagógusnak igen fontos

szerepe van. Vannak gyerekek, akik bátortalanabban vesznek birtokba a világot, fel kell hívni figyelmüket igen sok mindenre.

Érdeklődésük családi irányítása korlátozottabb, így a velük foglalkozó pedagógusnak, népművelőnek kell tágitani, szélesíteni előttük a világot.

Az érdeklődési kör szélesítése mellett igen gyakran szükség van arra, hogy egy-egy új területet állítsunk a gyerekek érdeklődésének középpontjába.

Arra is kell gondolnunk, hogy felkeltsük az igényt és biztosítsuk a lehetőséget az érdeklődés kielégítésére.

Ezért nagyon fontos, hogy a kulturális játék állomásainak tervezése komoly elemző munkára épüljön, a rajvezető-osztályfőnökhöz és a rajhoz idejében eljusson. A gyerekek választhassanak érdeklődésük szerint, „a rajvezető javasolhasson, irányíthasson, „ráhangoló” tevékenységet folytathasson olyan gyerekek esetében, akiknél a fenti szempontok alapján ezt szükségesnek látja.

A vándorút állomásai minden esetben aktív tevékenységet is jelentenek a résztvevőknek, személyes találkozást művészekkel, előadókkal.

Zenei programok:

- Zenekar és hangszerek bemutatója a zeneiskola közreműködésével.
- Erre épül a következő állomás:
„Péter és a farkas” – a Bóbita bábszínház előadásában.
- Kodály Zoltán életútja, munkássága
 - Tóth Ferenc karnagy előadásában, zenei illusztrációval – kamarakórus közreműködésével.
- Erre épül a következő:
Háry János c. daljáték ismertetése zenei illusztrációval, játékos vetélkedővel kiegészítve.
- Bartók Béla életútja, munkássága.
- Forradalmi dalok születése
 - pol-beat-énekes vezetésével, sok ritmusgyakorlattal, közös énekléssel.

Irodalmi programok:

- Irodalmi játékok
- Azonos könyv elolvasása
- Vetélkedő a könyv alapján
- Azonos ifjúsági film megtekintése (ifjúsági irodalmat feldolgozó film)
- Vetélkedő a film és a könyv alapján
- Író-olvasó találkozók
- A programokat a könyvtárral és a Moziüzemi Vállalattal koordinálva szerveztük.
- Idézetek, közmondások gyűjtése a barátságról – cserebere
Micimackó – színművészek bemutatója
- József Attila-, Ady Endre-műsor

Képzőművészet:

- Találkozó festőművésszel kiállításon, tárlatvezetés, beszélgetés
- Az animációs film készítése – előadás bemutatóval
- Találkozás keramikus művésszel kiállításon
- Látogatás kerámiaüzembe

Népművészet:

- Látogatás fazekasmúzeumba
- Táncegyüttes bemutatója – tánccház

Színművészet:

- Színházóra gyerekeknek – előadóművészek
- Gyermekszínházok – dramatikus játék

A kissé hosszadalmas felsorolás négy év anyagából készült. Azonban jól érzékelteti, mit nyújtott cigány osztályának az az osztályfőnök, aki négy év óta minden állomásra elkísérte gyerekeit!

Milyen autogramgyűjteménye van annak a rajnak, amelynek tagjai évek óta járják a „Művészetek vándorútját” és élvezettel gyűjtik az autogramokat!

Az emberi fejlődés alapja a tanulékonyág, amelyben az emlékezőképesség, a tapasztalatok felhasználása fontos szerepet kap.

Csakis azt vagyunk képesek megjegyezni és megtartani emlékezetünkben, amit figyelmesen észleltünk. Csakis azon a területen és annyiban biztos az emlékezet – amennyiben biztos a megfigyelés.

A tanuló személyiségéből (képzelet, gondolkodásbeli fejlettség, érdeklődés, érzelmi élet sajátosságai stb.) és a bevésendő információtól függ, hogy mi az, amit megőriz az emlékezet az összefüggések alapján a lényeges mozzanatokat (színezve csetleg a lényegtelenekkel is) – az egészet, vagy csak a számára fontos részletet.

Azoknak a közművelődési programoknak, melyeken a gyerek részt vesz, ahova önkéntes érdeklődése vagy tervszerű irányítás alapján eljut, feltétlenül színvonalas, értéket nyújtó programoknak kell lenniük. Meg kell találni azt a területet, amelyben érdekelt a gyerek, amelyben koncentrációképessége kifermálódhat, megedződhet, megszilárdulhat.

Intézményünkben megrendezésre kerülő programok nem nyújtják a színház, a hangverseny magas színvonalú, művészi élményét – előkészítik a gyermekeket annak befogadási képességére.

A vándorút állomásain belső titkokkal ismerkednek, közvetlen kontaktusba kerülnek az alkotóval, az előadóval, egy-egy művel. Az oktató-nevelő munka során is, a közművelődési munka során pedig különösen gyakran érzi az ember, hogy nem biztos, ill. nagyon nehezen mérhető az, hogy a befektetett nagy energia valóban, érezhetően megtérül a személyiségformálás folyamatában.

Hinnünk kell ebben!

*„Széjjel szóródni – eső homokra –
sivatagnyi reménytelen dologra,
s ha nyár se lesz tőled – s a táj se zöldebb:
– kutakká gyűjt a mély:
soká isznak belőled.”*
(Váci M.)

„SÉTA ÉS MEDITÁCIÓ”

Egy komplex szabadidős közművelődési rendezvénysorozat tervezése és megvalósítása az 1980/81-es úttörőévben – BARÁTAINK AZ ALKOTÓK: PÉCSRÓL, BARANYÁRÓL címmel.

Amikor ezt az októbertől áprilisig tartó folyamatos rendezvénysorozatot meghirdettük a „Szabó István” Úttörőházban, valójában az iskolán kívüli kulturált és szervezett szabadidő-eltöltés alternatíváit kívántuk bővíteni Pécs városában, az úttörő korosztály számára.

A „Barátaink az alkotók...” című sorozat keretében megismerkedhettek az érdeklődő pájtások pécsi és baranyai alkotókkal, azok építészeti, képzőművészeti és irodalmi alkotásaival, valamint az alkotások közvetítőivel: előadóművészekkel, művészettörténészekkel, helytörténészekkel stb. Szóval ismerkedhettek, ismerkedtek a lakóhelyükkel, a szűkebb régió értékeivel. Félreértés ne essék, nem az „ez itt egy gótikus kapu, ez meg egy szobor, egy költőél, a tér túlsó oldalán meg egy díszkutat láthatunk a XVIII. századból” – leltárszerű, „ezt is láttam, kipipálhatom” idegenvezetői szemlélettel irányítva kívántuk az érdeklődő gyerekeket végigvezetni a városban.

Amint azt a Csorba Győzőtől kölcsönvett cím is jelzi: meditatív jellegű programot terveztünk. A rendezvények a gyerekek alapismereteire, képzelőerejére, aktivitására és az esztétikum iránti fogékonyságra épültek.

Tehát ezt a szabadidős tevékenységet sem önmagában, az iskolai tevékenységektől függetlenül, – attól elkülönítve – hanem éppen az iskolai oktatási, nevelési folyamatok olyasfajta továbbéléseként szemléltük, amelyben az eddigi iskolán kívüli tevékenység az iskolainak egyfajta rangos kiegészítő elemévé válhat. Mert így és csak így érezhettük partnereknek magunkat a közművelődési célkitűzés megvalósításában, miszerint: a jövőbeni embereszménye a sokoldalúan képzett, humanista műveltségű humanista ember legyen.

Mint minden más esetben, itt is nagyon fontos volt az alapállás az iskolák és az úttörőház együttműködése szempontjából. Ez így túlságosan is tág. Rajoknak, szakköröknek hirdettük meg a programot. Így már meglévő közösségekkel sikerült élő kapcsolatot teremtenünk.

Ugyanakkor ezek a közösségek közvetítésünkkel Pécs város kulturális életének reprezentánsaival is kapcsolatba kerülhettek, kerültek. (Amire egyébként – anyagi és szervezési okokból kifolyólag – aligha lett volna lehetőségünk. Legalábbis nem ilyen koncentráltan.)

Az eddigiekből az is kiderült, hogy bár a művészetekkel való találkozás komplex lehetőségét kínálta ez a program, ám célunk volt az is, hogy a részt vevő gyerekek a megismerés folyamán szubjektív kapcsolatba kerüljenek környezetük igazi, egyedi – forintban nem mérhető – értékeivel, az értéket teremtő, létrehozó és közvetíteni tudó emberrel.

Ilymódon kívántuk a tanulók világnézetét alakítani, formálni – bízván abban, hogy az effajta megközelítés a szülőföld szeretetére, a hazaszeretetre való nevelés egy jól bevált módja is lehet.

Mint ahogy lett is. Amikor a nyitóprogramon a Barbakán múltat idéző falai között ifjú Kőműves Sándor színművész megszólaltatta Babits Mihály, Csorba Győző verseit, már éreztem, sikerül majd azokat a fő célokat megvalósítani, amelyeket felvázoltam. Engem is megfogott a pillanat nagyszerűsége. Ősz volt és napsütés. A színművész megállt a fahídon, a gyerekek elhallgattak. Volt aki ismerte őt, volt, aki akkor látta először. Hangja lassan mozdult, mint a költő maga, akinek vallo-mását hozta közénk. S több mint félszáz megilletődött gyermekszempár jelezte: előadó és hallgatóság azonos érzelmi sávon mozog.

Ezt a szuggesztív hatást csak felerősítette Szkladányi Péter fuvolaművész előadása az Amtmann Prosper és Weidinger Imre baranyai zenészek emlékére állított obeliszk előtt. Szkladányi Amtmann Prosper-műveket játszott.

Ez volt a kezdet. Az első rendezvény a sorozat keretében. Témája: régi terek, utcák, udvarok. A belvárosi séta vezetője pedig Pandúr József főiskolai docens volt, aki értő módon kalauzolta a séta során a gyerekeket. S mert a gyerekek aktivitására is számítottunk, ajánlott irodalomnak Rab Ferenc Pécsi udvarok című színes, hangulatos riportját jelöltük meg.

A sorozat második rendezvényére novemberben került sor. Míg az első alkalommal a történelmi városközpont hangulatát idéztük, ezúttal a fejlődő nagyváros ellentmondásaira kívántuk ráirányítani a figyelmet. Tüskés Tibor író és dr. Varga Gyula fotóművészt kértük fel közreműködésre. Tüskés Tibor Nagyváros születik című szociográfiája volt az ajánlott olvasmány. És a belépőjegy a SZOT-üdülő teraszára: egy vagy több előre megfogalmazott kérdés. Félünk, hogy ez visszaveti majd az érdeklődést, de nem így történt: majdnem másfél száz tanuló találkozott az íróval. Azt hiszem, Tüskés Tibor sem hitte, hogy ekkora lesz az érdeklődés iránta, könyve iránt. Pécs megtanított kérdezni – írja a mű bevezetőjében. Tüskés megtanította ott a gyerekeket kérdezni – merem leírni most, utólag. Az órára tervezett beszélgetés két és fél órára nyúlt. Gondoljunk csak bele: impozáns a terep, a SZOT-üdülő terasza, majd társalgója.

Impozáns a látvány: Pécs látképe a Mecsekéről. A téma: nagyváros születik. Ez a város, amelyben élünk, és amely ott húzódik előttünk pazar pompájában. Micsoda idill! És akkor megnyilatkozik az író, aki ráadásul igazán jó pedagógus, így könnyen kapcsolatot teremt a hallgatósággal. Feltárja az ellentmondásokat. Meghökken és megnyugtat úgy, hogy közben azonosul a pécsiekkel, itt a gyermek-hallgatósággal.

És ami a beszélgetés során szóban megfogalmazódott, azt vizuálisan is megerősítették dr. Varga Gyula művészi értékű diái.

A harmadik alkalommal Szigetvárra utaztunk. Erre a téli szünetben került sor.

Aligha akadt iskola Pécsen, amely ne szervezett volna Szigetvárra kirándulást a városka történelmi emlékei miatt. Ám alig talákoztam olyan kollégákkal, gyerekekkel, akik tudtak volna arról, hogy a Várbaráti Kör olyan szolgáltatással várja a Szigetvárra érkező kiránduló csoportokat, amely majdhogynem egyedülálló kezdeményezésnek számít.

A kör elnöke: Molnár Imre nyugalmazott gimnáziumi igazgatóhelyettes, sok eddig ismeretlen, vagy csak szűk szakmai körben ismert eredeti dokumentumot dolgozott fel – ismeretterjesztő előadássorozatához. Így a Szigetvárra érkező csoportok eredeti környezetben ismerkedhetnek a Zrínyi-kultusszal, az iszlám világ kultúrtörténeti emlékeivel, vagy a török hódoltság végvári harcainak korhű ese-

ményeivel. Közel két évtizedes gyűjtőtevékenység eredményeként gyűlt össze ez a hallatlanul gazdag dokumentumanyag, retoritásnak számító forrásanyag, amely valamely formájában a Zrínyiekhez kapcsolódik.

Ezzel az anyaggal ismerkedtünk ottjártunkkor. Mélyebben pedig a Zrínyiek az irodalomban és a képzőművészetben c. tematikus anyaggal.

Talán, mert tél volt és utazni kellett, talán mert Szigetváron már sokan jártak előzőleg, ez a program nem vonzott nagy tömeget. Ha jól emlékszem, húsz-harminc résztvevő volt összesen.

Nem úgy a következő alkalommal, amelyet a „Séta a Tettye-patak mentén” címmel hirdettünk meg. Megint több mint félszáz érdeklődő általános iskolás gyermek gyűlt össze a „pécsi Tabán” környékén, hogy meghallgassa Bezerédy Győző érdekes fejtegetéseit: kik építették, formálták annyiszor újjá ezt a várost a történelem során? Kik mentették át értékeit a török időkből? Vagy a török kiűzése után átvonuló és garázdálkodó martalócok pusztításainak nyomait kik tüntették el végérvényesen? Kik voltak egyáltalán a túlélők, a romokon új életet kezdők?

Hogyan éltek azok a kézművesek, kereskedők, fuvarosok, egyszóval pécsi polgárok, akik a város iparát alapozták meg a XVIII–XIX. században?

Pécs ipari műemlékeivel ismerkedhetünk tehát a Tettye-patak menti, közép-kor idéző, girbe-görbe utcácskákban sétálgatva: a Malomszeg és a Puturluk környékén.

Ehhez a témához természetesen Bezerédy Győző: Képek Pécs történetéből című helytörténeti kiadványa volt az ajánlott olvasmány. De szó esett a Mindszentek templomában 1588-ban lezajlott hitvitáról is, amelyet „pécsi disputa” néven jegyeztek fel a krónikások. És hogy stílusos legyen a befejezés, a Pécsi Kesztyűgyár klubtermében, a program összefoglalásaként Bezerédy Győző saját diákepeit vetítette le lelkes kis közönségének.

Eddig a történelmi városmag román, gótikus, reneszánsz és barokk építészeti emlékei, a belvárosi paloták hangulatos udvarainak bemutatása, a születő nagyváros perspektívái és a nagyváros ipari múltjának nyomkövetése során földrajzilag is behatárolt területek jelentették a közművelődési terepet.

A rendezvénysorozat utolsó programjának színterül azonban egyetlen épületet szemeltünk ki. Egy olyan épületet, amely egyaránt magán viseli egy letűnt kor építészeti emlékeit és napjaink modern építészeti megoldásait. Amelyben harmonikus egységben ötvöződik a múltat idéző küllem és a modern belső építészet. S amely épület magasztosabb célt nem is szolgálhatna, mint a köz művelődését. Benne mindaz együtt van, amit eddig sétáink során láttunk, amiről eddig medítettünk. A szépen helyreállított Griffaton-házról van szó, amelyben a Várkonyi Nándorról elnevezett könyvtár kapott helyet. S amelynek, ha áttételesen is, de Bertók László – a költő – volt a vezetője.

Zsúfolásig megtelt a földszinti olvasóterem, akkora volt az érdeklődés: a ház iránt, a meghívott vendégek iránt.

Először Uherkovich Ágnes belsőépítésszel beszélgettek a gyerekek. Aztán ifjú Tomanek Nándor adta elő Bertók László verseit. A költőt egyébként Vároczi Zsuzsa irodalomtörténész mutatta be a gyerekeknek, akik az „Így élt Csokonai” – kötetéről érdeklődtek – az volt az ajánlott olvasmány. Ez a meghitt hangulatú délután egy jóízű beszélgetéssel zárult. Gyerekközulbe került költő, irodalmár, belsőépítész, színész és könyvtárigazgató egyaránt.

Befejezésül egy városismertető jellegű játékos vetélkedőt rendeztünk. A rendezvényeket rendszeresen látogató gyermekközösségek – rajok, szakkörök – 3 fős csapatokkal nevezhettek a játékra. A csapatok kérdéssort kaptak. A kérdésekre

az év során közösen becserkészett városrészekben, múzeumokban, könyvtárakban, illetve az ajánlott irodalomban kereshették a helyes válaszokat. Ezek a válaszok foglalták össze, erősítették meg azokat az ismereteket, amelyeket hangsúlyozni kívántunk. Az érzelmi megerősítésről sem feledkeztünk el. Az első hat helyezett csapat minden tagja kapott egy díszoklevelet – amelyet a közreműködő írók, előadóművészek dedikáltak. Mintegy kézjegyükkel szentesítve a meghitt találkozások emlékeit.

Mi is volt a célunk tulajdonképpen?

Megmozgatni a gyerekek fantáziáját, formálni világnézetüket, érzelmileg motiválni őket a szülőföld szeretetére.

Azaz hozzá kívántuk segíteni a művelődő, a szűkebb környezet kulturális értékei iránt érdeklődő általános iskolás tanulókat egyfajta intenzív szabadidő-eltöltéshez, olyan környezetben és közegben mozgatva őket, amelyben az esztétikai értékek a hordozói az alkotó ember üzenetének.

Így kívántuk tudatosítani bennük, hogy az ember nemcsak passzív szemlélője környezetének, hanem maga is tevékeny részese a lakóhelyi kultúrának, amelyben él, mozog, s amely az emberre visszahat. Neveli azt.

Joggal felmerülhet a kérdés: sikerült-e ezeket a célkitűzéseket megvalósítani?

Talán. Egyrészt a rendezvénysorozat tematikai gazdagsága, komplexitása, az egyes alkalmak miliője és a közreműködők személyes hatása egyfajta garancia erre. Másrészt egy olyan folyamatos szabadidős tevékenységrendszer elvi megalapozását is jelentette ez a program a pécsi úttörőházban, amely hagyományteremtőnek bizonyult. Azaz hasonló elképzelésekkel és célokkal indult a következő években a „Gyermekszemmel a . . . művelődési ház” c. sorozat, és a Fabula, amely éppen ebben az évben zajlott, nagy sikert aratván.

KÉPZŐMŰVESZETI SZAKKÖR 1964—1969 KÖZÖTT

A Szabó István Úttörőház képzőművész szakkörének múltja is volt és jelene is van. Mindaz amire én most visszaemlékezni szeretnék, az általam irányított szakköri munkán belül (1964–1979-ig) is az első 4–5 évre gondolok, tehát 1964–1969-ig, ami a későbbiek során is folyamatosan, de nem mindig ilyen sorrendben és gondolati alapállással, de lényegében meghatározta munkánkat.

A szakkör irányításának idején elképzeléseink ugyan voltak, de szinte a gyermekek irányítottak. Furcsa csodával vettem körül őket, ahogy újraéltem látásukat, játékukat, komolykodásukat, furcsa vicceiket, esetlenségüket, mindentudó pici agyukat. Hosszú tapogatózás következett, míg kialakult egy forma, egyfajta gondolati rend, ami szerint rendszereztem, sorbaállítottam a feladatokat, ami egyben meghatározta a célt is. Azt, hogy a lentről nézett világ, fantasztikus gátlástalan formában jelenik meg a szájon, szemem, kézen keresztül, megmenteni, írásos emlékké tenni! Munkámat, annak értelmét és célját ez határozta meg. Tanuljunk írni, hogy később olvasni tudjunk, de ne csak tudjunk, hanem szeressünk is. Amit szeretnék feleleveníteni nem más, mint egy kisméretű műhely, kisemberek számára kialakítva, egy nagy szellemi és manuális játékbirodalom kialakításához. Olyan érzéssel gondolok mindig a műhelyünkre, hogy kovácsok vagyunk, de nem tudunk mutatós csillárt eszkábálni, pusztán lovat patkolni.

Azt a vágyamat szerettem volna valóra váltani, amit már évszázadokkal ez előtt meg tudtak valósítani egyszerű emberek a tisztaság, életszagúság egyszerű alapállásából tökéletesen megéreztek. Műhelyt! Egyszerű, munkaszagú, konkrétan meg nem határozható karakterrel. Nem helyes, ha konkrétan szobrász- vagy rajzi szakkörnek nevezzük. Nem is törekedtem arra, hogy az adott karaktert minél jobban jellemezzük. Egyetlen célom az volt: tudjon képet írni a gyerek, mindennel ami a keze ügyébe akad. Beszélni tudjon szó nélkül. Beszélni tudjon szóval, képpel – írással – zenei hanggal. S ezzel már talán meg is határoztam azt, hogy bár egy-egy folyamatnak anyagi jelei domborművek vagy szobrok vagy rajzok, munkánk rendkívül összetett. Elsősorban az izgatott, hogy a konkrét mű, ha nem is zseniális, de mögötte tudatos tevékenység legyen. Irányítani, egy kamrába gyűjteni vélemények sokaságát, játékokat és figyelmeztetni arra, hogy ezek a dolgok nem véletlenszerűek, hanem természetesen íródnak egymásba. Lássák, keressék életünk mindennapi mozgatóit, az általános törvényszerűségeit. Érezzék át őszinteségük csodálatát, hogy ezen keresztül tudjon nem mássá, csak őszinte csodává válni. Vegye észre magát. Lássá, illetve érezze, mi az, amit a felnőtt olyan őszinte csodálattal vesz körül, ami neki már nincs. Értéktételeit ne a felnőtt megállapított mércéi határozzák meg. Ne mondja saját találmányára, hogy rossz. Tudja, hogy

amit ő kivetít, az a szépnek a szépe. Tudja, hogy az őt jellemzi. Tudja, hogy felelős szavaiért, ami adott esetben mindegy, hogy milyen jellel íródik. Tudja, hogy a szép ember milyen szép és hogy hol kezdődik, stb. . . De mindig csak a maga szintjén. Hiszek abban, hogyha igaz a művészet helye az adott társadalomban, és azt tükrözi, akkor a művészeti, az általános vizuális nevelésnek rendkívül fontos szerepe van az ember formálásában. A gyerek minden esetben egy jó műnek a lehetőségé. Mivel képzőművész vagyok, nem tudom másképp megközelíteni ezt a problémát, de az élet bármely területén jelcentező problémát sem. A jó mű mindig az adott társadalom felépítményéhez tartozik, s ezen keresztül tökéletes mércéje minden egyes kornak. Az, hogy milyen téralakítók által tud megjelenni plasztikusan a térben a szobor, – ami adott esetben egy társadalom, véleményem szerint nem mindegy. Tudomásul kell vennünk, hogy a téralakítók mi vagyunk, a mi magunk plasztikai hatása pedig a magunk által újrateremtett plasztikai rendben van. Ez művészeti törvényszerűség, de minden általános ilyen, érvényes a társadalomra is. Ha a gyerek „születendő mű”, akkor a létrejövés folyamatában – és majd az egészében is – jelen kell lennie korunknak, társadalmunknak, s feltétlenül bennük kell lennünk magunknak, kik alkotói vagyunk egy rendnek. A gyerekről tökéletesen verődik vissza minden, ragyogóan, tisztán. A felnőtt világnak annyira tökéletes tükrévé válik a XX. században, hogy észre térít bennünket is. Sok indító októl meghatározva próbáltam szakkörömet olyan útra vezetni, ami nem elsősorban a kiválasztottaké. A természetesség oldaláról próbálok megközelíteni a problémákat, amihez véleményem szerint az első és legfontosabb lépés, hogy közös nyelvünk legyen a gyerekekkel. A legfantasztikusabb mesék, játékok, mókák sokaságát találtam ki ahhoz, hogy az első időkben akklimatizálódjon a társaság. A feladat, amit célul tűztem ki, nagy, összetett, nehéz. Valójában a gyerekekkel mindent csináltam, amit csak a szakmában el lehet képzelni, kivéve az iskolai és akadémikus szakkörökre emlékeztető modellálást. Feladatunk, hogy majd idővel a magunk megfelelő szintjén ne találjunk furcsa különbségeket a művészetek között. Tanuljuk meg azt, hogy a szó, a zenei hang és a vonalak játéka tulajdonképpen ugyanazt a célt szolgálja, pusztán a lehetőségei mások. És, hogy vannak közös törvényszerűségek, az szinte vérükké váljon, sőt egyes dolgok magyarázatára segítségül hívhatjuk a zenei, az irodalmi szabályokat. Ha már ebben nagyjából egyetértünk, akkor magatartásformává kívántam fejleszteni az egyszerű értelmes beszédet, a tisztta, nem komplikált rendet, az egészséges, mindent pótló, igazi játékot, a test, a nyelv, a kéz, a szem, az agy művelését.

A korszerű művészeti szakkörnek a nagy általános esztétikai problémákkal kell foglalkoznia. A művészetek útvesztő labirintusában biztos talajra kell állítani a gyereket, hogy egyszerre világosan lássa a dolgok közti sokrétű összefüggéseket. Fedezzük fel, ami az összes művészetben közös. Ha külön ágazatokban vizsgálánk a műfajok törvényszerűségeit, átfogó képességünknek komoly határokat szabna. Nem tudnánk kivetíteni az élet minden területére. Márpedig a jó és szép érzékkel rendelkező gyerek mindennapi cselekedeteit áthatja az arra való törekvés, a disztíngvált tudás. Fontos, hogy izléseesen, egyszerűen öltözködjön, ügyeljen szerszámai-ra (könyvek, füzetek), legyen rendszeretete, igényelje azt az utcán is, és bárhol, amerre jár.

A szakkör manuális része és programja tulajdonképpen csak alátámasztja és szemlélteti a fent említetteket. Éppen ezért próbáltam programomat úgy összeállítani, hogy sokrétű legyen és ne egy meghatározott művészeti ággal foglalkozzon. Továbbá azt hittem, hogyha kivétel nélkül minden tanuló végrehajtja, ezen a szellemi szinten manuális tevékenysége még követni tudja. Munkánkat egy bemutatkozó rajzzal kezdtük, hogy a gyerekek összetételét felmérhessem. Gondosan

ügyeltem arra, hogy az első órán már olyan fontos dolgok eldőljenek, hogy: mennyire korlátozzák már a gyereket konvenciók, milyen fantáziája van, mennyire logikus a sorrend, amit adott mese alapján képileg felállít. Kiténik, hogy ki milyen rajzi rutinnal rendelkezik és az is, hogy milyen óriási akadály a komoly, elmélyült munkához. (Két fa meséje, Napraforgómese) Három fontos lelkiállapot ábrázolása. Beszélgetés a képírásról. Miért fontos erről beszélni? Gondolatainkat szabatosan tudjuk közölni egymással a rajzon keresztül. Írás – zenei-írás, rajzi írás. Törvényszerűség!

Természet utáni rajz a fákról. Ki hogy látja. (Felszabadultság, gátlátalanság.) Rézdomborítás (mesterség, technika, kevés szerszám). Ritmus, életritmus, beszédritmus, folt és vonalritmus. Az élet rendje. Esztétikai hatás-e ez? Megfordítható-e? Megfordítható-e a kép, szobor, ház stb. . . Művészet és élet! Törvényszerűség! Népdalfeldolgozás! Tanuljuk meg, írjuk le hangképileg és képileg. Kompozíció! Ennél a feladatnál addig időztem, míg vérükké nem vált. Közben megkezdődött a „nagy játék”, amit minden esetben meg kellett nyerni, mert ezen múlik minden. Megpróbálkoztunk vonallal, folttal, színnel. Jól tudjuk, hogy a gyermeki rajz csodálatos. Azt is, hogy mindent megpróbál megfogalmazni. Legfőbb feladatomban tartottam, hogy egy-két kompozíciós alapszabályt „megjártsszunk”, és akkor már egyfajta rend által meghatározottan beszél a gyerek. Korrektúráim kizárólag a papírra felvetett jelek elhelyezésére szorítkozott. Zenei-képi kompozíciós rend. Megszokja a gyerek és fantasztikus örömmel veszi tudomásul a csak fontosat mondást, a mindig zártságot és a legegyszerűbbet. Nagyon fontos ez nemcsak azért, hogy képileg tisztázzunk egy-két fontos dolgot, hanem azért is, mert a későbbiekben a gemmafარagásnál és a rézdomborításnál ilyen problémákkal már nem foglalkozhatunk, hiszen a gyerekeknek sok más technikai és formai problémával kell megküzdenie.

Vonal és foltrend! Szerepe munkában, mindennapi életünkben.

(Volt nekem egy kecském . . .

Macskácskámnak négy a lába . . .)

Amennyire lehet (és ez a bemutatott munkákon látható) az összes megtanulandó „szabályt” egy témakörhöz kötöttem. Mivel technikailag nagyon különböznek a műfajok, a gyerek azt is megérti, hogy mi mennyit bír el. Még egy nagyon fontos dolog tisztázódik: a kiemelés jelentősége. Így aztán a „kecskemesén” tanul kompnálni, a vonal és folt lehetőségét a síklapon. Majd szoborban megfogalmazni, aztán gemmát faragni és rezet domborítani belőle. Egyben azt is megmutatom ezzel a gyerekeknek, hogy egyetlen picis kis téma megoldásának számtalan lehetősége van. Érdekes tapasztalat, hogy a szabadabb, más jellegű szakköri foglalkozásokon (természetbeni rajz, egyéni mese-rajz) ezt rendkívül izgalmasan alkalmazzák. Bármennyire is a kötöttség képzetét keltik az elmondottak, a munkában való teljes felszabadulást adják a gyermekeknek, s még hozzá sem nyúltam a kisemberek sajátos vonalaihoz, színeikhez, formáihoz, pusztán észrevétlenül körülhatároltam. Így megmentem ami mindenkor gyermeki és kötött határokkal, de minden embernek sajátja, ugyanakkor tudatos tevékenység irányába befolyásolom.

Ügyeltem arra, hogy egy pillanatra se fáradjon el a gyermek egy-egy feladat megoldásában. Nem is cél az, hogy a harmadik, negyedik és ötödik osztályos tanulók olyan feladatmegoldásokat produkáljanak, amiktől meglepődik a néző. Viszont látni akarom minden munkán a kint, ami a „nagy játék” csodálatos kínló-dása, a gyötörődés az egyetlen cél érdekében: a beszédért.

Különösen ügyeltem arra, hogy megismerje a gyerek a „boszorkánykonyha” hangulatát, az úgynevezett műhelytitkokat és különös tisztelettel adózzék a mes-

terségnek. Nagyon fontosnak tartottam, hogy ne a művészkedő embert alakítsa, hanem a mesterkedőt, aki a kalapáccsal, cizellőr szerszámmal, vésővel a kezében akarja létrehozni a szepet. Szerepet kap itt a rendszeretet, a műveltek közti logikus összefüggés, ami a gondolkodásában is változást hoz.

Mindezek után két foglalkozáson egy kicsit továbbjártunk. Logikus gondolkodást fejlesztő gyakorlatok. Adva van két test: építs belőle várat! Adva van 3-4 test: építs belőle várat!

Fűzd meséhez, népdalhoz mindezt, melyben mint kecske vagy királyfi végigjárom azt a várat, amit építettél. Ez tulajdonképpen szórakoztató, de sok mindent kell eldöntenie a gyerekeknek, hogy a fent és lent, az elől és hátul képzetét kapja. Nem megyünk nagyon mélyre, csak addig a pontig, amíg élvezi a gyermek, hiszen újra visszatér a probléma a későbbiek folyamán, természetesen jóval magasabb szinten.

Ezután szabad, kötetlen feladatok egész sora következett. Ha jól gondolkozunk, bármihez nyúltak egy adott szinten gondolkodtak, újat teremtettek. Érdekes tapasztalat, hogy ezeken a foglalkozásokon újra és újra visszatértek ezekhez a feladatokhoz. A kezdő csoport feladatsorát a szabadban való rajzolás fejezte be. Itt már komolyan kötődni kellett az adott formához, anyaghoz. Szigorú tanulmányok ezek, melyeket majd alkalomadtán feldolgoztunk.

Tisztáztunk egy-két fogalmat! Absztrahálás: milyen folyamaton megy keresztül a bennünket körülvevő világ, ami kifejező eszközünk által megjelenik és tolmácsol valamit. Mi tükröződik egy műben? Minek kell tükröződnie egy művészeti alkotásban? Itt már szabatosan kell gondolkozni, az összefüggéseket látni.

A haladó csoport tagjainak a játékos szellem folytatása mellett komoly feladatokkal kellett megbirkóznia. Mindazokat a szabályokat, törvényszerűségeket, amiket ez ideig megismertek, konkrét feladatokon keresztül kellett megvalósítaniuk. Céлом az volt, hogy míg a kezdőknél a „mesevilág” szerepel elsősorban, – bár áttetten mindig konkrét valósághoz kapcsolódott, – haladó csoportom a konkrét valóságtól induljon a „mesevilág” felé. Új minőségi változást kíváltva, olyan esztétikai szinten, ami a pályaválasztástól függetlenül a jövőben is mindig meghatározott szerepet fog betölteni a gyerek életkori sajátosságainak megfelelően. Ennek megfelelően a programom a következő volt: Természet után rajzoltunk portrét. Valamilyen konkrét élményhez kell fűződnie. A legnehezebb feladatok egyike, hiszen csak egy fejen keresztül rendkívül nehéz bármilyen utalást egzakttá tenni. A feladat lényege az, hogy a már ismert lemeztechnika új problémáival küzdjön meg a gyerek és próbálja meg grimaszain keresztül, hasonlóan expresszíven megjeleníteni a fát, a macskát stb. Ugyanakkor vegye észre a különbséget is. Az eredmény meglepő. A gyerek egyáltalán nem úgy állt a feladathoz, mint valami különleges csodához. Az anyag pedig megakadályozta azt, hogy olyan részleteket figyeljen meg, ami nem lényeges, pedig jól tudjuk, hogy a gimnáziumban és főiskolákban is ezzel küzdenek a legtöbbit.

Ezután konkrét tematikai feladatot kapnak a gyerekek. („Három tavaszt ünnepelelünk”, vagy munkaábrázolás) mégpedig egy új technika lehetőségével, a zománcsal. Ismét felelevenítjük a már tanult dolgokat (kompozíció, mese, konkrét tartalom, ritmusnem stb.). Ezután kezdődik a munka. Hosszas tervezés előzi meg, sőt esetenként itt használom fel az alkalmat egy-két természet utáni színvázlatra. Itt a festés izgalmával ismerkednek meg főként és a tanultak ellenőrzésével a természetben. Tulajdonképpen ismétlés ez is, csak már konkrét feladat, új igénnyel és eredménnyel. A zománcnál ezzel szemben meghatározom, hogy két szín az adott lehetőség, tehát nagyobb a probléma, de hasonló a portrédomborítás szintjéhez.

Megismerkedünk egy-két általános plasztikai alapszabállyal is, amelynek ellenőrzését egy plasztilinből gyúrt tojáson végezzük el. Ezután következik a portré-mintázás. Érdekes, hogy szinte ismeretlen az a probléma, hogy a formákat térbe helyezték, pedig jól tudjuk, hogy az összes eddigi plasztikai okítás legnagyobb problémája volt. Természet utáni rajzok: (kavics, enteriőr, udvar...). Ezek után kerül sor ismét a vizuális várépítésre. Ez alkalommal viszont a gyerekek már pontosan kell tudni eldönteni a testek egymáshoz viszonyított térbeli helyét, arányrendjét és szinte idegennyelvű írásdiktandóhoz hasonlóan megjeleníteni a tárgyakat. Tehát: pl. állíts csúcsra egy kockát,

 állíts élére egy kockát,

 állíts csúcsára, egyet élére úgy, hogy...

Szabad feladatok 5-6-féle tematikával.

Nem tértem ki sok részfeladatra. Nem beszéltem arról sem, hogy mindig kaptak a gyerekek „házi feladatot”, ami kötetlen, de kapcsolódott szervesen a szakköri munkához. Ezeket mindig közösen megbeszéltük, értékeltük. Sok esetben hozták ilyenkor a gyerekek linómetszetet, fa domborművet, tehát olyan másfajta technikai eljárásokkal készült munkákat, amire a heti kétórás szakkör keretén belül nem volt lehetőség. Szeretném elmondani, hogy minden év végén egy háromnapos kis szaktáborral zártuk szakköri foglalkozásunkat, ahol az egész évi elméleti és gyakorlati anyagból tettek a gyermekek szakpróbát a természetben. Itt már tudniuk kellett alkalmazni a tanultakat.

Szakkörünk lehetőségei jók voltak. Kevés úttörőházi vezetőség tett annyit a képzőművész szakörért, mint a miénk. Én a köszönet helyett szerettem volna megmutatni, hogy igen is sok múlik a lehetőségen. Ez felszabadíthat a gyermekekben olyan értékeket, melyek ez ideig szinte ismeretlenek voltak, – legalábbis számomra. Nem tértem ki azoknak a tematikus feladatoknak az ismertetésére, melyek az úttörőmozgalommal kapcsolatosan beletartoztak munkamenetünkbe. Ezekről csak annyit, hogy ugyanúgy mesét szerkesztettem hozzájuk, mint pl. a két fa meséje. Okait fentebb említettem.

A KOMLÓI ÚTTÖRŐ- ÉS IFJÚSÁGI HÁZ KÉPZŐ- ÉS IPARMŰVÉSZ SZAKKÖRE

Hátrányos helyzetet jelent-e cigánynak születni? Ma még minden bizonnyal igen. Hiszen a többnyire sokgyermekes, szerény otthoni körülmények között élő családokban, annak ellenére, hogy az élet- és munkakörülmények jelentősen javultak, hogy sok család példásan beilleszkedett, a gyerekek többsége nem kapja meg a családban azt az anyagi és szellemi ellátást, ami az esélyegyenlőség egyértelmű feltétele lenne. Legnagyobb gond a szülők iskolázatlansága, a hagyományos életmód folytatása abban az esetben is, ha elfogadható lakáshoz jutnak. A hagyományos életmód továbbvitelén nem kell mindig szükségszerűen negatív tartalmakat érteni. A cigány szokásrendszernek vannak nagyon rokonszenves, pozitív, érzelemgazdag, de a megszokottól teljesen eltérő elemei. Ezek is nehezítik a gyerekek beilleszkedését, hiszen egészen másféléhez lehet alkalmazkodniuk a családban, mint amihez kell az iskolában. Nehezebben tűrik és értik a szabályozókat. Későbbi felnőtt életük szempontjából döntő tehát, hogy melyik hatás az erősebb, a meggyőzőbb, vagy hogy ezek hogyan összegeződnek, mert ez a feltétele annak, hogy az életbe kilépő, munkát vállaló fiatal milyen eséllyel őrizheti meg a beépült érzelmi, morális, etikai értékeket, hogy a belső, vagy a felülről kapott értékrend alapján mérje-e fel, hogy az új körülmények között mihez kell értelmesen, lelkiismeretesen, kritikusan alkalmazkodnia. (Persze kérdés az is, hogy csak neki kell-e, vagy alkalmazkodnak-e hozzá mások is, kétszeresen kell-e bizonyítania csak azért, mert cigány, vagy ugyanolyan mértékben, mint akárki másnak.) A cigánygyermek helyzetét tehát azért alapvetően hátrányos, mert mivel a családi nevelés többnyire nincs összhangban az iskolaival, nekik a beilleszkedést már a legkisebb gyermekkorban kell elkezdniük. Általában nehezíti a dolgot az a tény, hogy sajnos egy ma még kevéssé, vagy nem eléggé ismert népcsoport gyermekei ülnek szép számmal az iskolapadokban. Így a pedagógus sem tud mindig támaszkodni meglévő értékeikre. Az alkalmazkodás természetesen nem lehet egyedül a gyerek ügye, nagyrészt nem is rajta múlik. Sokkal inkább azon, hogy az őt nevelő felnőttek együttműködési, felülemelkedési és áldozatkészsége milyen szintű. Ez a gyakorlat nyelvére lefordítva azokat a pedagógiai szándékokat jelenti, amelyek meghatározzák és vezérlik a gyermek iskolai és tanórán kívüli életét, tudatosan elősegítve és nem csak elvárva a beilleszkedést. Hiszen az csak akkor lehet sikeres és motivált, ha nem csak követelnek tőle, hanem a gyerek is kielégítheti természetesen érzett igényeit.

A komlói Úttörő- és Ifjúsági Ház szakköri tevékenységet segítő anyagi és pedagógiai áldozatvállalása minden bizonnyal az egyik legkiválóbb, legszebb országos példa. Közel két évtized óta megkülönböztetett gonddal törődnek a cigány-

gyermekkel. Az úttörőháznak mindig olyan igazgatói voltak – korábban Pál Lajos, most Czanic Istvánné –, akik név szerint ismerték, ismerik a szakkörösöket, figyelemmel kísérik további sorsukat. A zavartalan szakköri munka feltételein kívül az eredmények jutalmazásáról is gondoskodtak. A körültekintően megszervezett balatoni táborozások élménye meghatározó volt, hiszen a gyerekek meingyike életében először jutott túl Komló határain. A nagy nemzetközi pályázatok győztese pedig Budapestre is elutazhattak a díjak átvételére. Sokat jelentenek a pedagógiaiilag értékesebb megyei pályázatok, ahol mindenkinek van esélye. A nemzetközi pályázatokra kiküldhető anyag ugyanis darabszámra szerény, és korántsem biztos, hogy a legnagyobb elismerést az arra legérdemesebbek, legszorgalmasabbak kapják, hiszen több zsüri szűrőjén keresztül jut ki Indiába, Japánba a szakkörönként csak néhány darab gyermekalkotás. Éppen a megyei ünnepi könyvhét pályázata bizonyítja már évek óta, hogy milyen nagy előny, ha olyan terepet tudunk számukra biztosítani, ahol tömegesen érhetnek el sikereket. Mindenki, aki arra érdemes.

A szakköri munka nevelőereje felmérhetetlen a hátrányos helyzetű gyerekek esetében. Itt ugyanis nem elsősorban fogalmi tudásanyagról van szó, amivel nehezen birkóznak. A szakkörben a cselekvő intelligenciára építünk, tehát adott esetben az is érvényesülhet, méghozzá magas szinten, aki tanulmányi eredményei szerint az utolsók között van. Nyilvánvaló, hogy a valamilyen területen már sikeres embert, gyermeket könnyebben rá lehet venni a fogalmi dimenzió birtokbavételére is. Ezt éppen azok a volt tanítványok igazolják, akik kimaradtak az általános iskolából, de a szakkörbe továbbra is jártak. Többségük esti tagozaton szerezte meg a végbizonyítványt. A szakköri foglalkozások azt is bizonyítják, hogy a beépíthető ismeretanyag milyen széles körű lehet, akár a vizuális nevelés egy-egy részterületén belül is. A foglalkozások kötetlenek, mindenki azt a területet választhatja, ami számára az önkifejezés legcélravezetőbb, legizgalmasabb útja. Számtalan alkalom nyílik a beszélgetésre, a mesélésre – mert van rá idő –, ezzel párhuzamosan a nyelvi esztétikai nevelésre, a viselkedési és beszédkultúra, a kommunikációs készség fejlesztésére. A szakkörvezető tehát minden egyes gyerek esetében felmérheti, hogy mihez vonzódik igazán, mihez van hajlama, hogy milyen érzelmi, intellektuális, vagy sajátosan cigány tudati, kulturális háttérre építhet az alkotómunka során. Így minden gyermekben személy szerint a legfőbb értéket erősítheti.

A legtöbb szakkörös cigánygyerek természetesen nem kiemelkedő tehetség. Mivel azonban mindenki sokfélével próbálkozhat, és végül azt a lehetőséget választhatja, amivel a maga szintjén a legigényesebben, leghatásosabban tud megszólalni, természetes módon kiderül, hogy mindenki tud valamit nagyon jól csinálni, ha kellő segítséget kap, ha nem sajnálja a fáradságot és következetesen végigjárja, felfedezi az önmagaválasztotta utat. Ebben a szakkörben sohasem született olyan munkaterv, ami csak a tanár céljait szolgálta, melynek nyomán a szakkörvezető ráerőltette volna elképzeléseit a gyerekekre. A cél mindig az volt, hogy sokféle választási lehetőséget kínáljunk, olyanokat, amelyekből érdemes választani. Tehát a szakkör programját mindig az határozta meg, hogy a gyerekeknek alapvetően mire van szükségük. Nekik arra, hogy az élménynyújtás, az élményszerzés lehetőségeiben tudjunk előrelépni.

Az úttörőház szakköri ellátmánya, az azon vásárolható festék és anyagmennyiség azt is lehetővé tette, hogy vállalva a nagy létszámmal együttjáró többletmunkát, válogatás nélkül mindenkit beírassak a szakköri naplóba. A komlói gyerekek román nyelvű cigányok. A szakkörben kedvük szerint saját nyelvükön is beszélhetnek. Ez a lehetőség, a kötetlen munkaforma és az, hogy mindenki a saját elkép-

zelései és szándékai szerint dolgozik, felszabadulttá teszi őket, eltűnnek a gátlások. Következésképpen újszerűen, eredetien, ötletgazdagon tárul fel mindaz, ami a gyerekek kapcsolatát jelenti a világgal. Azon a vizuális nyelven közvetítve, ami senkiéhez sem hasonlítható, ami egyedül a gyerek sajátja, amin egyedül ő tud megszólalni. Így a szakkörvezetőnek is megvan a lehetősége arra, hogy minden gyerekkel a saját vizuális kódja szerint beszéljen. Sokszor éppen ezeknek a személyes, sajátosságokat elemző beszélgetéseknek a nyomán derül ki, hogy egy-egy gyerek milyen remek elbeszélő. Történetek elevenednek meg a megfestett, vagy megszőtt kép nyomán, meséket varázsol az elszabadult képzelet. Nem véletlen tehát, hogy a képző- és iparművész szakkör tagjai évek óta írásaikkal is sikeresen indulnak a megyei ünnepi könyvhét pályázatán. Igaz, hogy így külön-külön minden gyerek más megközelítést, más jellegű törődést és irányítást igényel, de éppen ennek nyomán lehet őket mindig, mindenkori önmagukhoz és végre nem másokhoz viszonyítani. Mindenki joggal érezheti tehát úgy, hogy itt minden személy szerint érte történik. Azt hiszem, hogy ez a szakkör legfőbb vonzereje.

Természetesen nagyon fontos a közösség szerepe is. Egy megszokott, elismert, elfogadó közösségben a gyerek természetes módon vállalja önmagát, fejlődőalakuló világképe megfogalmazását. Még a serdülők is.

Az úttörőházi szakkört kezdetben kizárólag a cigánygyerekek számára szerveztük. Ez ugyan feloldotta a tartózkodást, de nem segítette elő a nem cigányokkal való kapcsolatteremtést, kapcsolattartást, a közösségi tudat távlatokra is építő, ésszerű alakítását. A szakkör eredményei, a sok érdekes technikai változat természetesen a többi gyereket is vonzotta. Megkértem a szakkörösöket, járuljanak hozzá, hogy érdeklődő iskolatársaik is részt vehessenek a foglalkozásokon. Így végre ők kerülhettek olyan helyzetbe, hogy dönthettek arról, hogy befogadnak-e valakit, valakiket. Mert való igaz, hogy a beilleszkedést a cigánygyermeknek a gyermekkorban kell elkezdenie, csak hogy ez akkor lehet kritikus, önértékelésen alapuló, érzelmi meghatározottságú, tehát maradéktalan, ha a beilleszkedésnek nemcsak próbatételi, hanem gesztusai is vannak, illetőleg, ha ahhoz a befogadás, befogadni tudás élménye és képessége is társul. Mintha gyakran megfélelkezünk erről!

Így dolgoznak ma együtt, egymást segítve mintegy harmincan cigány és nem cigány gyerekek. A nagy létszám sem okoz többé gondot, hiszen értékes segítőtársra találtam tavaly végzett kitűnő kolléganőm, Ladányi Livia rajztanár személyében. A szakkör összetétele tehát szerencsésen alakult, és most a korábbinál több pedagógiai lehetőséget kínál. Az osztálytársak, iskolatársak végre nagyon sikeres, nagyon eredményes oldalukról ismerik meg cigány társaikat. A kapcsolat tehát alapvetően más jellegű, hiszen itt többnyire ők tanulnak azoktól, akiket eddig nem tekintettek versenytársaknak. Viszont a cigánygyerekek is nyertek ebben a közösségben. Vannak, vagy várhatóan lesznek versenytársaik, tehát a maguk teljesítményét most más összefüggésben, más társas kapcsolatban értékelhetik. Arról is érdemes beszélni, ami évek óta bántó és ellentmondásos számomra, hogy a pedagógusok többsége vajon miért használja a „magyar és cigány” megkülönböztetést, mikor a tapintatosabb, a beilleszkedést egyértelműbben segítő megfogalmazás – ha egyáltalán szükséges – csak egy tagadózón múlik. Természetes dolog, hogy aki cigány, úgyis tudja, hogy az. Aki nem cigány, annak alkalmazkodnia kell ahhoz, aki az, és fordítva. Arról meg végképp ritkán esik szó, hogy a cigány mitől, miért érezheti magát magyar cigánynak, hogy hány és milyen minőségű alkalmat biztosítunk számukra a nemzeti tudat, a hovatartozás beépülésére, vagy hányszor tudatosítjuk, hogy ez most ilyen alkalom volt. Holott ez lenne az integrálódás egyik kulcskérdése.

Amikor a gyermek egy nemzetközi gyermekrajzpályázat győztese, az arany-

érmet nyilvánvalóan magyarként kapja. Félő, hogy ha ez a láncszem hiányzik, az integrálódást nem oldhatja meg néhány jószándékú vállalkozás. Sem a szakkörök, klubok szervezése, sem az olvasótábor, sem a közművelődési intézmények nyújtotta lehetőségek. Csak az a környezet, ahol kisgyermek korától kezdve biztonságban érezheti magát, ahol nem megkülönböztetett, ahol nem a hátrányai, hanem az értékei kerülnek előtérbe, ahol vállalhatja önmagát. Ez a szakkör reményeim szerint ilyen.

Az egymáshoz való alkalmazkodást, a kölcsönös rokonszenv kibontakozását segítik azok a beszélgetések, azok a történetek, amik a családi háttérrel is érdekelgő, megragadó képet festenek. Nagy élmény a gyerekeknek, amikor körbeülnek a mesélővel, aki elbeszéli, vagy felolvassa a történetet. Rendkívüli élmény a szakkör-vezetőnek, amikor a gyerek – aki ilyen még életében nem csinált – egyszer csak szinte nyomdakész elbeszélést hoz. Nagyszerű percek ezek, hiszen ilyenkor érdekelgő mindenki azonosul a mesélővel.

Részletek a 16 éves Orsós Mari Nagyanyám regénye c. elbeszéléséből: „A mama megígérte, hogy mesélni fog. Sietve mentünk ki, és nagy tüzet raktunk. Sokan jöttek oda, és körbeültük a tüzet. Nagy csend lett, a mama pipára gyújtott és elkezdte a történetet.

– Amikor én még kicsi voltam, keservesen éltünk. A földön aludtunk. Nyolcan voltunk testvérek. Sokszor csak száraz kenyéret ettünk. Reggel, amikor anya felébredt, már tudtam, hogy az erdőbe kell mennem fáért. Felvettem anyám régi ruháját és parittyamadzaggal kötöttem fel, mert hosszú volt. Négyszer-ötször fordultam a teherrel. Három óra tájban, amikor apa hazajött a munkából, anya elővette a hamuba sült lepényt és tíz szeletre vágta. Kaptunk hozzá egy-egy krumpelit. Amikor megettük, sorba ültünk és anya énekelt nekünk. Háború volt. Este éppen lefekvéshez készültünk, amikor váratlanul beállított két katona, és apát elvitték. Anya könyörgött, hogy ne vigyék el, de az egyik katona úgy ellökte, hogy a földre esett. Mi is sírtunk. Anya azt mondta, hogy feküdjünk le, holnap majd hazajön apánk . . .

. . . Reggel, amikor felébredtünk vártuk, de nem jött. Aztán megtudtuk, hogy kivitték a frontra . . .

. . . Pár hónap múlva jött egy katona, és azt mondta anyának, hogy fogadja őszinte részvétemet. Mi két évig nem is tudtuk, hogy apa meghalt . . . Anyánk fekete ruhát vett fel és több mint két évig hordta.

Ha jól emlékszem, egy szombati napon elmentünk anyámmal a faluba valami munkát keresni. Találtunk is, szemet hordtunk be egy asszonynak. Kaptunk érte ennyit. Hazafelé indultunk, amikor hatalmas vihar támadt. Zengett az ég, nagy szél kerekedett, beborult az ég sötétre. Aztán az eső is eleredt, majd zuhogni kezdett. Anya fáradt volt, és azt mondta, hogy szaladjak előre, mert a testvéreim biztosan nagyon félnek. Én elvettem tőle a batyut és futni kezdtem. Amikor hazajöttem, olyan hihetetlennek találtam, hogy nincs a helyén a kis kunyhó. Elvitte a vihar. A testvéreim szerencsére a szomszédban voltak.

Akkor mindenki kijött és anyát vizsgálták . . .

. . . Segítettek, hogy építhessünk egy új kunyhót. Azon a napon ismerkedtem meg egy legénnyel, aki aztán udvarolgatott nekem. Amikor kész volt a kunyhó, bementünk és örültünk, hogy megint van otthonunk. Három hónap múlva elvitték a szeretőmet a frontra. Aztán az öcsémet is elvitték. Egy év múlva a szeretőm hazajött, akkor összeálltunk. Aztán megszületett az első fiam. Egy nap anyám azt mondta, hogy menjek be a faluba, szerezzek egy kis lisztet. Közeli volt a front, nagyon nehezen éltünk. Még nem jártam messze, amikor egy hatalmas dörrenést

hallottam. Mint az örült futottam vissza, de a kunyhónk helyén, ahol anyát hagytam, csak egy romhalmazt találtam. Kiabálni kezdtem anyához, de ő már nem válaszolt. Valami lövedék esett oda.

Elvesztettem a szüleimet, ordítottam.

Anyát eltemettük, aztán nemsokára jött a hír, hogy az öcsém is elesett. Iszonyatosan fájt akkor az élet, és azt gondoltam, hogy jobb, ha én is megölöm magam. De nem tehettem, mert várt rám hét éhes száj, a hat testvérem – akik ma is élnek – és a fiam.

A háborúnak vége lett 1945-ben. Én nyolc gyereket szültem, akik azóta férjhez mentek és megnősültek. Amikor az utolsó gyerekem született, akkor szült a lányom téged, Marikám. Hát ezzel fejeződik be az én történetem.

Szeretném, ha az életben senkinek a szülei nem halnának meg, mert ha egyszer meghalnak, hiába szólunk hozzájuk, úgysem válaszolnak. Tudjátok, akkor hiányzik egy anya a legjobban, amikor már nincs a világon.”

A szakkörben a gyerekek rajzolóssal, festéssel, sokszorosító grafikával, szövessel és egyéb technikákkal ismerkedhetnek. Ez a tevékenység nem egy esetben a pályaválasztást is meghatározza. A nyolcadik osztály elvégzése után több kislányt küldhettem Budapestre szövőtanulónak. Ma szakmunkásként dolgoznak, nem jöttek vissza Komlóra. Van, aki Budapesten ment férjhez. Levelaik arról tudósítanak, hogy elégedettek, boldogok.

Szerencsére a továbbfolytatásra is van lehetőség. A komlói Május 1. Művelődési Központ biztosítja a feltételeket a felnőttek szakköri munkájához. Így a gyermekszakkörből kilépők ott folytathatják, ahol abba hagyták. Ebből a szakkörből nőtt ki és emelkedett országos hírű naív festővé a 26 éves Orsós Teréz, aki ma a Képzőművészeti Alap tagja. Festményei több múzeumban is megtalálhatók. Tavaly rendeztük meg Orsós Mihály önálló kiállítását. Ez év januárjában nyílt Orsós Kosár Ferenc önálló kiállítása, márciusban nyílik Kalányos Flóriáé. A közeljövőben gyűlnek önálló kiállítási anyaggá a 17 éves Orsós Mari, a 16 éves Orsós Erzsébet és a 19 éves Orsós János textiltervező-szövők munkái. A Május 1. Művelődési Központ a kiállítások rendezését is vállalja. Ezek az alkalmak nagyon értékesek, hiszen általuk a szélesebb közvélemény formálására is lehetőségünk nyílik, mert az egymást követő kiállítások végre nagyon értékes oldalról mutatják be a cigányságot.

A szakkör a továbbgondozásra is lehetőséget ad, és talán ez a legfőbb értéke. Az eredményesen dolgozó gyerek a serdülő vagy a felnőtt korban is kap további lehetőséget. Az általános iskolából kimaradtak kis biztatásra, munka mellett szerzik meg a végbizonyítványt.

Mégis a gondjaikat tartom inkább számon mint a sikereiket, hiszen olyan kintartó és örömmel végzett alkotómunka után, ami a legjobbakat jellemzi, a siker természetes. A bajokon viszont – egy határon túl – már nem tudok segíteni. Nem felhőtlen tehát a szakkörvezető öröme. Csalódások, kudarcok is érik bőven. Sokszor éppen azok kallódnak el, akik a legtehetségesebbnek bizonyulnak. Az ő esetükben sajnos mindig nyomkövetőket az ártalmak, az átlagosnál rosszabb családi háttér, vagy egy-egy esemény, amelynek átélése után a gyerek élete visszafordíthatatlan. A másik nyomasztó gondot az jelenti, hogy ha nem is tömegesen, de egy-kettő közülük sokkal hatékonyabb segítségre szorulna, mint amit nyújtani tudok. Nyilvánvaló, hogy minden ügyekkel-bajokkal ahhoz az emberhez fordulnak, akihez kisgyermek koruk óta bizalom és szeretet fűzi őket, fel sem tételezve, hogy amit a tanár a gyermek életében át tudott hidalni, azt a felnőtt ember esetében már nem tudja megoldani. Ilyenkor derül ki, hogy még mennyi mindenre fel kel-

lett volna készíteni őket, hogy a legalapvetőbb hivatali ügyintézésben is milyen tájékozatlanok, vagy – ami még nyomasztóbb, hogy éppen életüknek abban a szakaszában maradnak teljesen támasz nélkül, amikor más fiatal általában továbbléndít a szerető szülői gondoskodás.

Kedves Tanárnéni!

Ne tessék csodálkozni, hogy levelet írok, de így könnyebb elmondani, amit kérek. Tessék nekem segíteni abban, hogy valahogy egy szobához jussak. Elég lenne egyetlen szoba, ahol elfér a holmim, ahol magam vagyok, ahol festeni tudok. Nekem még sohasem volt igazi otthonom, hiszen az anyám már a születésemkor állami gondozásba akart adni. Ettől csak a nagyanyám mentett meg, nem tudom, hogy jól tette-e. Vagy hát biztosan, mert akkor sohasem festhettem volna. A tanárnéni tudja a legjobban, hogy akkor, amikor én iskolába jártam, nálam csak egy gyerek volt nehezebb sorsban. Amikor szakmunkásképzőbe jártam, a kollégium megoldotta a helyzetemet. Aztán vissza a nagyanyámhoz, és most ketten egy kicsi szobában. 3000,- Ft-ot keresek, ez arra elég, hogy éljek és ruházkodjak. Rendesen dolgozom, nem iszom, még csak nem is cigarettázom. A volt osztálytársaim talán egy kivételével mind megnősültek 16 vagy 17 éves korukban, gyerekeik vannak, így könnyebb lakáshoz jutni. Nekem semmi esélyem, ezt tudom, de azt is, hogy így már nagyon nehéz élni. Nem tudom, hogy mit csináljak, beszélni pedig nem szeretek róla, mert olyan lealacsonyító. Mégis azt kérem, hogy beszéljünk erről kedden a szakkörön, és tessék nekem segíteni. Szeretettel O. F.

Majd segíték megírni a kérvényt, és közben tudom, hogy egy kérvény olyan személytelen.

Kerékpáros ügyességi verseny

A PÉCSI ÚTTÖRŐHÁZ ZENEI TEVÉKENYSÉGÉRŐL

Nem kívülállóként vállalkoztam a pécsi „Szabó István” Úttörőház 30 éves történetéből az ének-zenei nevelőmunka eredményeit és tanulságait kiemelni és képpé formálni egy ilyen jellegű, keretű, illetve terjedelmű írásban. Éveken át magam is közvetlen segítője, „külső munkatársa” voltam a háznak; előtte és utána pedig a benne folyó munka figyelemmel kísérője.

Az 1954-ben „született” úttörőház első tíz évének ének-zenei munkájáról vajmi keveset tudunk, mondhatnám úgy, hogy semmit. A születését követő évek komoly erőpróba elé állították e tevékenység irányítóit. Annyit tudunk, hogy az ének, a dal nem hiányzott akkor sem az úttörőház programjából. A ház akkori igazgatói: Rózsahegyi Mátyás, Bükkösi Mihály, Boros János örömmel szorítottak helyet az ének-zenének a rendezvényeken. Az elődök nyomdokain haladva teljesedett ki Benkő Gyula, majd Kóczián Erzsébet igazgatása alatt az intézmény ének-zenei nevelőmunkája.

Mit várt, illetve mit várhatott a város úttörőmozgalma a háztól az ének-zenei munka területén? Különösen sokat nem, mert az épület – amelyben működik – igen-csak behatárolta a lehetőségeket. Meghatározta a zenei munka volumenét a ház alapvető feladata is. Csak a dicséret hangján szólhatunk arról a zenei tevékenységről, amely az adott lehetőségek és feladatok között megvalósult az eltelt években. Ha a feltett kérdésre egy kicsit konkrétabban kellene válaszolni, úgy az mondható, hogy a város úttörővezetői és a zenét kedvelő úttörők azt várták, amit kaptak is a háztól: az úttörődal-kultúra ápolását, segítségét, zenei rendezvényeket és zenei együttesekbe való jelentkezés és az azokban való eredményes tevékenykedés lehetőségeit.

A korosztály dalkultúrájának fontosságát mind zenei, mind mozgalmi szempontból nem kell indokolni, mindkét szempont érvényesülése jól „kitapintható” a pécsi úttörőház eddigi munkáján. Ami az úttörőházak zenei rendezvényeit illeti, arról még mindig időt állónak érzem azokat a mondatokat, amelyeket a pécsi úttörőház egyik hagyománnyá nőtt rendezvénye kapcsán a Dunántúli Naplóban írtam: „A zene, az irodalom megkedveltetését nem lehet elég korán elkezdni, és nem lehet elég alkalmat teremteni ilyen célra. Aki már gyermekkorában hozzászokik verses-zenés műsorokhoz és szépségükre lel, bizonyos, hogy felnőtt korában is hallgatója lesz hasonló műsoroknak. Amit viszont nem szabad szem előtt tévesztetni, hogy csak jó műsorokkal szabad úttörők elé állni, mert egyetlen egy rossz rendezvénynek is nagyon nagy a taszító hatása.”

A zenei rendezvények másik ága, az ún. zenei ismeretterjesztés, illetve a zenei előadások köre sem hiányozhat az úttörőházak programjaiból. A zene a lélek közvet-

len nyelve, eszköz világunk megismerésére és eszmék feltárására. A zenei ismeretterjesztés célja, hogy az érdeklődőket a zenei ismeretkör kiszélesítésével, a zenei befogadóképesség növelésével képessé tegyük arra, hogy élvezetüket leljék összetettebb szerkezetű zenei gondolatmenetek követésében. Ilyen jellegű igényeknek is igyekezett eleget tenni a pécsi úttörőház.

Zenei együttesek működtetésére is vállalkozott a pécsi úttörőház, mert jól tudta, hogy ún. központi együttesekre – hagyományos jellegűekre is – szüksége van a városnak, illetve a mozgalomnak. Hogy ezen a területen nem markolhatott olyan nagyot, mint amilyet jó lett volna, abban akadályozta az intézmény nagysága, próbákra alkalmas terméinek hiánya.

És most tekintsük át az eltelt időszak ének-zenei eseményekben gazdag éveit. Az események felsorakoztatása, vázolása nélkül színtelenebb képet kapnánk az úttörőháznak erről a munkájáról. Másrészt: megérdemlik, hogy megemlítsük azoknak a nevét, akik fáradhatatlan buzgalommal irányították, szervezték a zenei programokat, illetve felléptek, közreműködtek azokban.

Az 1963/64-es tanévben – Benkő Gyula igazgatósága alatt – elsőként vállalkozott a pécsi úttörőház zenei vetélkedő szervezésére „Muzsikáló Pécs” címmel. Sikere hasonló rendezvények kedvező alapját vetette meg.

1964. május 31-én ünnepelte a ház fennállásának 10 éves jubileumát a Pécsi Nemzeti Színházban. Ekkor még nem voltak zenei együttesei, ezért a Mátyás király u. általános iskola énekkarát és a gyárvárosi általános iskola fúvószenekarát – Rajnai Henrikkel az élen – állította színpadra a ház vezetősége a jubileumi rendezvényen. Az 1964/65-ös tanévben megalakul az úttörőház első zenei együttese, a fúvós együttes Decleva László szakiskolai-főiskolai tanár vezetésével. Ettől az évtől kezdve alig van olyan irodalmi-művészeti rendezvény az úttörőházban, amelyen ne csendülne fel zene. Így volt ez a „Toldi és mások” című vetélkedőn is, ahol lendő szaktanárok léptek fel. Amikor Kóczián Erzsébet átvette az úttörőház igazgatását, további lendületet vett a zenei élet a házban. A zenei rendezvények irányításában, szervezésében lelkes munkatársra lelt Pere János személyében. 1965. március 7-én Pere János állította össze azt a műsort, amelyben Kaposi Magda énekelt, Hajna Rezső hegedült és egy kiségyüttes is közreműködött. 1965. május 2-án sor kerül egy újabb zenei vetélkedőre Erkel Ferenc életéről „Hazám, hazám, te mindenem...” címmel. Néhány napra rá a siklósi ének-zenei tagozatos általános iskola tanulói adtak műsort – Dede Ilona vezetésével – „Májusi énekszó” címmel. Kár, hogy ez a jó ötlet nem honosodott meg a házban. Az évek során bizonyára több énekes iskola vállalkozott volna arra, hogy bemutatkozzon az úttörőházban is.

Az úttörőház évadnyitó és záró eseményén rézfúvós és dobos pajtások mindig szerephez jutottak. Az 1965-ös évadzáró ünnepségen – az azóta zenetanárrá, színházi muzsikussá lett – ifj. Szabó Ferenc pergette a kisdobot.

Az 1965/66-os évadnyitón már az úttörőház fúvószenekarának előadásában szólalt meg a Himnusz. Ez évben alakult meg a ház másik zenei csoportja: a kamarakórus. Mellettük – harmadikként – „hallat magáról” a házi zenekar is. Az együtteseket Pere János mozgatja, szervezi, vezeti, mint tömegnevelési felelős és ifi-klubvezető. A fúvószenekar első komoly bemutatkozására az 1966. május 26–27-én tartott módszertani bemutatón került sor.

Az 1966/67-es tanévben tovább működik – a kezdeti sikerek lendületével – a fúvószenekar és a kamarakórus. Mindkét együttes hetente két próbát tart. E tanévben indul el az a műsor-sorozat, amely hagyománnyá nemesedett. A jutalomműsor címe: „Ajándék helyett”. Az elkövetkezendő évek programjai között sokszor találkozunk a címmel. A műsor a pécsi Móricz Zsigmond téri úttörőcsapat pajtásai előtt

debütált 1966. november 20-án. A műsort az úttörőház szervezte, illetve állította össze felkért fiatal előadók, tehetséges hangszeresek és énekesek közreműködésével. A második „Ajándék helyett” jutalomműsor a pécsbányatelepi úttörőknek hangzott el, amelyen Hegyi László énekelt Apagyai Mária zongorakíséretével és Gálosi János harmonikán, Elter József dobos, Széchenyi András gitáron játszott. A harmadik jutalomműsor a Felsővámház u. iskolásoknak szólt, amelyen Eiter Mária, a pécsi zeneiskola növendéke énekelt, zongorán Major István kísérte.

1967. január 21. és 22-én Seeger: Az utca rémei c. gyermekoperát segítette életre a pécsi úttörőház Pere János művészeti vezetésével. A verseket Galambosi László fordította. A pécsi Leöwey Klára Gimnázium nagytermében elhangzott előadásokon az úttörőház kamarakórusa és a pécsi zeneiskola kis-zenekara működött közre. 1967. március 5-én és április 30-án a Szigeti úti, illetve a Bercsényi utcai általános iskola úttörőcsapata részesült az „Ajándék helyett” műsorban, amelyeken ifj. Németh János, Lengyel Margit és Detrich Pál énekelt. Az úttörőház jelentős irodalmi programjában, a Radnóti-esten a Pécsi Tanárképző Főiskola vonószekara lépett fel Kovács András vezetésével.

Az 1967/68-as évadban új színnel gazdagodott az úttörőház zenei programja. Itt gyűltek össze 3 hónapon keresztül az úttörő nótafák és készültek szakpróbájukra. Az ős folyamán két „Ajándék helyett” műsor hangzott el – a Székely Bertalan u.-i és a Bánki Donát u.-i pajtásoknak –, amelyeket Strigencz Zsuzsa vezetett. Ettől az évtől kezdve váltak bensőségesekké a karácsony előtti műsorok. Igen nagy elismerést aratott az 1967. december 21-én rendezett „Kis fenyő az erdőn” c. műsor, amelyen azóta trombitaművész-tanári oklevéllel rendelkező Neumayer Károly is trombitált. 1968. januárjában a Jókai u.-i általános iskola úttörőcsapatának tagjai hallgatták meg az „Ajándék helyett” műsort. Ebben az évadban lett „aranyérmes” az úttörőház fúvószenekara. Minősítésüket Egerben, a IV. Országos Úttörőzenekari Fesztiválon is „megvédték”, a sikeres szereplésüket jutalomban részesítették.

Az úttörőház fúvószenekara és kamarakórusa az 1968/69-es tanévben töretlen lendülettel dolgozott tovább. A fúvószenekar – Decleva László vezényletével – a megnyitóra érkezett pajtásoknak adott műsort. A Pavlovics Márkné vezetésével működő kamarakórus két decemberi műsorban lépett fel. Szereplésük a „Télapó, gyere már” és a „Csillogó fenyőfa” c. műsorokban elismerést aratott, csakúgy, mint a FORRADALMI EMLÉKFAL avatási ünnepségén. Újabb színfolttal lett gazdagabb az úttörőház az évi zenei programja. Megalakult a zenekedvelők klubja. Példás zenei programokat szerveztek az ifi-klub vezetői is. 1969. február 15-én Bachtól Bartókig címmel összeállítás hangzott el, áprilisban zeneirodalmi vetélkedő volt az ifi-klubban. Ugyancsak áprilisban lépett a városi úttörőtanács tagjai és az ifi-vezetők elé a pécsi zeneiskola énektanszaka Veress Endre tanár vezetésével az „Ajándék helyett” műsor keretében.

1969-ben fennállásának 15 éves évfordulóját ünnepelte az intézmény. A jubileum évadjában új együttes alakult: a nagykórus, Pécs szinte valamennyi általános iskolájából összesereglett tanulókból. Vezetésére engem kértek fel. Céлом az volt, hogy a kórust magyar művekhez, Bartók, Kodály, Bárdos és mások kompozícióihoz magyar népdalokon, az egyetemes kórusmuzsika gyöngyszemeihez pedig népek dalain keresztül vezessem el. Elképzelésem – úgy vélem – helyesnek és megvalósíthatónak bizonyult, de a gyakorlat arra is rávilágított, hogy hosszú távon csak úgy valósítható meg, ha ún. utánpótlás nagykórus is működik. Ennek sem tárgyi, sem személyi feltételei akkor nem voltak biztosíthatók.

Az április 26-án megtartott jubileumi rendezvényen, az „Arra alá a Baranya szélen” c. műsorban mutatkozott be a nagykórus. A fúvószenekar térzenét szolgáltat-

tott ez alkalommal, a kamarakórus szintén fellépett a pécsi Leöwey Klára Gimnázium dísztermében elhangzott műsorban.

Június 1-én „Zenés köszöntő” címmel hangzott el műsor – az „Ajándék helyett” mintájára – a Fábíán Béla úti általános iskola tanulóinak az úttörőház szervezésében.

Három zenei együttes kezdte meg a munkát az 1969/70-es tanévben: fúvószenekar, kamarakórus, nagykórus.

1969. december 26-án a nagykórus az irodalmi szakkörrel közösen adott műsort „A zöld fenyőfán kigyúlnak a gyertyák” címmel. 1970-re elkészült – közreműködőkkel – a nagykórus „Nyílnak, nyílnak a mezei virágok” című népzenei műsora. A kórust Dörömböző Géza és zenekara kísérte, csakúgy mint Fábíán János népdalénekest és Bodonyi István táncost, a pécsi Mecsek Táncegyüttes szólótáncosát. Verseket, népköltéseket Bérczes Gabriella mondott. A műsor több helyen és alkalommal került bemutatásra.

Az 1970/71-es tanévben mozgalmas zenei élete volt az úttörőháznak. A nagykórus novemberben a házat patronáló brigádoknak adott műsort, és fellépett decemberben az „Itt a Téliapó” c. összeállításban is. Szerepléséért – jutalomként – december 29-én megtekintette a budapesti Operaház egyik előadását és vendége volt a Magyar Rádió Ifjúsági Osztályának. Ekkor ismerkedett meg és kötött barátságot a Budapest XI. kerületi úttörőház Miklós Gyula vezette énekkarával is.

1970 őszén jutalomműsor hangzott el az úttörőházban a pécsi zeneiskola növendékeinek közreműködésével, Veress Endre tanár vezetésével. Az évad első „Ajándék helyett” című műsorát a fehérhegyi általános iskola tanulói kapták, amelyben Bárdos Anna, a Pécsi Nemzeti Színház magánénekesé lépett fel, a műsort Pere János vezette. December 15-én nagyszabású „Ajándék helyett” c. hangversenyre került sor a Leöwey Klára Gimnázium dísztermében. A 400 főnyi közönségnek a KISZ Központi Művészegyüttes Úttörő Csoportja adott nagysikerű műsort.

1971. január 31-én a Karikás Frigyes úti általános iskola pajtásai köszönték meg tapsaikkal azt az „Ajándék helyett” c. műsort, melyben Horváth Mária, a Ki mit tud? akkori győztese és Darida Miklós verseket mondott, Bocz Miklós zongorázott, Papp Zsuzsa énekelt Veress Endre zongorakíséretével. Februárban az Egyetem utcai, márciusban a pécsszabolcsi általános iskola tanulói hallgathattak végig egy „Ajándék helyett” összeállítást. Az utóbbi alkalommal Kürti Papp László színművész, Besztercei Miklós zongorista, Boros Judit énekes voltak a vendégei a műsornak. Zongorán Veress Endre kísért. A műsorvezető Peres János volt.

Az úttörőház nagykórusa márciusban a Nemzetközi Bélyegkiállítás megnyitóján szerepelt.

Az áprilisban megrendezett „Ajándék helyett” c. műsorban Darida Miklós versmondó, Besztercei Miklós zongorista és Marosvölgyi Éva énekes lépett fel.

Május elején a pécsi Sétatéren, az úttörő fúvószenekarok bemutatóján az úttörőház fúvószenekara is közönség elé lépett. 1971. május 21-én az úttörőház fennállásának 25. évfordulójának gálaműsorában, a pécsi Leöwey Klára Gimnázium dísztermében önálló műsorral és a budapesti XI. kerületi úttörőház énekkarával közösen állt pódiumra az általam vezetett nagykórus. A kórust, illetve az összkarokat Miklós Gyula és jómagam vezényeltem. A műsorban felhangzottak a felszabadulást követő úttörőkar dal-irodalom „slágerei” is, így: Viski: Harsan a kürtszó, Maros: Gyertek, nyílnak a kertek, Lóránd: Április, Balázs Árpád: Ének a dalról c. kompozíciók.

A nagykórus ez évben az úttörőház jubileumi kiállításának megnyitóján lépett fel utoljára.

Az 1972/73-as tanévben a fúvózenekar tovább működött. A nagykórusból – a VIII. osztályosok elmenetelével – kisebb kórus lett, illetve része szólóének és hangszeres együttesből álló művészeti csoportnak.

A művészeti csoport – irányításommal – 1972. október 1-én a nemzetközi béke nap alkalmából megrendezett „A békéért” c. műsorban mutatkozott be. November 19-én ismét dobogóra álltak a csoport tagjai a „És milliók leszünk” című műsorban, amely a KMP megalakulásának évfordulójára készült. December 19-én az „Úttörők fenyőfája” című összeállításban léptek fel a művészeti csoport tagjai, köztük az azóta középiskolai tanárrá-kórusvezetővé lett Gyüdi Sándor csellista is. 1973. márciusában a Szabó Istvánra emlékező „Harc egy életen át” c. műsorban szerepeltek a csoport lelkes és ügyes tagjai. Május 20-án az úttörőház és a csapatok szakköreibe járó pájtásoknak szerkesztett „Ajándék helyett” c. műsorban – amelynek színész vendége Szegvári Menyhért volt – szintén „szót kaptak” a művészeti csoport kis előadói, énekesek és hangszeresek.

Az évad során a már említett „Ajándék helyett” műsoron kívül még hat hangzott el. Azokban a következők léptek fel: Marsek Gabriella és Gurszky János, a Pécsi Nemzeti Színház művészei, Besztercei Miklós zongorista, Borosi Judit, Móricz Zsuzsa, Szabó Angéla, Varga Ágnes, Pandur Éva, Mázsa Adél, Kishonti Suzsza, Varga Mária, Duga Ilona énekesek. Zongorán Veress Endre és Hirsch Bence kísért. Szerkesztő-műsorvezetők voltak: Schmidt Gábor, Bernhardt István, Wohlfart Ilona.

Az 1972/73-as tanévben még két dicséretes zenei eseménye volt az úttörőháznak. Október 22-én „Énekelj velünk!” címmel hirdette meg azt az akciót, amelyre az úttörő nótafákat várták. A találkozót Pavlovics Márkné vezette. 1973. március 6-án a mozgalmi dalok kedvelőinek volt találkozója. A „Forr a világ” című rendezvénynek Bernhardt István volt a szervezője.

Az „Ajándék helyett” műsorok száma az 1973/74-es tanévben ismét szaporodott. November 25-én a fehérhegyi általános iskola tanulói Duga Ilona és János Margit énekszámait hallgathatták. December 16-án az Egyetem u. általános iskola pájtásai Csizmadia Sándor, Móricz Zsuzsa és Schaub István műsorán tapsolhattak. 1974 januárjában és februárjában elhangzott összeállításokban az előbbi előadókön kívül Szabó Gizella énekes lépett még fel. Az év tavaszán a Köztársaság téri általános iskola úttörőcsapatának szerkesztett jutalomműsorban a pécsi zeneiskola növendékei és a Kulturális Szemlén kiemelkedő zenei teljesítményt nyújtott tanulók kaptak helyet. A műsorvezető Csekő Györgyi, az úttörőház irodalmi szakkörének hajdani tagja volt.

Az elmúlt évben elindított és hasznosnak bizonyult nótafák találkozóját 1973. decemberében újból meghirdette az úttörőház. A találkozó vezetésével ismét Pavlovics Márknét bízták meg.

1974 májusában megrendezett 20 éves jubileumi programsorozat „Miénk az élet” c. cseményen új karnaggal, Tamás Jánossal az élen, a ház fúvózenekara is fellépett. Tamás János 1963-ban a zenekar egyik oszlopos tagja volt.

Az 1976/77-es tanévben újjáalakult az úttörőház kamarakórusa és megalakult a kisdobosok énekkara is. Mindkét együttes Pavlovics Márkné vezetésével látott munkához. 1977. május 11-én a Pécsi Ifjúsági Házban tartott „Dallal, tánccal” című műsorban mutatkoztak be sikeresen.

Igen helyes kezdeményezésre került sor 1977. januárjában a házban, amikor meghívták a megyében élő népművészeket. Ezen a találkozón ismerhették meg a pécsi pájtások Tóthné Kovács Anna szobrász nótafát, a „Népművészet mestere” kitüntetés tulajdonosát. Sajnálatos, hogy a szép kezdeményezés nem vert gyökeret az intézmény programjában.

Egy másik, a zenei ismeretterjesztés körébe tartozó eseményt is kiemelhetünk az 1978-as programból. Januárban és megismételve februárban három előadásból álló sorozatban „Zene, zene, zene” címmel hallhattak a meghívott pajtások Pécs zenei emlékhelyeiről dr. Nádor Tamás zenével és képekkel illusztrált előadásában.

Ugyancsak dicséretesnek mondható az a zenei TOTO-játék, amely az évadban került megvalósításra „Barátunk a zene” címmel.

A pécsi József Attila Művelődési Házban rendezte meg 1978 tavaszán az úttörőház a „Kedvünk magasodik, égig száll” címmel azt a művészeti szemlét, amelyről csak az elismerés hangján emlékeztek meg a résztvevők.

Az 1978/79-es tanévben ünnepelte működésének 25. évfordulóját az úttörőház. Ebből az alkalomból rendezett műsort a pécsi színház Kamaraszínházában „Csodák és furcsaságok” címmel, amelyben fellépett a főiskolásokból álló, sikerük csúcsára haladó Szélkiáltó együttes is.

Az 1979/80-as évadban szerényen, de még működik a kamarakórus. A nagykórus után a fúvószenekart is „elnyelte a csend”, nem töltik be hetenként pattogó indulók és lágy dallamok az épület egészét. Zenei programoknak mégis híján a ház. 1979. november 30-án „Hazádnak rendületlenül” címmel Keresztúri Erika verses-zenés műsorára került sor. Január 12-én „Halld a Föld szabad dalát” címmel daltanulásra invitálja az érdeklődőket az úttörőház programja. A daltanító Orsós György pol-beat énekes. Január 30-án látogatást szervez a ház a pécsi Művészeti Szakközépiskola fúvószenekarához.

Ebben az évadban és az 1980/81-esben nagyszabású Téli-ünnepséget szervez az úttörőház a pécsi Sportcsarnokban, amelyben fontos helyet kap a zene is.

Az 1981/82-es tanévben új zenei csoport, a népi hangszerekek köre alakult Tóth Csaba vezetésével. Az évad során a Művelődési Központ művészeti együttesével ismerkedhettek meg az azok iránt érdeklődő pajtások.

Az 1982/83-as évben a népi hangszeres csoport tevékenysége érdemel kiemelt, mely várhatóan ismét „lánggra lobbantja” a társ-együttesek – énekkarok, más zenei együttesek – működését a jelenlegi és az épülő új úttörőházban.

Úttörőházi szakkörök városi akadályversenye

KÉSZSÉGGEL SEGÍTETEK — ÉS MI ÖRÖMMEL FOGADTUK

„Szorosabbá vált kapcsolatunk az Úttörőházzal is. Készséggel segítettek, és mi örömmel fogadtuk. Tanulóink lelkiismeretes, jó munkájának eredményeként egy pajtás kiváló úttörőmunkáért kitüntetést kapott, három pajtás pedig dicsérő oklevélben részesült az Úttörőház jubileumi ünnepségén. A vezetőképzésen részt vevő tanulóink mindegyike dicsérettel zárta úttörőházi tanfolyamát.” – olvashatjuk az 1966. sz. Dobó István Úttörőcsapat 1974–75. évi csapatmunkatervének „Az elmúlt úttörőév értékelése” c. fejezetében. A „visszalapozgatásra”, emlékeink, gondolataink felidezésére a pécsi Szabó István Úttörőház közelgő 30 éves jubileuma készítette csapatvezetőségünket.

- „A mély tartalom, a sajtóságos, szívvel-lélekkel teli atmoszféra az Úttörőház igazi vonzereje.” (Dormán Máténé, iskolánk igazgatója)
- „Biztos sziget az Úttörőház” (Kelemen Sándorné igazgatóhelyettes, iskolánk volt csapatvezetője, a Pécs városi Úttörőelnökség tagja)
- „Gyermekkori élményem – csodálatos, nagy virágok, nárciszok – rajza az Úttörőház szakköri kiállításán, és egy jutalomműsor, amikor névre szólóan, dicsérő szavakkal kísérve hangzottak el a zenezámók.” (Párkányi Éva tanítónő, egykori tanítványunk, ma már kolléganőnk)
- „Kisgyermekkorom – a »nagy kastély«, a nyikorgó lépcsők, a csilingelő csillár; ifjúkorom – ifi-klubok, vetélkedők, táborok; felnőttkorom – csodálatos rendezvények, kiállítások, ünnepélyek; és mindig – édesapám.” (Szakács Istvánné úttörőházi összekötő.)

„Széles körű előkészítő munka után, 1978. május 31-én a MUSZ Országos Tanácsa megtárgyalta és elfogadta az »Úttörőcsapatok közművelődési tevékenységéről, a közművelődési intézményekkel való kapcsolatáról« szóló jelentést és állásfoglalást. . . . A közművelődésről szóló párthatározat és a közművelődési törvény sajátos mondanivalót fogalmazott meg a pedagógusok, a népművelők, az úttörővezetők számára.” (Úttörők a közművelődésben, közművelődés az úttörőmozgalomban – Dokumentumgyűjtemény – Ságvári Endre Könyvszerkesztőség 1979. Bevezető – 3. old.)

„Az úttörőcsapatok szorgalmazzák azokat a kapcsolatokat, formákat, amelyeken keresztül a közösségeket bevonhatják a közművelődési intézmények programjába. Az úttörőcsapat – közművelődési tevékenysége kialakítása során – igényelje a művelődési, gyermek- és ifjúsági létesítmények, gyermekkönyvtárak stb. szakmai segítségét. Javasoljuk, hogy az intézményekben folyó szakköri tevékenységen kívül az életkornak megfelelő irodalmi, zenei és egyéb művészeti programokat az úttörőcsapatok igényeljék, és ösztönözzék a gyerekeket az ezeken való rész-

vételre.” (Ajánlás az úttörőcsapatok programjához 1980–84 – Ságvári Endre Könyvszerkesztőség, 1980. 167. oldal.)

„... az úttörőházak akkor őrzik meg igazán eredeti mozgalmi szerepüket, ha azt csinálják, amit sem a művelődési házak, sem az úttörőcsapatok egyedül nem tudnak elvégezni, mert ott sem a tárgyi, sem a személyi feltételek nem biztosítottak.” (Úttörők a közművelődésben, közművelődés az úttörőmozgalomban – Molnárné Kozma Erzsébetnek, a MUSZ Országos Tanácsa titkárának vitaindítója 37. old.)

Az úttörőcsapat és (pl.: úttörőcsapat – úttörőházi összekötő – úttörőházi úttörőtanácstag – úttörőház) az úttörőház kapcsolatrendszerének állandónak kell lennie. Az információk áramlását elsődlegesen felnőtt részről az úttörőházi összekötő, mint csapatvezetőségi tag, gyerekrészről az úttörőházi úttörőtanácstag, mint csapatvisztségviselő biztosítja. Jelentős az úttörőház propagandaanyaga – plakátok, programfüzetek, kiadványok –, célhoz juttatásukban nagy szerepe van csapatfutárainknak is. A csapatvezetői értekezleteken elhangzottak a megerősítést, kiemelészt szolgálják. A „lánc”-nak a „megszakíthatóság” elvén kell működnie. Egy-egy mulasztás bonyolult szervezési problémákat von maga után.

Csapatunk nevelési célkitűzéseinek megvalósítását különösen három területen tudja az úttörőház maximálisan elősegíteni: a rendezvények, a szakági munka és a képzés területén.

Rendezvények

Tarka csokor az úttörőházi rendezvények világa, mely úttörőcsapatunk történetében is több évtizedre tekint vissza. Minden korosztálynak – a legkisebb kisdobosoktól a „veterán” úttörővezetőkig – van olyan élménye, melyet az úttörőházi rendezvények tettek felelhetővé.

1. Közművelődési játékok

A közművelődési játékok jelentőségének bizonyítéka az a sorozat, mely a 70-es évek elejétől mindmáig kisebb közösségeinknek a legnagyobb élményszerzési lehetőséget nyújtotta. Iskolánk komplex kirándulási tervében fontos szerepet töltenek be a városnéző séták. A tananyaghoz kapcsolódva (történelem, rajz, magyar, ének, földrajz, élővilág) évfolyamonként terveztük meg a séták útvonalát. A tevékenységi forma raj-, ill. őrsi foglalkozás. Ehhez nyújtott szakmai segítséget az 1972–73-ban megrendezett „Városismertető séták”, melyet az úttörőház szervezett. 1975–76-ban nagy sikerű, hat részből álló sorozat indult „Korok és művészetek” címmel. Művészeti szakkörünk aktívan kapcsolódhatott a munkába, mert az év eleji úttörőházi összekötőknek tartott tájékoztatóban szerepelt a programajánlat. Szakkörünk a komplexitást nagy kedvvel vállalva készítette el a szakköri munkatervet, mely szorosan kapcsolódott az úttörőházi programhoz. „Az építészet alakulása az őskortól napjainkig” rövid városnézéssel egybekötött, vetítettképes művészettörténeti előadás volt, melyet Koltai Magdolna megyei rajzszakfelügyelő tartott. A sorozat második előadása „A szobrászat alakulása az őskortól napjainkig” címet viselte. Izgalommal hallgattuk Rétfalvi Sándor szobrászművészt. A következő évben őt hívtuk meg csapatotthonunkba, ahol most már több mint száz érdeklődő társunk tanulhatta tőle a szobrászat mesterfogásait. Zománcégető szakkörünket ismerősként fogadta Rétfalvi Sándor képzőművészeti szakkörében az úttörőházi szakkörök nyílt napján. Alkotásait, Munkácsy-díjának átvételét közös örömmel fogadtuk. Felcsigázta érdeklődésünket a sorozat további előadásai is – festészet, zene, színház, öltözködés – további olvasásra, kutatómunkára ösztönöztek bennünket. Művészeti szak-

körünk az úttörőház által rendezett „Korok és művészetek” vetélkedőn 2. helyezést ért el.

1976 őszén úttörőszövetségünk meghirdette „A művészetek vándorútján” kulturális játékot. Az úttörőház ráérezve a játék új, tartalmas, színes lehetőségére (tulajdonképpen nem jelentett teljesen újat – lásd „Korok és művészetek” sorozat) – éves rendezvényprogramjára tűzte. Csapatmunkatervünkben olvashatjuk (1976–77. 7. old.) „a csapat kulturális tevékenysége fokozására meghirdetjük: „A művészetek vándorútján” játékot, mely a kulturális szemle része. Benevezhetnek: örsök, szakkörök, napközis csoportok. A játék feladatrendszerre: 50 feladtból 10 választása. A feladatok teljesítéséről folyamatosan tájékoztatni kell a csapatokat. A feladatok maradéktalan teljesítése esetén az úttörőtanács és a csapatvezetőség kérheti a városi úttörőelnökségtől a „Művészet barátja” megtisztelő címet és oklevelet a versenyző csoport részére.” Az úttörőház által szervezett „vándorúton” nem volt hiány érdekes, vonzó, művészeti ágak megismerésében. A „Múzeumi kör-séta”, az „Amiről a romok mesélnek” a régészet rejtelmes világába engedett bepillantást. Kiemelkedő volt érzelmgazdagságban is az úttörők találkozója a megyében élő népművészekkel. Vendégelőadó Mándoki László, a Néprajzi Múzeum osztályvezetője volt. Az „élő” népművészet varázsereje hatott a csodálkozó, egyre érdekesebb, tartalmasabb kérdéseket feltevő napközis csoportunkra, akik akkor örültek csak igazán, hogy beneveztek ebbe a játékba. Felpróbálhatták a díszes főköteket, megszólaltathatták – ha tudták – a különleges népi hangszereket. Rajz-és énekórákon beszámolókat tartottak, hozzáolvastak a látottakhoz-hallottakhoz, meséltek az őrsi foglalkozásokon. Különösen sok hátrányos helyzetű tanulónk volt ebben a napközis csoportban, s úgy érezzük, hogy nemcsak esztétikai érzéküket, tájékozottságukat, de önigényszintjüket is fejlesztette a színvonalas program.

1977 márciusában olvashattuk az úttörőházi plakáton a felhívást: „Menjünk könyvtárba!” A 2. sz. Gyermekkönyvtár csapatunk olvasótáborának második otthonává vált. Foglalkozásainkat azóta is közösen tervezzük-szervezzük, s nemegyszer találkoztunk még úttörőházi szervezésben. (Az úttörőház – mint összekötő.) „A csapat kulturális élete is gazdagodott az elmúlt évben.” „A művészetek vándorútja” játékban művészeti, zománcégető szakkörünk és a 7–8. osztályos napközis csoportunk nevezett. Kitartó, szorgalmas és komoly munkájuk eredményeként elnyerték a városi úttörőelnökségtől a „Művészet barátja” megtisztelő címet. (Csapatmunkaterv 1977–78. 2. old.) A következő évben meghirdették a művészet barátainak a „Barátaink . . .” elnevezésű játéksort, mely talán az elkövetkező években a még konkrétabb kapcsolattartást vonta maga után csapatunk és az úttörőház között. 1977–78-ban a „Barátunk a múzeum” sorozatban csak mint érdeklődők vettünk részt. Megismerkedhettünk a múzeumok különleges munkálataival is, pl. preparálás. A totót helyesen megfejtők között a játékhoz illő „szerencsekerék” jutalom-sorsolás volt. Művészeti szakkörünk – melynek munkatervét mindig a gyerekek érdeklődési köre, kívánsága határozza meg – „barátnak” a muzsikát választotta. Ebben volt segítségünkre a „Zene, zene, zene” úttörőházi rendezvény, mely valóban barangolás volt a zene birodalmában. Nagyobb szakértelemmel, lelkesedéssel folytathattuk már valóban önművelőnek nevezhető játékunkat. „Hallgassuk együtt” címmel csapatunkban zenei klubot alakítottunk, teljesen nyitott keretek között. Az összejövetelek megszervezéséhez jó példát adtak az úttörőházi zenei rendezvények. Ebben az évben volt vendégünk Barth István fuvolaművész, Szatyor Győző mint a népi hangszerek faragója. A „Barátunk a színház” (1978–79) ismerkedési lehetőséget teremtett a Bóbita bábegyüttesrel – Kós Lajos művészeti vezetővel, akit még a későbbiek során is felkerestünk, és bábkészítési munkálataink során sok

értékes tanáccsal látott el bennünket. Egy napközis szereplésünk sikere is erre vezethető vissza.

A legkiemelkedőbb sorozat az 1980–81-ben megrendezett „Barátaink az alkotók: Pécsről, Baranyáról” volt, mely olyan komplex programot adott, melynek teljesítésével valóban megérdemelte egy közösség, hogy elnyerje a „Művészet barátja” címet. Művészeti szakkörünk tagjai okosan nézelődve bolyongtak városunk régi terein, utcáin, a múzeumi hónapban kiállító termekben és restaurátor-műhelyekben jártak-keltek, az Üdülő Szálló teraszáról a városban gyönyörködhettek, majd Tüskés Tibor író, dr. Varga Gyula fotóművész segítségével indulhattak irodalmi sétára, s tünhetett fel a vetítövászonon a mediterrán város.

A Griffaton-ház adott helyet a randevúnak – Bertók László költővel, Uherkovich Ágnes belsőépítésszel, Váróczy Zsuzsa főiskolai tanárral beszélgethettek úttörőink.

Sétánk a Tettye-patak mentén Bezerédy Győzővel Pécs ipari műemlékeinek megismerését szolgálta. A szigetvári kirándulás a várbaráti kör segítségével a Zrínyiek életébe adott bepillantást. A záróvetélkedőre való felkészülés komoly munkát jelentett. Játék, romantika, élményszerűség – ez a sorozat valóban iskolapéldája volt a közművelődési játékok szervezésének. (Módszertani bemutató!) Az 1981-ben induló „Gyermekszemmel” sorozat keretében a művelődési házak életével, munkájával ismerkedhetett 7. osztályos Gárdonyi Géza rajunk. A közművelődési intézmények munkájának nélkülözhetetlenségére, a szervező munka nehézségeire, a gyerekek szemében is fény derült – a közéleti-politikai tevékenységre való nevelést elősegítette.

– „Sokszinű, közös programot tervezzenek a lakóhely és környéke megismerésére.”

– „Ismerjék meg a lakóhely jelenéért, jövőjéért sokat és eredményesen munkálkodó közéleti személyeket.” – olvashatjuk többek között az „Ajánlás úttörőcsapatok programjához” c. kiadványban (33. old.) A széles körű program (vetítés, táncbemutató, színházi bemutató, könyvtári foglalkozás) biztosította a különböző érdeklődésű gyerekek figyelemfelkeltését, öntevékenységét, ezzel együtt kultúr-szintjének, véleményformálásának, kritikai képességének fejlődését.

A „Kincskereső” játékos vetélkedőt hirdette meg az úttörőház az elmúlt két évben 5–6. osztályos úttörők részére a Kincskereső folyóirat az évi számaiból. Rajaink örömmel neveztek be, oklevéllel tértek haza. Erről így vall a raját felkészítő magyarszakos rajvezető, Lovász Lajosné: „A vetélkedőre való felkészülés önálló munkát, bűvárkodást kívánt. Sok magyar és külföldi íróval, költővel ismerkedtek meg úttörőink. A verseny bevezető feladata a katalógus használatában tette jártassá őket. A számukra ismeretlen írók, költők élete, munkássága irodalmi lexikonok használatának segítségével vált ismertté. A megfigyelőképességet fejlesztette a szerző – cím – idézet feladatsor. A versenyen több szerepjátékot igénylő feladat hangzott el, mely fantáziájukat fejlesztette. Szerencsésebb lenne talán a továbbjutás szempontjából, ha az elődöntő minden csapat számára egyidőben zajlana le. A licitáló játék nagyon sok csapat számára érthetetlen volt. 1981–82-ben került megrendezésre a „Fabula” irodalmi játék. A benevező 10 fő vezetését magyarszakos tanárnőnk vállalta. A játékos verseny, vagy inkább versenyszerű játék sok önállóságot, leleményességet, lendületet, sokoldalúságot kívánt meg az úttörőktől. Érzelmileg a játékot indító filmvetítés motiválta a több mint háromszáz játékost. A folyamatosan kapott érdekes feladatok (bűvárkodás, fotózás, tájékozódás) megoldása magas fokon erősítette a csapatszellemet. A rendkívül izgalmas döntő méltó

befejezése volt a játéknak. Csapatunk ötödik helyezett lett, s joggal tartottak igényt csapatunknál a mozgalmi zsetonokra.

Az úttörőházi rendezvényeket a sokoldalúság jellemzi. Vannak közöttük olyanok is, melyek sok évtizedes hagyományra tekintenek vissza.

2. Jubileumi rendezvények

Ezek szervezése, rendezése, esztétikája (pl. az úttörőház 25 éves jubileuma) példát mutatott iskolánk fennállásának 50 éves évfordulójára rendezett ünnepélyünk megszervezéséhez. Sok úttörőnk örvendezhetett a „Gyermeklánc” műsorán a sportsarnokban. Az ajándékműsorok („Ajándék helyett” – 1973. „Hahó, itt a Téalópól!” – 1980) maradandó élményt nyújtottak a kitüntetett kisdobosoknak, úttörőknek. Nevezetes évfordulók méltó megünneplésében, mozgalmi akciók rendezésében is élen járt az úttörőház. („Hegyek-völgyek között” Pécs úttörőcsapatai között vetélkedő a CIMEA megalakulásának 20. és a XI. VIT alkalmából. Úttörőházi módszervásár!)

„Petőfi emlékverseny”, „Az úttörő erősíti a népek barátságát”, „Az én hazám”, „Ki tud többet a Szovjetunióról?” – mind-mind az előbbieken leírtakat támasztja alá.

3. Kiállítások – melyek közül a szakköri kiállításokra a szakági tevékenység kapcsán hivatkozom – rendszerint jubileumi eseményekhez kapcsolódtak (pl. „Tavas az őszben” – A nagy október – a történelmi évforduló tiszteletére rendezett kiállítás; A Szovjetunió 60 éve); „Gyermekvilág”, NDK gyermekrajz-kiállítás, 1977; A zánkai gyermekgaléria anyagából kiállítás 1978-ban.

4. „Májusi köszöntő”

A Sétatéren megrendezett hagyományos „Májusi köszöntő” műsorának, színes kavalkádjának több alkalommal is tevékeny résztvevői voltunk mint előadók vagy mint befogadók.

5. Aszfaltrajz-versenyek

Az ünnepi könyvhét alkalmából megrendezett nivós aszfaltrajz-versenyek nemcsak az olvasómozgalom fellendítését, de a csapatoknál megrendezett aszfaltrajz-versenyek mennyiségét és minőségét is közvetett módon szorgalmazzák.

6. Planetáriumi rendezvények nemcsak csillagászati ismereteit bővítette úttörőinknek, hanem színes vasárnapjain XX. századi romantikát varázsolt körünkbe („A csillagok születése és pusztulása”, „Az égbolt titkai” stb.).

7. Úttörő disco

Újabb rendezvény az úttörő disco. KISZ-es életkorhoz közelálló úttörőink szívesen töltik ott szombat délutánjukat, kedvenc együtteseik zenéjét hallgatva.

8. Pályaválasztási tevékenység

Ki kell emelnünk az úttörőház pályaválasztást elősegítő munkáját. Itt ismét olyan szervezési feladatot oldott meg az úttörőház, amelyet a csapatok nehezen, vagy egyáltalán nem tudnának megoldani. Jó volt a Pályaválasztási klub munkája, érdekesek vetélkedői is. Ez a munka akkor kap mélyebb értelmet, ha az érdeklődő pájtások az üzemekben, gyárakban látottakat-hallottakat továbbadják – ez a mi csapatunkban megvalósul.

9. Sporttevékenység

Az úttörőház által rendezett sportprogramokon (pl. terepstafféta) szívesen veszünk részt. Voltak úttörőházi lövész szakköröseink (1972–73), akiknek nevéhez országos első hely is fűződik. (Pl. Tóth Gyöngyi, kinek fényképét az úttörőházi krónika is őrzi.) A természetjárók igényes, élménydús rendezvényein úttörőink mint szakköri tagok vettek részt.

10. Rendezvények kisdobosok számára

Kisdobosaink a délutáni tanítás miatt a foglalkozásoknak csak egy részét tudják látogatni. Hagyomány már csapatunknál a harmadik osztályosok őszi ismerkedése az úttörőházzal. Az előre megbeszélt időpontban mindig nagy-nagy szeretettel, melegséggel fogadják őket az úttörőház vezetői. (Fontosak az első lépések!) Óriási sikert arat a szombati játszóház, melynek titka a választhatóság, a manuális tevékenység lehetősége, az alkotás öröme. A kis mesterek – gyurmázók, gyöngyfűzők, táncosok, bábozók – alig várják a hétfői napot, hogy elújságotják a szombati varázslatot, ezzel s újabb ötleteket adva őrséiknek, rajáiknak. Kíváncsian mennek azok az újdonsült úttörők 5. osztályban az úttörőházba, akik még netán nem jártak ott, nekik szól a mondat: „Hahó, itt az úttörőház!”

11. Szünidei programok

„... egyik célunk – mondja egy újságcikkben Kóczian Erzsébet, az úttörőház igazgatója – nyáron sem szeretnénk látni utcán csellengő, magányos iskolásokat.” Az úttörőház által szervezett nyári és téli szünidei program olyan olyan érdekes, tartalmas időtöltést kínál, hogy minden érdeklődő úttörő valóban megtalálhatja számítását – és ha nincsenek túl sokan, az sem rossz jell!

Szakági tevékenység

Az úttörőház szakági munkájához csapatunk több szálon keresztül is kapcsolódik. Az egyik az úttörőház szakköreibe járó úttörőink révén. Létszámuk nem nagy, pl. 1973–74-ben 22 úttörőnk a lövész, fotó, eszperantó, népitánc, fúvós ill. rádiós szakkör tagja. A kis létszám abból adódik, hogy már több évtizede csapatunkban sok (minden évben 12–18 féle) szakkör működik. Tanév elején azokat a szakköröket propagáljuk, melyek nincsenek csapatunknál. (Úttörőház mint kisegítő, kiegészítő!) Úttörőházi szakköröseink munkáját figyelemmel kísérjük, s büszkéek vagyunk, ha tehetségesebb gyerekeink jó eredményeket érnek el (pl. lövész, eszperantó, fotó). A szakági tevékenység másik szála az úttörőházi szakköri rendezvényekhez, nyílt napokhoz, ill. csapatunk TT-szemléjéhez kapcsolódik. Az úttörőházi szakkörök általunk leglátogatottabb programja a szakköri kiállítás. Több mint egy évtizede kitartó látogatói vagyunk, különösen a képzőművészeti, szövő-fonó, rajz- és technikus szakkörök kiállításainak. Ezeket sokféle tevékenységi forma keretében látogatjuk – rajz-, őrsi, szakköri, napközis foglalkozások. Szakmai, esztétikai vonatkozásban sokat tanulunk, úttörőink magatartás- és viselkedésformáját csiszoljuk, véleményüket, gondolkodásmódjukat pozitívan alakítjuk. A nyílt szakköri napok a „Mi világunk”, „A hét szakköre” igazi szakkörbarátságot eredményeztek egy-egy évben, pl. képzőművészeti – zománcégető szakkör személyes kapcsolatokat alakított ki. Csapatmunkatervünk minden évben tanúbizonyságot tesz kapcsolatunk elmélyítéséről: „Úttörőházi jubileumi programok látogatása – Szakály Jánosné – díszítőművész szakkör – úttörőház – szövő-fonó szakkör; Szakács Istvánné – zománcégető szakkör – úttörőház – képzőművész szakkör; Kozák Jánosné – rádiós-szerkesztő szakkör”. (Csapatmunkaterv 1978–79.) Tervezzük úttörőházi szakkörösök meghívását csapatunk szakköreibe is.

Képzés

Kötött szabadidős tevékenység. „A mozgalmi képzés a nevelőmunka egyik formája és eszköze. A mozgalmi képzés az úttörőszövetség részvállalását is jelenti a gyerekek világnézeti, politikai, erkölcsi, közösségi nevelésének, társadalmi fel-

adatából. E témában csapatunk mottója: „Az írott szó, a dokumentum fontos, de mindennél fontosabb az ember, aki a feladatot majd végrehajtja.” (Lenin). (Csapatmunkaterv 1978–79. 11. oldal.) Feladataink végrehajtásához lelkes, képzett gyermek- és felnőtt vezetőkre van szükség. Úttörőházunk megint olyan kötelezettséget vállalt magára, melyet pillanatnyilag más intézmény nem tudna megoldani. (Az úttörőház a képzésben nélkülözhetetlen!) A tartalomnak és a formának, az értelemnek és az érzelemnek olyan mély egységét érezhetjük át az úttörőházi milióban, mely mint intézményt erre a feladatra alkalmassá teszi. A 14 éven aluli gyerekek képzése – a csapatunk által leadott igények szerinti létszámmal – kisdobos őrsvezető, úttörő őrsvezető, rajtítkár, és más tisztségviselők képzésében realizálódik. Az őrsvezetőképzők záró akadályversenyei már-már legendává váltak, az újdonsült őrsvezetők teli tarsollyal, vidáman számolnak be a legfontosabbakról az úttörőtanács ülésén, s tesznek tanúbizonyságot a következő évben alkalmasságukról. Már 1972–73-ban is megrendezte az úttörőház különböző tisztségviselők találkozóját („Énekelj velünk!” – nótafák, „Nyitott naplók” – krónikások, „Egészségvidámság” – rajegészségőrök, „Mit játszunk?” – játékmesterek, „Áprilisi tréfák” – mókamesterek találkozója). Két foglalkozást a mi csapatunk felnőtt úttörővezetői tartottak.

Az úttörőház sok és tartalmas módszertani kiadvánnyal segíti és segítette úttörővezetői munkánkat, önképzésünket.

„A VI. ötéves tervben realizálódó feladat: az új úttörőház építéséhez társadalmi munka felajánlása.” (Az 1966. sz. Dobó István Úttörőcsapat középtávú feladatterve, 1980–84. 15. old.) Az úttörőház rendkívül tartalmas, szerteágazó munkájának folytatása valóban csak egy új, korunk igényeit kielégítő „HÁZ” létesítésével képzelhető el.

KÉSZSÉGGEL SEGÍTÜNK, s reméljük ÖRÖMMEL FOGADJÁK!

Modellező szakkör 1974.

A KISDOBOS KOROSZTÁLY LEHETŐSÉGEI A KÖZMŰVELŐDÉSSEN A PÉCSI „SZABÓ ISTVAN” ÚTTÖRŐHÁZBAN

„Játék: Olyan cselekvés, amelyet főleg gyermek végez kedvtelésből, szórakozásból, testi-lelki erőinek foglalkoztatásaként.”¹ Csodálatos jelentésekkel bíró fogalom száraz, tényyszerű megfogalmazása ez a pár szó. Magába foglalja ugyan a lényegyet, de nem tudja visszaadni a szó igazi hangulatát. A játék az ember alapvető létszükséglete, mely végigkísér bennünket egész életünkön. Éppen ezért óriási jelentősége van annak, hogy a gyermekkorban milyen játékokat ismernek, gyakorolnak a gyerekek 6–10 éves korukban.

A pécsi „Szabó István” Úttörőház már alakulása óta szervez a 6–10 éves korosztály számára közművelődési programokat.² Az úttörőházi sakkköröknek, rendezvényeknek az a feladata, hogy a gyerekek szabadidejüket is hasznosan, tartalmasan töltsék el. Ezért olyan tevékenységekkel kell lekötnünk, lefoglalnunk őket, amelyet szívesen, játékosan, tevékenyen és öntevékeny módon végeznek.

Sokszor tapasztaltam már, hogy a gyerek a maga készítette bábót, gyufásdoboz vonatát többre becsüli, mint a drágán vásárolt játékait. Ezekkel szívesebben játszik, jobban is szereti őket, hiszen ő alkotta, ő látja bele a kezdetleges figurába a tündérszép királylányt.

Játszani jó és a közösségben a legjobb, még akkor is, ha a játszótereken is láttunk egymagában homokozó, félrehúzódó gyereket. Játék közben a gyerekek segítőkészsége, önzetlensége, baráti viszonyai is fejlődnek. Makarenkó erről azt mondja: „Amilyen a gyermek a játékban, sok tekintetben olyan lesz a munkában is, ha felnő. A leendő dolgozó ember nevelése ezért a játékban megy végbe. A jó játék ezért mindig erőfeszítést, aktív tevékenységet kíván a gyerekektől! Mindig felelősséggel kell játszani, ugyanúgy, mint dolgozni a munkában.”

A gyerekek körében népszerű szabadidő-tevékenységek és -formák hozzájárulnak az életmód, a társadalmi értékrend, izlés alakításához. A pécsi úttörőház ezért különös gonddal szervezi a kisdobos korosztály szabadidős programjait. Néhány példa közművelődési programjaiból: Már hagyományos rendezvényünk szeptemberben az iskola beindulása után „Hahó, itt az úttörőház” címmel a legifjabb kisdobosok (2. osztályosok) ismerkedése az úttörőház életével.

A 6–10 évesek közművelődését szolgálja, ismereteik bővítését, képességeik fejlesztését segíti a városunk természeti, történelmi, művészeti értékeinek bemutatására szervezett különböző sétáink, kirándulásaink. Pl. Növénymeghatározás (növénygyűjtés és meghatározásuk a Mecseken), Városunk mesélő házai (városismerető séta, ahol városunk történelmi nevezetességeivel ismerkedünk), Tettye-vitéz (séta a tettyei romokhoz, az ide vonatkozó mondák ismertetése stb.)

A gyermekközművelődés előtérbe került, így több intézmény megkeresett bennünket. Így alakult ki több éve színvonalas, eredményes kapcsolatunk a Mecseki Kultúrparkkal. Összel, amikor még jó az idő, állatkerti sétát hirdetünk, ahol a gyerekek játékos módon megismerkednek az állatkerttel. Örömmel tapasztaltam, hogy a szülők is szívesen besegítettek a gyerekeknek az állatképeket gyűjtő játékba.

Összel, tavasszal, jó időben vasárnap délelőtti múzeumi sétákat szervezünk városunk értékeinek megismerésére. Egy-egy múzeumlátogatást úgy fejezünk be, hogy feladatlappal, totóval összefoglaljuk, mit is láttunk. Természetesen az értékelés sem marad el. A legjobban szereplő pajtások jutalmat kapnak.

Eddig a hagyományos rendezvényekről szóltam, feltétlenül említésre méltó még egy sorozat-rendezvényünk, a kéthetenként rendezendő JÁTSZÓHÁZ.

A játszóházak 3–4 éve terjedtek el az ország különböző művelődési házaiban, úttörőházaiban. A pécsi úttörőházban 1981 óta van rendszeresen játszóházi foglalkozás. Ebben a foglalkozási formában újszerű, hogy a szépnek a megismerésében felhasználjuk a gyerekek játékos kedvét, mozgás- és alkotásigényét, ösztönös vágyát a természetes anyagokkal végzett munkára, komplexen.

Nálunk például, amikor megérkeznek a pajtások, vidám zene fogadja őket, és amíg nem kezdődik a foglalkozás a játékszobának kinevezett klubban mindenki megtalálja kedvenc társasjátékát, vagy egyéb, kevésbé ismert játékot. A köszöntés után elmondjuk az aznapi választékot és kezdődhet a játék. Megfigyelésem szerint a legtöbb kisdobos az agyagozást, gyöngyfüzést, papírhajtogatást választja. A 2–2 órás munka után ismét találkozunk és daltanulás, vagy tánczárja a szabad szombati játékot. Kezdetben főleg manuális jellegű foglalkozásokat szerveztünk. Az idejében kibővült a választék nyelvi fejtörőkkel, játékokkal, mesékkel, hangosított diafilmvetítéssel, rejtvényekkel, kishangversenyekkel, bábelőadásokkal. A kishangversenyekre és bábelőadásokra a városban működő művészeti csoportokat kértük fel szereplésre.³

A nyelvtörőket, rejtvényeket is szívesen fogadják a pajtások. Ezért állítottam össze a „Játsszunk a szóval!” című vetélkedőt.⁴ A rendezvényeken kívül a szakkörök is várják a 6–10 éveseket. 1958 óta kisdobos meseklub, kisdobos ügyeskezek szakkör működik. Vannak olyan szakkörök, ahol az úttörők mellett kisdobosokat is fogadnak. Pl. néptánc, sokszorosító-grafika, vívó, sárkányépítő, eszperantó stb. szakkörök.

A legrégebbi hagyománya a játék- és meseklubnak van az úttörőházban. Már 1959-ben a „Meseszoba”-i foglalkozásokon irodalmi alkotásokat dolgoztak fel, készítették jelmezeket és játszották el a darabokat. Ennek az irodalmi indítottságú foglalkozásnak a továbbfejlesztett változata ma a játék- és meseklub.

A kisdobosok nagy mozgásigényük miatt szívesen játsszák a sok mozgást igénylő játékokat. Kialakul a versenyszellem, amely már egyik fő jellegzetessége játékuknak. Szeretik a logikai játékokat, rejtvényeket. A szakkörön tanult játékokat őrsi és rajfoglalkozáson továbbadják a gyerekek. A látszólag csak szórakoztató játékban is van nevelési lehetőség, amely elősegíti a kollektíva értékrendjének kialakulását.

Ennek a fejezetnek ezt a címet is adhatnám: Miből lesz a játék? Az ügyeskezek szakkörben ötleteket adunk, mivel lehet otthon játszani, akár egyedül vagy testvérrel. Sokszor gondot okoz a gyerekeknek egy-egy névnap, születésnap vagy egyéb alkalom, amikor ajándékot illik adni. A szakkörben az a törekvésünk, hogy tanácsokat, ötleteket adjunk. Az ajándékozás a tanulók érzelmi nevelésében igen fontos eszköz. Adni és kapni egyaránt öröm. Leginkább öröm az, ha saját készítésű meglepetéssel szolgálhatunk. Ettől a korosztálytól (a 6–10 évesektől) a szülők még szívesen fogadják a saját készítésű ajándékot.

A játékkal, a játéknak emberi és állati tevékenységének élettani vonatkozásaival komoly kutatásokat folytatnak. Nem is egyszerű feladatot vállalunk, amikor kitartásra nevelünk a játékkal, játékosan.

„A játék sokkal bonyolultabb magatartás annál, semhogy pusztán a szórakozásra, örömszerzésre, fiatalkori „élettanulásra” lehetne redukálni. Gátlás és ingerlés paradox hatása alatt megy végbe, gyakran egy-egy kellemetlen állapot létrehozásával a későbbi kellemes feloldódás, öröm kedvéért.”⁵

JEGYZETEK

1. A Magyar Nyelv Értelmező Szótára meghatározása szerint. 2. Az úttörőházi dokumentumokban akadtam 1958-as adatra, amely szerint játék- és meséklub működött hetenként rendszeresen. 1959-ben a szakkörön kívül vasárnap délutánonként „Mit játszunk a babaszobában?”, „Babadoktor” címmel rendezvények várták a legkisebbeket. Ettől kezdve folyamatosan bővült a rendezvények száma és programja a 6-10 évesek számára is. 3. A Táncsics Mihály úti Ált. Iskola báb- és irodalmi csoportja P. Kovács Tiborné vezetésével. Az Úttörőház népi hangszeres csoportja. A Kisegítő Foglalkoztató Iskola zenekara. 4. A vetélkedő forgatókönyve megtalálható az úttörőházban. Lebonyolításra került: 1982. nov. 20-án az úttörőházban. 5. A játék neurobiológiája. Részlet Grastyán Endre akadémiai székfoglalójából. 1983. ápr. 20. Dunántúli Napló.

GONDOLATOK A PÉCSI SZABÓ ISTVÁN ÚTTÖRŐHÁZBAN FOLYÓ VEZETŐKÉPZÉSRŐL

I.

Minden úttörőház életében a szakkörök működtetése és a szabadidős programok szervezése mellett – de ahhoz szorosan kapcsolódva – jelentős szerepet tölt be a vezetőképzés is, mint szabadon választott, de kötött forma. Az e téren rendelkezésre álló elemző anyag meglehetősen kevés. (A vezetőképzés sajátos módszerei, s elsődlegesen gyakorlati jellege miatt.)

Úttörőházunk vezetőképzésén elsősorban a gyermekvezetők képzését értjük, a közművelődési-köznevelési program keretében.

Néhány fogalom e témakörben:¹

„Gyermek”: nem felnőtt személy. Tapasztalatlan kiskorú, nagyon fiatal ember.

„Vezető”: vezetésre, irányításra alkalmas személy.

„Képzés”: az a folyamat, tény, hogy valamit képeznek. Meghatározott oktatás, nevelés.

„Köznevelés”: a nevelés szerkezetébe tartozó intézmények együttes munkája. Az iskolákon kívül a párt, az ifjúsági szervezetek nevelőmunkája, a művelődési intézmények nevelő befolyása.

Az úttörőházban folyó vezetőképzés gazdag múlttal rendelkezik. Évek hosszú során alakult ki, mire tud vállalkozni az úttörőház a képzésben, milyen formáknak van értelme városi vagy központi szinten.

A házon belüli képzés hatásrendszer, amely széles tömeget szervez, tevékenykedtet, meghatározott funkción belül. Célja a képzésnek: olyan gyermek- és kisebb mértékben felnőtt vezetők képzése, akik rendelkeznek majd azokkal az ismeretekkel, amelyek funkciójuk ellátásához kellenek. Mindezt tudatos cselekedtetéssel – mely jó esetben – természetes életformájukká válhat a képzeteknek.

Minden egyes tanfolyamunk szervezésénél alapelvünk:

- kiket képezünk, milyen céllal?
- milyen módszer (ismeret, tapasztalat, élmény) lehet alkalmas erre?
- az érdeklődés felkeltése, sokfélesége,
- az egyéni önképzés segítése,
- az életkori sajátosságok figyelembe vétele.

Az úttörőszövetség működési szabályzata a következőket írja: „... mozgósítsa tagjait ... életkoruknak megfelelően a fejlett szocialista társadalom építésének aktuális feladataira, a társadalmilag hasznos tevékenységre. Tartalmas, folyamatos és öntevékenységre épülő szervezeti élettel járuljon hozzá a gyermekek vonzó közösségi életének megteremtéséhez.”

A fentiekhez tud – többek között – hozzájárulni, segítséget adni a Szabó István Úttörőház vezetőképzése is:

- a felnőtt vezetők képzésével (rajvezetők, csapatvezetők, ifivezetők, egyéb),
- főképpen pedig a gyermekvezetők képzésével (őrsvezetők, rajtitkárok, egyéb).

Mi fő feladatunknak az őrsvezetők képzését tartjuk. Munkájuk minősége ugyanis meghatározó a csapat egész életére. A vonzó közösségi élet megteremtése nagymértékben az őrsvezetőkön múlik.

Az úttörővezetők VII. országos konferenciája is kiemelte: „A képzési formák és szintek tartalma között nincs megfelelő összhang... Esetenként hiányzik az egységes politikai, nevelési tartalom... , nem kap kellő szerepet a cselekvésre mozgósító megbízások, feladatok ellátását segítő játékos módszer... Az úttörőházak munkájának feltételei az elmúlt években ugyan javultak, de még így sem biztosították a képzés szervezéséhez, segítéséhez, ellenőrzéséhez és irányításához a feltételeket. Képzési rendszerünk nem kapcsolódott megfelelően a KISZ politikai képzési rendszeréhez.” Ennek segítésére, végrehajtására célunk a gyermekek mozgalmi képzésekor: az iskolában és az iskolán kívüli tevékenység során megszerzett politikai, világnézeti, erkölcsi és mozgalmi vezetői-ismereteik kiegészítése sajátos képzési programokkal, formákkal és módszerekkel. Ilyen módon az úttörőház mozgalmi képzése a csapatközösségek tevékenységrendszerébe illeszkedik, és annak szerves részét képezi. A tanfolyamokon kapott ismeretek készséggé, gyakorlattá természetesen a mindennapi tevékenység folyamán válnak. Beszélgetésekből és egyéb visszajelzésekből tudjuk, hogy a nálunk végzett pájtások jól megállják a helyüket – ha feladatokkal bízzák meg őket őrsükben, rajukban vagy csapatukban.

Arra törekszünk, hogy az egyes képzési programok minél szorosabban épüljenek egymásra. A foglalkozások során a gyerekek végezzenek gyűjtőmunkát, tervezési feladatokat, manuális tevékenységet, látogassanak meg a tisztséghez kapcsolódó intézményeket, s számoljanak be az eredményről. Foglalkozásaink játékosak, egy-egy feladat elvégzését mindig elemző értékelés, jutalmazás követi.

Fontos feladatunk még a gyermekvezetők önképzés iránti igényének felkeltése, melynek jelentősége a tanfolyam befejezése után egyre nő. Önképzésük tárgyi eszközei mindenekelőtt: az úttörősjajtó, az ifjúsági kiadványok, folyóiratok, szakkönyvek, a televízió és a rádió gyermekműsorai.

Az utóbbi évek tapasztalatai azt mutatják, hogy tanfolyamainkon túlsúlyban vannak a lányok, az értelmiségi származású és a jó tanuló gyerekek. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a jobb tanulóknak vagy a jobb családi háttérrel rendelkezőknek és a lányoknak eleve nagyobb lehetőségük van vezető funkcióba kerülni. Utal ez arra is, hogy sok helyen az önkormányzati szervek működése egyenlő a verbális tevékenységgel, amelyben a jobb intellektuális készséggel rendelkező gyerekek tud csak helytállni. Oka ennek az is, hogy a lányok és a fiúk érési, fejlődési folyamata nem párhuzamos, vannak időszakok, amikor a lányok valóban alkalmasabbak a vezetésre, illetve az adott időszakban ők felelnek meg inkább a kifelé mutatott aktivitás igényének, míg a fiúk – különösen koedukált körülmények között – visszahúzódóbbak, befelé fordulóak ebben a korban.

A tanfolyamok ideje alkalmazkodik a képzési rendszerhez:

- 1957-től: ősztől tavaszig tartott 1-1 tanfolyam.

- Később, a szövetség erősödésével együtt több segítséget adtunk a vezetőképzésben is. A képzési idő: két félévre osztottan (tanévi) 3-3 hónapos időtartammal. A kialakult rend szerint a csapatok őrsvezető-utánpótlására 5-6. osztályosok köréből, a képzési határozatot követően (2) a 6. osztályos rajtitkárok képzésére és a csapatok igényétől függően tanévenként 3-4 csapattisztségviselő képzésére szervezzük a tanfolyamokat.

II.

Történelmi áttekintés:

„Aki napokban gondolkodik, fűvet vet,
aki években – az fákat ültet,
aki évtizedekben – az nevelt!”

Abogy kezdődött . . .

1946-ban Budapesten megszületett az úttörőmozgalom. 1948-ban a pécsi tankerületben (Baranya, Bács-Bodrog, Somogy) már 136 csapat működött. Májusban, az I. országos úttörővezetői konferencián már felvetődött a vezetőképzés problematikája. Szendrő Sándor főtitkár erről a következőket mondta: „Hiba volt, hogy a középvezetést későn szerveztük meg, ami miatt igen sok csapat ma is rosszul, tervszerűtlenül dolgozik. A legnagyobb gondot kell fordítani arra, hogy a mozgalom felnőtt és ifjúsági vezetői a legjobb szervezeti és pedagógiai képzésben, mozgalmi és vezetői ismeretekben részesüljenek. Az Országos Vezetőképző Iskolán kívül minden tankerületben és minden nagyobb városban meg kell szervezni a vezetőképző iskolát.” Még ebben az évben átadják az úttörőknek a Csillebérci Nagytábort, mely elsősorban a vezetőképzés feladatait látja el.

Megkezdődött a tervszerű vezetőképzés Pécsen is. Az egészséges fejlődés gátja lett e területen is az ötvenes évek elejétől a személyi kultusz, mely egy személyre szűkítette le a gyermekek szemében a pártot, és amely a szervezeti élet bürokratizálásában, a kritika elfojtásában is jelentkezett. (Pl. az eltűzött tagtoborzás, az adminisztratív intézkedések eluralkodása.)

1949: megalakult az első úttörőház Budapest. 1951: felvetődik ennek gondolata Pécsen is. 1953: erre az időszakra esik a felnőtt úttörővezetők oktatásának ki szélesítése, melyet egy párthatározat írt elő. A határozatot azonban csak részben sikerült végrehajtani. Baj volt a gyermekvezetők képzésével is. A csapatok, a taglétszám növekedésével nem tartott lépést a vezetőképzés. Mind kevesebb képzett vezető irányította a csapatok munkáját. Így a vezetés egyre kevésbé tudta biztosítani a romantikus, színes úttörőéletet. Mégis ekkor lett az úttörőmunka fontos része a próbarendszer, melyet átalakítva és megváltoztatva még ma is használunk. A próbázás ekkor minden úttörő számára kötelező volt. A követelményeket e célra szervezett összejöveteleken ismerhették meg a pajtások. Később a próbázást megszüntették, ezzel együtt a mozgalmi élet elszíntelenedett.

Hogyan történt ebben az időben egy őrsvezetőválasztás? Erről az Úttörővezető 1953 novemberi száma így ír: „A nevelőtestület kiválasztja az osztály 3–4 éltanulóját, és azokat megválasztják őrsvezetőnek. Hogy tud-e vezetni? Ki kérdezi ezt tőle? Évek óta nem volt őrsvezetőtanfolyam, ahol megtanulhatták volna: hogyan kell sorakozni, jelentést adni, őrsi naplót vezetni, játékokat szervezni, énekeket megtanítani, hagyományokat ápolni stb. . . Mit kell tennünk? Fel kell számolni a mozgalom „szobaszag” jellegét, és ki a szabadba! Ismerd meg hazádat! Mindehhez szükséges állandó jellegű tematikát összeállítani, amely az őrsi élet alapja kell hogy legyen, alkalmazkodva a gyermekkorhoz a 4–8. osztályig. Az úttörőélet alapsejtjévé az őröt kell tenni. Meg kell kérdezni a pajtásokat is: Hát ti hogyan szeretnétek? Ők ezt mondják: Gyerekek vagyunk, játszani szeretnénk! A beszervezett rengeteg gyerek várja, követeli jogát: gyermeces élményeket!”

Nem csoda, hogy a vitaindító cikk óriási visszhangra talált. Hiszen olyan gondolatokat fejtgetett a cikkíró, melyek ma is időszerűek, követésre méltóak, és

sajnos még ma is megvalósításra várnak. Úttörőházunk jelenlegi őrsvezetőképző tematikájában a fentiekből nagyon sok megtalálható. (1. sz. melléklet.)

Jómagam 1953-ban voltam 8. osztályos. Az országos képet tükrözte a mi csapatunk is, az Ágoston téri Általános Iskolában. Nem emlékszem, milyen módon, de engem választottak meg csapattanács-titkárnak. Valószínűleg kijelöltek! „Éltanuló” voltam, s munkásszarmazású, ez lehetett a legfőbb ok. Az én feladatom elsősorban – még a tanórák zavarásával is – a szervezés volt: hulladékgyűjtésre, társadalmi munkára, sport- és tanulmányi versenyekre, mindezek összegyűjtésére, adminisztrálására. 1953. decemberében 3 napos továbbképzésen is részt vettem a Geisler Eta u. kollégium épületében, ahol vezetői ismereteket sajátítottunk el. Valami tehát, ha lassan is, elkezdődött...

A múlt ... 1954 ...

Az új tanév elején megjelent az Úttörőcsapatok működési szabályzata, mely előtérbe helyezte az indirekt módszerek alkalmazását, a rendszeres kirándulásokat, túrákat, meghatározta az iskola és az úttörőszervezet viszonyát. A képzés területén is volt változás: lehetőség nyílt arra, hogy a pedagógus rajvezetőkön kívül KISZ-tag ifivezetők is betöltsenek rajvezetői tisztséget. November 7-én átadták a gyerekeknek Pécsert, az István téren az úttörőházat.

1955-ben megelénkült az úttörőcsapatok munkája. Az Úttörővezető című folyóiratban vitasorozat indult az őrsi életéről, az ezzel összefüggő vezetőképzési problémákról, hiányosságokról.

1956-ban a szervezeti jövőjéről folyó viták felerősödtek. Elszakadást követeltek az iskola szervezeti felépítésétől. Az őrsi élet megjavítására – többek között – javasolták a viták résztvevői az általános próba újbóli bevezetését, a csapatvezetőségek létrehozását, s az új feladatokhoz igazodó vezetőképzési rendszer bevezetését.

Ezeknek a jószándékú vitáknak további szélesítését megakadályozta az ellenforradalom. Budapesten, s az országban több helyen megszegyenítették az úttörőket, a cserkészek elfoglaltak több úttörőházat. Az ellenforradalom megzavarta a pécsi úttörőház életét is, de az ellenforradalom leverése után hamarosan, november 10-én – országosan – megkezdődött a gyermekmozgalom újjászervezése.

1957 januárjában Pécsert a szocialista eszmékhez hű vezetői gárda az úttörőházban alakította meg az első úttörőcsapatot. (Ságvári Endre Úttörőcsapat, 20. sz. Hunyadi János Vezetőképző Csapat.)³ Az úttörőház felvette Szabó István nevét.

A februári országos tanácskozáson visszaállították a próbázást, kimondták, hogy az őrök – kívánság szerint – barátokból alakulhatnak. A szövetség kiadta az őrsvetetői és a felnőtt vezetői próbák anyagát, a képesítéseket féléven belül meg kellett szerezni. (Ez csak részben sikerült!) Az Országos Elnökség októberi ülésén hozott határozata nyomán az úttörőházban is őrsvetetői, rajvezetői és csapatvezetői tanfolyam indult.

1958–1959-ben határozat született arra is, hogy a kisdobosrajokon belül 8–10 főből álló őröket lehet szervezni. Ezek kötetlenebbek, szerepük nem azonos az úttörő őröskével. Az őrök vezetőit az erre alkalmas, önként jelentkező úttörők közül kell választani. Ez újabb feladatot adott úttörőházunk vezetőképzésének: a kisdobos tanfolyam elindítását.

A Szabó István Úttörőház által 1958 őszén kiadott programfüzetben a következőket olvashatjuk a vezetőképzésről:

– október 12.: Ifivezetők találkozója. Megbeszélés után táncos klubdelután.

– november 8.: Ifivezetők találkozója. Rendezi: az 1280. sz. Petőfi Sándor Úttörőcsapat.

Vezetőképző tanfolyamok:

Rajvezetői tanfolyam ifjűvezetőknek, kéthetente. Vezette: Keszthelyi Károly megyei elnökségi tag.

Kisdobos rajvezetői tanfolyam, kéthetente. Vezette: Andres Ilona, a városi úttörőelnökség kisdobos felelőse.

Nótafások tanfolyama, hetente. Vezette: Légrádi István.

Dobosok tanfolyama, hetente. Vezette: Solti Gyula csapatvezető.

Morse-tanfolyam, hetente. Vezette: Galambos Ferenc csapatvezető.

Az 1960-as év a KISZ-vezetés erősítésének éve volt. Részlet az Országos Tanács üléséről: „Gondoskodni kell az ifivezetők továbbképzéséről, munkájuk rendszeres segítéséről. A vezetőképző táborkban újabb formákat kell kialakítani.” Úttörőházunk is beindította az ifivezetők képzését.

Várnai Feernc, az úttörőszövetség újonnan megválasztott elnöke az Úttörővezető tanévnyitó számában a KISZ-vezetés megerősítéséről írt cikket: „Legfontosabb feladataink” címmel. „Az őrsvezetőkől és helyetteseikből olyan gárda alakulhat ki, amely az iskola egész közösségének éltető elemévé válhat. Az osztályokban a rajvezetőség az a szerv, amelyre építeni kell.” – írta. Szükségessé vált Pécssett is, az úttörőházban a rajvezetők, rajtitkárok képzése, továbbképzése. Ettől az időtől beszélhetünk az új feladatokhoz kapcsolódó, valódi vezetőképzés beindulásáról.

Az sem véletlen, hogy ma is vezetőképzésünk középpontjában az őrsvezetők képzése áll. Azok az őrsvezetők, akik nálunk megfelelő képzésben részesültek, s alkalmuk nyílt a csapatban önálló munkavégzésre, a KISZ-munkában is rövidesen eredményeket tudtak felmutatni: vezetőségi tagok, titkárok lettek. Többen közülük ifivezetőként dolgoznak ma is az úttörőházban vagy volt úttörőcsapatuknál. Új vonásként jelentkezett a képzésben az is, hogy a szakkörök ugyancsak kaptak megbízatást az őrsi és a rajtisztviselők képzésére.

1963–1965 között a csapatban dolgozó ifivezetők összefogására és továbbképzésére életre hívtuk az Ifivezetők Klubját (ma is működik). Ez biztosította a szombat esti művelődési és szórakozási lehetőségeket is. Pl.: érdekes előadások hangzottak el a zenéről, táncról, regényekről, öltözködésről, illemszabályokról, szakmai tapasztalatokról. Segítették az őrsvezetőképző tanfolyamok, s egyéb rendezvények lebonyolítását és zárását is. (Az őrsvezetőképző tanfolyamok zárása általában a Mecseken volt.)

1964-ben megjelent a „Mecseki Úttörő” című hirdető, a pécsi Szabó István Úttörőház kiadásában. Célja: a szakkörök munkájának bemutatása mellett a tapasztalatok átadása, a „10 éves az úttörőház” c. kiállítás programjainak ismertetése, ünnepi megemlékezés. Ebben az évben az úttörőház országos szintű kitüntetésben részesült, s ebben nagy része volt a vezetőképzésnek.

1966-ban előtérbe került a lakóhelyi úttörőmunka. Az őrsvezetőket és az őrsöket arra ösztönöztük tematikáinkkal is, hogy összejöveteleket minél többször tartásák egymás lakásán, az őrs „búvóhelyén”. Erősödött a kisdobos őrsök munkájának önállósága.

1967-ben a II. országos úttörővezetői konferencia Budapesten volt. Ebben az évben tették le először a vezetői próbákat. A követelmények alkalmazkodtak az életkorhoz. Az I. próbát a 12–14 évesek, míg az utolsót, az V-et a 18 éven felüli, mozgalmi gyakorlattal rendelkezők teheték le.

1969-ben megkezdődött Zánka építése. Azóta a tábor elkészült, és évről évre bővült. 1972 októberében itt is megkezdődött az egyhónapos őrsvetőképzés.

Később megjelent az MSZMP KB állásfoglalása az ifjúság helyzetéről és az ifjúságról szóló IV. sz. törvény. Ezek elsősorban a fiatalok művelődésének, sportolásának kielégítésére irányultak, de közvetett módon hozzájárultak a vezetőképzés helyzetének elemzéséhez. 1971-ben a pécsi úttörőházban „Kongresszusi köszöntő” címmel műsoros estet adtak az úttörők a KISZ tagjai tiszteletére.

1973–1975 között az V. országos úttörővezetői konferencián szekciouléseken foglalkoztak a vezetőképzés helyzetével is, pl. a 4. szekció az úttörőszövetség munkájának vezetésével. Megfogalmazták, hogy az úttörőszövetségben a vezetők és a gyermekek körében az értők serege és tábora kell. Vállalni kell a szemléletformálást! Szó esett még a vezetői stílusról, gyakorlatról és magatartásról. Az úttörővezetőnek ma már társadalmi igényeket kell kielégíteni. Helyesnek ítélték meg a próbarendszert, mert lehetőséget adott a választásra. Benkő Gyula, a 4. szekció vezetője összefoglalójában elmondta, hogy a választott vezetőtestületek irányító tevékenységének továbbfejlesztése indokolja a párttal való közvetlen kapcsolat további erősítését. A vezetők választásának rendszere csak akkor biztosítja a szocialista demokratizmus érvényesülését, ha a szövetség tagjainak: úttörőknek, vezetőknek egymáshoz való viszonyában is érvényesül a demokratizmus.

1974-ben már 20 éves volt az úttörőház. Ebből az alkalomból az úttörőház kitüntetésben részesült. Ebben ismét része volt a vezetőképzésnek, melynek munkája ekkor újra értékelésre került. Több éves vezetőképző munkájáért számos vezető kapott emlékplakettet.⁴

A VI. országos úttörővezetői konferencián megtárgyalták a mozgalmi átmenet javítását is, a KISZ-taggá nevelés feladatát. A közoktatás korszerűsítésének támogatása adott további feladatokat az úttörőháznak, s ezen belül a vezetőképzésnek is. Az új igényeknek megfelelően ettől az évtől kezdve általában 300–320 fővel indítottuk kisdobos- és úttörő őrsvetőképző tanfolyamainkat. Tanfolyam indult még tisztségviselők (úttörőtanács-titkárok, csapathíradósok) számára is.

Az úttörővezetők VII. országos konferenciája elsősorban az új próbarendszerrel és a vezetőképzéssel foglalkozott, módosította a Működési szabályzatot is. A Magyar Úttörők Szövetsége mozgalmi képzési rendszere többek között kimondja: „Gondoskodni kell arról, hogy ahol van úttörőház, ott az intézmény biztosítsa vonzáskörzetében az úttörőcsapatokban folyó képzés segítésének rendszerességét. Ezek az úttörőházak elsősorban a csapatokban nem szervezhető vagy a tábori képzésből kimaradt gyerekek képzését biztosítsák.” Kidolgozták az új vezetőképzési rendszert. Új koncepció, mely két nagy részre (a 14 éven aluli és a 14 éven felüli vezetők) osztotta a képzés területeit, tartalmát illetően fokozott hangsúlyt kapott a gyakorlat.

A pécsi úttörőház elsősorban a 14 éven aluli vezetők alapképzésével foglalkozik. A megváltozott feladatokat, a gyakorlat fontosságát tükrözi az 1978 decemberében megtartott kisdobos őrsvetőképző tanfolyam záróakadályversenyének feladatsora is. Pl.: „A kisdobosélet törvényeit nemcsak ismerniük, hanem gyakorolniuk is kell a pajtasoknak. Te, mint őrsvetető, hogyan tudnál segíteni abban, hogy 1–1 törvény jelentését jobban megértsék a gyerekek? – Mutassatok be ennek igazolására egy bábjeletet, amely az egyik törvényt „magyarázza”! Feladatként szerepelt még a jelvények ismerete, rajzolás, folyóiratok felhasználása az őrsvetetői munkában, játék, dal stb.

Az eddigi tanfolyamok mellett játékmester, kürtös, krónikás, híradós tanfolyamokat is szerveztünk.⁵

1980-ban országos őrsvetetőtalálkozó volt Baranya megyében, így Pécsen is.

Az úttörőház, a városi képzési szakbizottsággal együtt kivette részét a szervezésben, lebonyolításban.

A vezetőképzés évről évre megújul, más-más módszerrel dolgozik. Példa erre az 1982. évi rajtítkár-továbbképző tanfolyam is, melynek záró feladatait különböző helyszíneken kellett a gyerekeknek lebonyolítani. Riportkészítés volt az egyik feladat, a város különböző intézményeiben. A fiúk örömmel választották a laktanyát, a lányok többek között a Dunántúli Napló Szerkesztőségét keresték fel, ahol Westli Márta újságíróval, az úttörőház volt tanfolyamvezetőjével készítették riportot, igen nagy lelkesedéssel és kellő „komolysággal”.

A képzési és a módszertani felelősök több alkalommal készítettek a vezetőképzésbe bevont kollégákkal közösen – azok tapasztalatait meghallgatva és feldolgozva – a tanfolyamok számára tematikát, nemcsak az úttörőházi, hanem a csapatokban folyó képzést is segítve. A városi és a megyei szakbizottságokban dolgozva képzési és módszertani felelőscink részt vettek a tömeges mozgalmi képzés és a KISZ-életre történő felkészítés segédanyagainak kidolgozásában is.⁶

Jelenünk...

Az 1982–83-as tanévben több mint 600 gyerek részére szerveztünk különböző vezetői, tisztségviselői tanfolyamot.

Ez évtől kezdődően az őrsvetítőképző tanfolyamok kihelyezetten működnek, az úttörőház irányításával. Ez a forma nem új, régebben is – helyhiány miatt – a közeli iskolákban is tartottunk tanfolyamokat. Valamennyi őrsvetítőképző tanfolyamunk kihelyezése azonban új tartalmi indokok alapján történt: egyrészt továbbra is szolgálja a gyerekek érdekeit, hiszen a legrövidebb úton juthatnak el a tanfolyam helyére, másrészt a tanfolyamtematikát kívánjuk ezzel gyakorlatibbá tenni. A pajtások a foglalkozások során találkoznak más úttörőcsapatban dolgozó őrsvetítőkkal, megismerkedhetnek azok módszereivel.

Nemcsak a gyerekek igényeit mérjük fel mindig időben, hanem a tanfolyamvezetők felkészítésére is nagy gondot fordítunk. Őket a városi képzési szakbizottság és a kisdobos szakbizottság javaslatának figyelembevételével kérjük fel, a fél-éves tanfolyamok ideje alatt 3 alkalommal tartunk számukra megbeszélést. A tanfolyamok 14 foglalkozásból állnak, heti 1 alkalommal. Az idei évben a tematikát ismét átírtuk, az első félévben kipróbáltuk – jónak tartjuk.

A foglalkozásokra a gyerekek őrsi és egyéni vállalással készültek, mind az egyéni, mind a kollektív vállalás módszere bevált. Folyamatos volt a próbázás, az értékelés, kollektívan döntöttek arról, kik kapjanak a tanfolyamzárón dicséretet. A mozgalmi ismeretek gyakoroltatása legtöbbször a szabadban történt (sípjelek, útjelek, akadályverseny stb.). A zárófoglalkozást minden raj maga tervezhette meg, ahova „vendég őrset vagy rajt” is meg kellett hívni. A formák változatosak voltak: akadályverseny, forgószínpad, vendégség, közös vetélkedő.

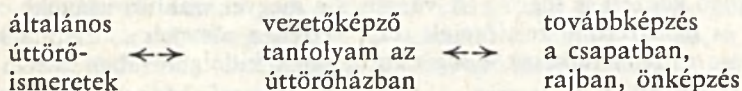
További feladataink: el kell érünk, hogy még többször találkozhassanak a tanfolyam résztvevői a helyben működő őrökkel. Fel kell hívnunk a csapatvezetőségek figyelmét arra, hogy a pajtásokat igyekezzenek még jobban megismertetni a csapat sajátosságaival, ezáltal is gyarapítva leendő őrsvetítőik ötlettárát.

III.

A jövő vezetőképző munkája sok külső és belső tényezőtől függ: a társadalom, az iskola, a család elvárásaitól, az úttörőházon belüli tanfolyamvezetők szakmai és pedagógiai, mozgalmi felkészültségétől, az anyagi és a tárgyi feltételek sorától.

Meghatározó lesz a jövőben is a tanfolyamokat vezető és szervező úttörővezetők személyisége, akiknek világosan látniuk kell, hogy a gyermek a társadalom jövődő állampolgára, aki már készül a közösségi életbe való beilleszkedésre, sokoldalú tevékenységre.

Fel tudjuk-e készíteni őket az önálló munkavégzésre, aktivitásra? – Ez nem csupán a pedagógiai segítségnyújtás mennyiségének, hanem elsősorban a vezetés minőségének a kérdése! Az úttörőházban mi csak az alapok megismertetését vállalhatjuk. Bár, természetesen, mire a gyermek a tanfolyamra kerül, rendelkezik már bizonyos fokú általános úttörőismerettel. Nálunk mindezeket bővítheti, új alapismereteket sajátíthat el. Az itt megszerzett vezetői ismereteket saját csapatában kamatoztathatja, bővítheti is önképzéssel, melyet egyedül még képtelen megtenni, ehhez a rajvezetője, a rajvezetőség segítsége szükséges:

Mivel minden úttörőház feladata – együttműködve a csapatokkal – a nevelőmunka segítése is, az ötnapos munkahét minket is fokozottabban érint. Új szempontokat, útmutatást ad a VIII. országos úttörővezetői konferencia is.

A szervezett szabadidő-tevékenység a vezetőképzésnek is fő feladata. A tanfolyamok idejének, helyének tervezésével lehetőséget teremthetünk a gyerekek szabadidejének jobb felhasználásához, segíthetjük az úttörőcsapatokat is. Olyan együttműködésre van szükség, amelynek során az úttörőház messzemenően figyelembe veszi a tanulók iskolai rendjét.

A vezetőképzésnek is lépést kell tartani a megnövekedett úttörőházi-közművelődési tevékenységgel. Fokozottabban be kell vonnunk munkánkba a Hazafias Népfrentot, a KISZ-szervezeteket, s a gyermekekért felelősséget érző felnőtteket. Kapaszkodóink, alapidokumentumaink vannak, elsősorban az MSZMP XII. kongresszusának határozatai, annak szellemében végzendő munkánk.

Néhány gondolat a határozatokból, munkánk további tervezéséhez:⁷

- A figyelmet a közösségi szellem erősítésére kell összpontosítani.
- Nagy gondot kell fordítani a tehetségek felkarolására.
- Többet kell tenni a művelődés iránti igény felkeltésére, az öntevékeny társadalmi együttműködésre.
- A közművelődési intézmények – köztük természetesen az úttörőházak is – körültekintőbben egyeztessék tevékenységüket, ésszerűbben hasznosítsák a meglévő erőket, eszközöket.

Az új úttörőház megépülésével bizonyára javulnak majd a vezetőképzés személyi és tárgyi feltételei is.

Bízom abban, hogy mindannyian, akik a vezetőképzés területén éveket vagy évtizedeket töltöttünk el – s töltünk ezután is – nem fűvet vagy fát ültettünk, hanem valóban neveltünk!

JEGYZETEK

1. Magyar Értelmező Kéziszótár, Új Magyar Lexikon. 2. A MUSZ mozg. képzési rendszere. Ifj. Lapkiadó V. 1978. 3. Idézet a Szabó István Úttörőház írásos történeti anyagából. 4. Emlékplakettet kapott többek között: Légrádi Istvánné, Ruppert Edit, Márcz Róbertné, Kapinya Gizella, Hajas Zsuzsanna, Homlódi Ferenc, dr. Halász Gáborné és több ifivezető. 5. Néhányan a tanfolyam-

vezetők közül: Dékány Ilona, Hartmann Piroska, Kovács Nándorné, Fodor Ferencné, Schwoy Györgyi, Takács Dezsőné, dr. Keresztes Lászlóné és sokan mások. 6. Az úttörőház eddigi vezetőképzés-felelősei: Galambos Ferenc, Várnagy Elemér, Fodor Ferencné, Márcz Róbertné, Ribár Istvánné, Bodorné Kasza Mária, Kapinya Gizella, akiknek munkáját a mindenkori módszertani felelős segítette (többek között: Láng Lászlóné). 7. Tartalmi idézet az MSZMP XII. kongresszusának határozataiból.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. „Tájékoztató a pécsi Szabó István Úttörőházban folyó őrsvetető- és rajttitkárképző tanfolyamok tapasztalatairól, 1983.” (Kóczyán Erzsébet)
2. Az úttörőházban található képes eseménynapló és írásos dokumentumok (történet, programfüzet).
3. „Fejezetek a magyar úttörőmozgalom történetéből” (Ságvári Könyvszerkesztőség, 1981).
4. A pécsi Szabó István Úttörőház kisdobos- és őrsvetetőképző tanfolyamainak tematikái, feladatlap.
5. „Válogatás az Úttörővezető huszonöt évfolyamának számaiból (Úttörővezető Szerkesztősége, 1972.)
6. Az Úttörővezető című folyóirat számai.
7. „Módszertani segédanyag úttörővezetőknek” (Városi képzési és módszertani szakbizottság).
8. Úttörővezetők kiskönyvtára-sorozat.
9. Az úttörővezetői konferenciák jegyzőkönyvei.
10. A Magyar Úttörők Szövetsége működési szabályzata.
11. Az MSZMP KB XII. kongresszusának határozatai.
12. A Magyar Értelmező Kéziszótár és az Új Magyar Lexikon.

A PÉCSI „SZABÓ ISTVÁN” ÚTTÖRŐHÁZ 30 ÉVES TEVÉKENYSÉGÉNEK FŐBB ESEMÉNYEI

1953. – Felvetődik Pécs városában egy úttörőház létesítésének gondolata.
1954. tavaszán a Szt. István tér 17. sz. házat jelölik ki e célra.
1954. nov. 7-én a pécsi úttörők megkapják és birtokba veszik az épületet.
- 1955/56-os tanévben, mint „szakköri ház” lesz ismert a város gyermekei körében. A szakkörök száma meghaladta a 30-at, 450–500 fővel.
– Megkezdődtek a vasárnapi szabadidős foglalkozások is.
- 1956/57-es tanévben rendszeressé válnak az úgynevezett „tömeg-rendezvények” (sportversenyek, kulturális előadások stb.).
– Előadják a „Jávorfácska” és a „Csipkerózsika” című mesejátékokat, dr. Békei Lászlóné szakörvezető vezetésével.
– 1957-ben az Úttörőházak Országos Szpartakiádján az Úttörőház csapata I. helyezést ér el. Vezető: Deli István.
– 1957 januárban a városban elsőként az Úttörőházban szerveződik őrsemcsapat, 20-as számú Hunyadi János vezetőképző csapat, majd 5207. sz. Ságvári Endre regőscsapat.
– 1957. május 1-én a mártírhalált halt pécsszabolcsi bányász, – Szabó István – nevét veszi fel az intézmény.
1958. nyarától 1965-ig turisztaszállásként működött nyári időszakban az Úttörőház. 1958 nyarán közel 3000 úttörő kapott itt szállást és idegenvezetést az intézményben.
- 1958/59-es tanévben erősödött a vezetőképző tevékenység, és a rendezvények sora is bővült.
– Új vonás a szakköri munkában a különpróbákra való felkészítés az 1955-ben megjelent „Ifjú mester-próba” könyvek alapján dolgoztak a szakkörök. (Különpróba-füzetek még nem voltak.)
- 1959/60. Az Úttörőházban kialakították a kisdobosok meseszobáját. A falakat díszítő meseképeket Takács Dezső rajztanár készítette.
1962. –től 1972-ig az irodalmi szakkörök módszertani központja volt az intézmény, előbb a városban és a megyében, majd 1964-től 72-ig az Úttörő Irodalmi Szakkörök Országos Módszertani Központja volt.
1964. –ben az intézmény fennállásának 10 éves évfordulóján, az úttörőintézmények közül elsőként kapta meg a pécsi „Szabó István” Úttörőház a KISZ Központi Bizottság Vörös Selyemzászlóját. (A központi ünnepséget – vendégúttörőházak művészeti együtteseinek fellépésével – a Pécsi Nemzeti Színházban tartották.)
- 1964/65-ös tanévben jelentősen bővülnek a szakkörök. Beindul a szobrász (később képzőművész néven szerepel), háziipari, (később szövő-iparművész), és a vegyész szakkör.
(Úttörőházi szakkörökről szóló cikkek jelentek meg:
Dunántúli Napló, 1965. február 16.,
Baranya Ifjúsága, 1965. márc.)
- Téli időszakban, minden évben a városi és megyei sakk- és asztalitenisz-döntőket az Úttörő-

házban szervezték – 1973-ig. E versenyek tűnt fel először a későbbi magyar sakknagymester, Ribli Zoltán, (aki ekkor az Egyetem utcai iskola úttörője volt).

– 1965 nyarán – országosan elsőként – a megyei Úttörőelnökség megyei szaktábort szervezett Bolyban. Itt a szakvezetők a pécsi Úttörőház szakkörvezetői voltak.

1965/66-os tanévben új szakkörök: eszperantó és kamarakórus.

Megszervezik az Úttörőházi Gyermektanácsot.

– A Megyei Gyermektanács is a pécsi Úttörőházban működött, és ennek egyik szervezője az Úttörőház volt. (A megyei Gyermektanács felnőtt szervezői és vezetői Benkő Gyula megyei úttörőtítkár, Kóczyán Erzsébet úttörőház-igazgató, Pusztai József és Vastagh Zoltán, a megyei Úttörőelnökség tagjai voltak.)

– A riporterszakkör értékes anyagot készített Szabó István leányánál, amely később az archívumi életrajzi adatokkal együtt alapját képezte az irodalmi szakkör tagja – Dunai Imre (Dunántúli Napló újságrója) – által írt hangjátéknak.

(Dunántúli Napló, 1966. márc. 17.)

– Az irodalmi szakkörök IV. országos módszertani bemutatójára is sor kerül.

(Dunántúli Napló, 1966. márc. 29.)

– 1965 októberében indult útjára és 1974 ápriliséig került megrendezésre a csapatokat jó munkájukért jutalomban részesítő „Ajándék helyett” műsorsorozat.

– A képzőművész szakkör, fényképről, elkészítette a névadó Szabó István portróját (gipszből). A szakkör vezetője: Rétfalvi Sándor.

– Az Úttörőház kamarakórusa az Országos Úttörő Kamarakórus Fesztiválon ezüst érmet nyert Debrecenben. Vezető: Pere János.

– 1966 nyarán hagyományalapító „szaktúrát” szerveztek Kövestetőn. (Képzőművész – Rétfalvi Sándor, fotó-, riporter – Kárpáti Árpád és a rádiós szakkör – Gáspár László részvételével.) A szaktúrákat folyamatosan 1981-ig szervezte az Úttörőház.

1966/67-es tanévben a kamarakórus, a Pécsi Zeneiskola szimfonikus zenekarának közreműködésével előadta „Az utca rémei” című 1 részes gyermekoperát, amely Galambosi László verséből készült. (Az együttesvezető és rendező: Pere János volt.)

– Az irodalmi szakkörök V. országos módszertani bemutatójára 1967 márciusában került sor, ennek keretében az Úttörőház 10 éves irodalmi szakköre Radnóti-estet rendezett, amelyen a Tanárképző Főiskola szimfonikus zenekara is közreműködött.

– A képzőművész szakkör által 1966-ban készített Szabó István-portrét bronzba öntve tanácsköztársasági ünnepség keretében leplezték le. (Részt vett: Csendes Lajos, a megyei pártbizottság titkára, a névadó leánya és családja is.)

(Dunántúli Napló, 1967. márc. 19.)

– 1967 januárjától eszperantó nyelvű újságot jelentet meg az Úttörőház, előbb NIA HEROLDO, majd PIONIRO címmel. A lap 15 külföldi országba is eljut. Szerkesztője az Úttörőház szakkörvezetője: dr.. Hegedüs Béláné. Jelenleg a lap XVII. évfolyama jelenik meg.

1967/68-as tanévben az Úttörőház Nemzetközi Barátság Klubja részt vett a hazánk felszabadításáért elesett szovjet katonák sírjának felkutatásában.

(Dunántúli Napló, 1967. október 5.)

– Az Úttörőház a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulójára alapított megyei plakettet és oklevelet megkapta, amelyet Szentirányi József, a megyei pártbizottság osztályvezetője adott át.

(Dunántúli Napló, 1968. márc. 31.)

– A képzőművész szakkör módszertani kiállítást rendezett, amelyhez kapcsolódva országos körű tanácskozást is szervezték a vizuális nevelésről.

(Dunántúli Napló, 1968. május 22.)

– A IV. Országos Úttörő Fúvószenekari Fesztiválon, Egerben aranyérmet nyert az Úttörőház fúvószenekara. Zenekarvezető: Deckleva László.

- 1968/69 A Tanácsköztársaság 50 éves évfordulóján avatták a képzőművész szakkör 13 tagjának közös, vörösréz domborítású alkotását, a „Forradalmi emlékfalat”. Szakkörvezető: Rétfalvi Sándor.
- 1969 áprilisában rendezvénysorozattal ünnepli az Úttörőház fennállásának 15 éves évfordulóját. (A rendezvények között meghívásos repülőmodellező kupaversenyt is szerveztek úttörőházak között.) Az évforduló ünnepesein részt vett Szabó Ferenc, a Magyar Úttörők Szövetsége titkára.
 - Az Úttörőház szövő-iparművész szakköre a Tanácsköztársaság évfordulójára nagyméretű kollektív batikolt faliképet készített.
 - A nyári munka fellendül ebben az évben, úszótanfolyamot indítanak (ezt követően minden évben), nyári szakkörként beindul a lövészet.
- 1969/70 Új szakkör a lövészet, első versenyét novemberben, a város felszabadulásának évfordulóján rendezte.
- Felszabadulás 25 éves évfordulóján, áprilisban, az Úttörőház megkapta a KISZ Központi Bizottság Dicséret Oklevelét.
 - Az úttörő színjátszó szakkörök vezetőinek országos módszertani tanácskozását Szegedre szervezte meg a pécsi Úttörőház. (Ez volt az utolsó országos tanácskozás, amelyet az Úttörőház szervezett.)
 - Ebben a tanévben kerül kialakításra a vegyészlabor az intézményben, amelynek a berendezésében a Mecseki Szénbányák kutatási osztályának szocialista brigádja működik közre. (Szakkörvezető: Kaurek Róbert vegyész-mérnök).
 - Az Úttörőház megalapítja (az MHSZ megyei vezetőségével) a „Szabó István” légpuskás, lövészet vándorkupát. Ez évtől bevezették az úttörőolimpia versenyszámai között a lövészetet is, az első városi versenyt az Úttörőházban rendezték.
- 1971 októberében a rajzszakkör a Múzeumi Gyerekrajzpályázaton kollektív munkájával, I. díjat nyert. Vezető: Koltai Magdolna (Dunántúli Napló, 1971. okt. 31. és nov. 7.)
- 1971/72-es tanévben az Úttörőszövetség által meghirdetett 18-féle akcióból az „Olimpiai láng” akció országos központja a pécsi Úttörőház volt, az Országos Úttörőelnökség megbízása alapján.
- Pécs város úttörőcsapatai számára ekkor hirdette meg az Úttörőház a „Város a Mecsek alján” akciót. Ennek keretében látogattak el a résztvevők pl. a Városi Tanácsra is. (Dunántúli Napló, 1972. jan. 13.)
 - A rajzszakkör – „Tavas jöttén nyílnak az egek” címmel – önálló gyermekrajz-kiállítást rendezett. (Dunántúli Napló, 1972. ápr. 1., Baranya Ifjúsága, 1972. május)
- 1972/73. Petőfi Sándor születésének 150. évfordulójára: „Forr a világ” dalostalálkozót, Petőfi versmondóversenyt kisdobosoknak szervezett az Úttörőház, és elkészült a szövő-háziipari szakkör „Anyám tyúkja” c. verset illusztráló faliszőnyege. Szakkörvezető: R. Fürtös Ilona, és a képzőművész szakkör kollektív, rézdomborítású „Petőfi emlékfal” alkotása, amely országos pályázaton V. díjat nyert, Budapesten kiállításra került. Szakkörvezető: Farkas László.
- Az Úttörőház megalapítja a városi felszabadulási terepfaféte versenyt, amelyet ez évtől ugyanabban a rendszerben szervez 1982-ig. 1982-től pontszerző túraversenyként folytatódik.
- 1973/74. „A nekem szülőházam”-akció keretében Baranya művészetéről előadásorozatot szervezett az Úttörőház Rétfalvi Sándor közreműködésével, Bernhardt István rendezésében.
- (Dunántúli Napló, 1973. nov. 29.)
- 1974 májusában ünnepelte az Úttörőház a 20 éves fennállását.
 - A képzőművész szakkör által készített jubileumi szobor avatása is ennek keretében volt. Szakkörvezető: Farkas László.
- A jubileumi kiállítást megnyitotta: Csorba Tivadar városi műv. oszt. vez.
- „Szabó István” jubileumi kupaversenyeket szerveztek repülőmodellező és lövészet szakágban. (Úttörőházak közötti.)
- Jubileumi központi ünnepségen vette át másodízben a KISZ KB Vörös Selyemzslóját az Úttörőház, amelyet Szabó Ferenc, az Úttörőszövetség főtitkára adott át.

- Az évfordulóra az Úttörőház bejáratát ábrázoló eozin plakettet készítettek, amelyet a felnőtt és ifivezetők, patronálók, régebben az úttörőházban hosszabb ideig működött vezetők kaptak. (Dunántúli Napló, 1974. május 8., 1974. május 11., Baranya Ifjúsága 1974. május)
- 1974/75 az Úttörő Művészeti Szemle keretében először rendez az Úttörőház bemutatót és kiállítást a művészeti, ill. képzőművészeti szakköröknek bemutatkozására.
- Ettől az évtől a honvédelmi szakkörök részére vetélkedőt rendez az Úttörőház, majd folyamatosan minden évben.
- 1975/76-ban „Korok és művészetek” címmel művészeti előadásorozatot szerveztek, amely a 73-ban indított Baranya művészete sorozattal együtt, előfutára volt a később, 1976/77-es tanévi programban országosan meghirdetett „Művészetek vándorútján” kulturális úttörőközösségi játék ajánlásnak.
- A természetjáró szakkör – Márcz Róbert vezetésével – külföldi túrát szervez Csehszlovákiába.
- 1976/77 Az Úttörőszövetség által bevezetésre kerülő új szakpróbarendszer kipróbálásában az Országos Úttörőelnökség felkérésére részt vett a pécsi Úttörőház 10 szakköre.
- 1975/76-os tanévben az Úttörőház országos rajz- és képzőművészeti pályázatot hirdet úttörő- és művelődési házak gyermekszakköreinek.
- 1976 novemberében kiállítás nyílik a pályamunkákból. A kiállítást Csernus László, az Úttörőszövetség titkára nyitotta meg. A pályázat érdemjait az Úttörőház képzőművész szakköre készítette el. (3 különböző éremfajta készült a díjazott pályamunkák számának megfelelő mennyiségben.)
- 1977/78 A sokszorosító-grafika-szakkör a VII. nemzetközi gyermekrajz-(kiállítás) pályázaton Tokióban az Évszakok c. munkájával a japán külügyminiszter díját és ezüstérmét kapott. Szakkörvezető: Koltai Magdolna.
- 1978/79 A gyermekek nemzetközi éve és az Úttörőház 25 éves fennállása alkalmából a pécsi sportcsarnokban az Úttörőház rendezte a gyermekek nemzetközi évének megyei nyitóünnepélyét. Ezen részt vettek a megyei, városi állami és pártvezetők. A pécsi úttörők mellett a megyéből közel 500 pájtás vett részt.
- (Dunántúli Napló, 1979. május 13.)
- A fenti események tiszteletére az Úttörőház gondozásában megjelent Várnai Ferenc: „Süss fel nap” c. népdalcsozor-összeállítás, ezt a kiadványt a sokszorosító-grafika-szakkör linómetszetei díszítik. Szakkörvezető: Koltai Magdolna.
- 1979/80 A rajzszakkör két tagjának alkotását plakátként adják ki CIMEA-keretben, nemzetközi jelentkezéssel. (Alkotók: Odrobina Márta és Szabó Erika voltak).
- A „Szabó István” lövész kupaversenyt 10. alkalommal rendezte meg az Úttörőház. 1971-től folyamatosan, mind a 10 évben a fiúk versenyét csapatban az Úttörőház nyerte. A lányok versenyében 1973-tól 80-ig szintén az Úttörőház nyerte a versenyt. (Szakkörvezető: Schmid Miklós)
- 1980/81 Jelentős közművelődési sorozat indult „Barátaink az alkotók: Pécsről – Baranyáról”. (Házigazdák voltak: Tüskés Tibor író, dr. Varga Gyula fotóművész, ifj. Kőmíves Sándor színész, Szladányi Péter fuvolaművész közreműködőként, Pandúr József főiskolai tanár, Bezerédy Győző muzeológus, Molnár Imre muzeológus, Bertók László költő, Uherkovich Ágnes belsőépítész, Váróczy Zsuzsa főiskolai tanár.
- Az úttörőmozgalom 35 éves évfordulójára nagyszabású CSILLAGTÚRÁT szervezett a városi Úttörőelnökséggel közösen az intézmény, amelyre minden úttörőcsapat a régi vezetői közül hozott vendéget. (Végcél Pécsbányatelep volt.)
- Ebben az évben az Úttörőház elnyerte a KISZ Központi Bizottság Vörös Selyemzászló Csillaga kitüntetését.
- A néptánc szakkör Brückler Andrea vezetésével (a Mecsek Táncegyüttes utánpótlás csoportjaként) eljutott a kalocsai országos úttörő néptánc fesztiválra, Baranya megye képviselőjeként.

1981/82 Új forma a szabad szombatokon rendezett JÁTSZÓHÁZ.

- Gyermekszemmel sorozatban Pécs város művelődési házaival ismerteti meg az Úttörőház a gyerekeket.
- Erőteljesen kiszélesedik a kapcsolat a művelődési intézményekkel.
- Városi szintű irodalmi vetélkedőre került sor a KINCSKERESŐK címmel 5-6. osztályosoknak.
- A gyermekkoreográfiák bemutatóján Budapesten, az Úttörőház néptáncsoportja szerepelt a Vigadóban.
- 1982. április 24-én az Úttörőház vendége volt Farkas Bertalan úrhajós.
(Dunántúli Napló, 1982. ápr. 25.)

1982/83 Elkészült az új Úttörőház építése Pécsen.

- (Dunántúli Napló, 1982. nov. 13.)
- Az Úttörőház pályázatot hirdetett fennállásának 30. évfordulójára.
(Dunántúli Napló, 1983. jan. 13.)
- Új formaként bemutatkozó programokat szerveznek az úttörőházi szakkörök „A HÉT SZAKKÖRE” címmel.
(Dunántúli Napló, 1982. nov. 19., 83. jan. 27., márc. 11., ápr. 26.)
- FABULA címmel nagy sikerű irodalmi-helytörténeti „irányított” játékot szervezett 7-8. osztályosoknak.
- Másodizben, most már a jelentkezők nagy számára való tekintettel 5 elődöntővel és döntővel szervezték meg a KINCSKERESŐK irodalmi vetélkedőt.
(Dunántúli Napló, 1982. dec. 8.)
- „Családi programokat” indít az Úttörőház a Mecseki Kultúrparkkal közösen.
- Az Úttörőház 30 éves évfordulójára Várnai Ferenc: KÓRUSSZÓJÁTÉKOK című zenei kiadványát jelenteti meg az Úttörőház, amely kiadványt a sokszorosító-grafika szakkör illusztrációi díszítenek. Szakkörvezető: Svastits Pálné.
- Júniusban nagyszabású rendezvény: Gyermeknap a Mecseken címmel: Mecseki Kultúrparkkal, Planetáriummal és a Művelt Nép Könyvterjesztő Vállalattal közös program.

A pécsi „Szabó István” Úttörőházban az alábbi kiadványok műhelymunkái zajlottak az elmúlt 30 évben: (Részben mint az Irodalmi Szakkörök Országos Módszertani Központjához kapcsolódó vagy közvetlenül itt kipróbált tevékenységek. Továbbá az Úttörőház gondozásában megjelentetett.)

1967 *Irodalombarát szakpróba*

Írta: Vastagh Zoltán

ILV., 1967-ü A Magyar Úttörők Szövetsége kiadványa.

1968 *Nyelvi nevelés, nyelvművelés*

Összeállította: Muszty László

A munkaközösség tagjai:

- Bernáth János (Pécs)
- Hoffmann Ottó (Szederkény)
- Kiss József (Harkány)
- Matyó Ferencné (Siklós)
- Vargha Károly (Pécs)
- Vastagh Zoltán (Pécs)

Pécs, 1968. Magyar Úttörők Szövetsége Baranya megyei Elnökségének kiadványa.

Utmutató ének-zenei szakkörök vezetőinek

Írta: Várnai Ferenc

Pécs, 1968. Magyar Úttörők Szövetsége Baranya megyei Elnöksége és a pécsi „Szabó István” Úttörőház kiadványa

1970 *Színjátészó szakpróba*

Írta: Magassy László

Ifjúsági Lapkiadó Vállalat, 1970

Magyar Úttörők Szövetsége kiadványa

Képzőművész szakpróba

(előkészítette a pécsi tanácskozás!)

Írta: Balogh Jenő

Ifjúsági Lapkiadó Vállalat 9165/K (MUSZ kiadványa)

1973 *Eszperantó szakpróba*

Írta: dr. Hegedüs Béláné

Ifjúsági Lapkiadó Vállalat, 1973

Magyar Úttörők Szövetsége kiadványa

1967-től *Pioniro* (eszperantó nyelvű, segédanyag úttörőszakkörök részére, és egyben tájékoztató lap is!)

Szerkeszti: dr. Hegedüs Béláné

Felelős kiadó: Kóczián Erzsébet

Összeállította: Kóczián Erzsébet

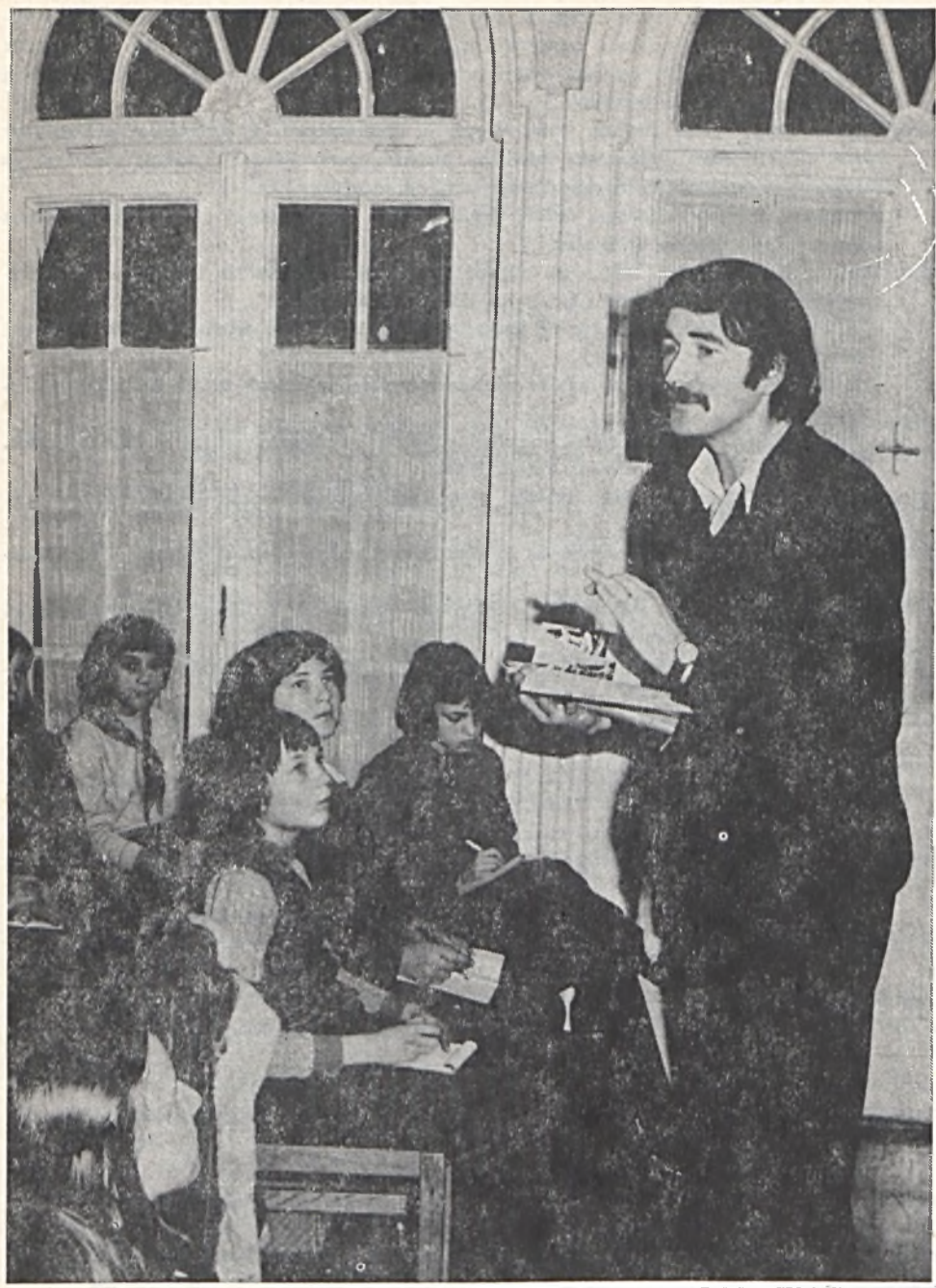
Kisdobos ügyes kezek szakkör 1972.

JELENTŐSEBB ESEMÉNYEK A KOMLÓI ÚTTÖRŐHÁZ TÖRTÉNETÉBŐL

- 1954 március: Megkezdte működését a Komló városi Úttörőház, Kossuth tér 3. szám alatti épületben, mely korábban a városi pártbizottság székháza volt. Első igazgatója Horzsa Sándor tanár, aki ezt a beosztást 1963-ig töltötte be.
- 1954 nyara: Az első hidasvölgyi úttörőházi tábor, melyen 70 pájtás vett részt. A tábort teljes mértékben társadalmi erővel építették fel. Sátorakat a honvédségtől, fuvart (lovaskocsik) a komlói üzemekről, élelmet „kiutalás néfküli” pl. rizst, cukrot, tanácsi engedéllyel vásárolhattak. Táborvezetők voltak Horzsa Sándor, Somkuti Ede, Varga Emőke.
Az úttörőházban elsősorban szakági tevékenység folyt, 20 szakkörben.
- 1956 nyara: A 2. hidasvölgyi táborozás, amelyen 60 úttörőházi pájtás vett részt. Fiúknak a sátorokban, lányoknak a vadászházban biztosítottak helyet. A főzés a táborban történt. Részvételi díj 50,- Ft volt. Tejet, húst, kenyeret, fűszert Zobákról hátizsákkal hozták a táborlakók mindennap.
- 1958 Az első úttörőházi téli tábor 20 fővel, mely 4 napig tartott.
- 1959 – A Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának 40. évfordulóján az úttörőház volt a bázisa a forradalom dokumentumait gyűjtő úttörőmozgalmi akciónak, melyet HŐSÖK KÖNYVE címmel szerkesztettek.
- A 3. hidasvölgyi úttörőházi tábor kb. 60 fővel, befizetési összeg 70,- Ft két hétre. Vezetők Horzsa Sándor, Horzsa Sándorné és a táborozás segítői, szülők, ifjúvezetők.
 - Télen, téli tábor 3–4 napos.
- 1960 – Megindul az úttörőházban a szervezett örsvezetőképző tanfolyam, egyéb tisztségviselői képzésekkel együtt.
- Megszervezik a 4. úttörőházi tábort Hidasvölgyben.
- 1971–72. a MINI AKCIÓK ÉVE, melynek házigazdája a városi úttörőelnökség megbízásából az úttörőház.
1972. dec. 1. Az intézmény élére függetlenített igazgatót neveznek ki. (Korábban az igazgatói funkcióval párosult az úttörőelnökség titkárának, ill. elnökének tisztsége.) Az új igazgató Páll Lajos tanár volt.
1973. január 1. Az úttörőház tanácsi fenntartásba került.
- 1974 május – Az intézmény fennállásának 20. évfordulóján megkapta a Magyar Úttörők Szövetsége Dicséret Oklevelét.
- Úttörőtechnikusok nemzetközi versenyén Pozsonyban, a komlói úttörőházi fotósok I. helyezést értek el.
1976. szeptember – Komló várossá nyilvánításának 25. évében a meghirdetett társadalmi munkaversenyben a tanintézmények között 227 000 Ft értékkel első helyezést értek el az itt dolgozó nevelők és pájtások munkája alapján.
- A Berlinben megrendezett úttörőtechnikusok nemzetközi versenyén III. helyezést szereztek a komlói úttörőház fotósai.

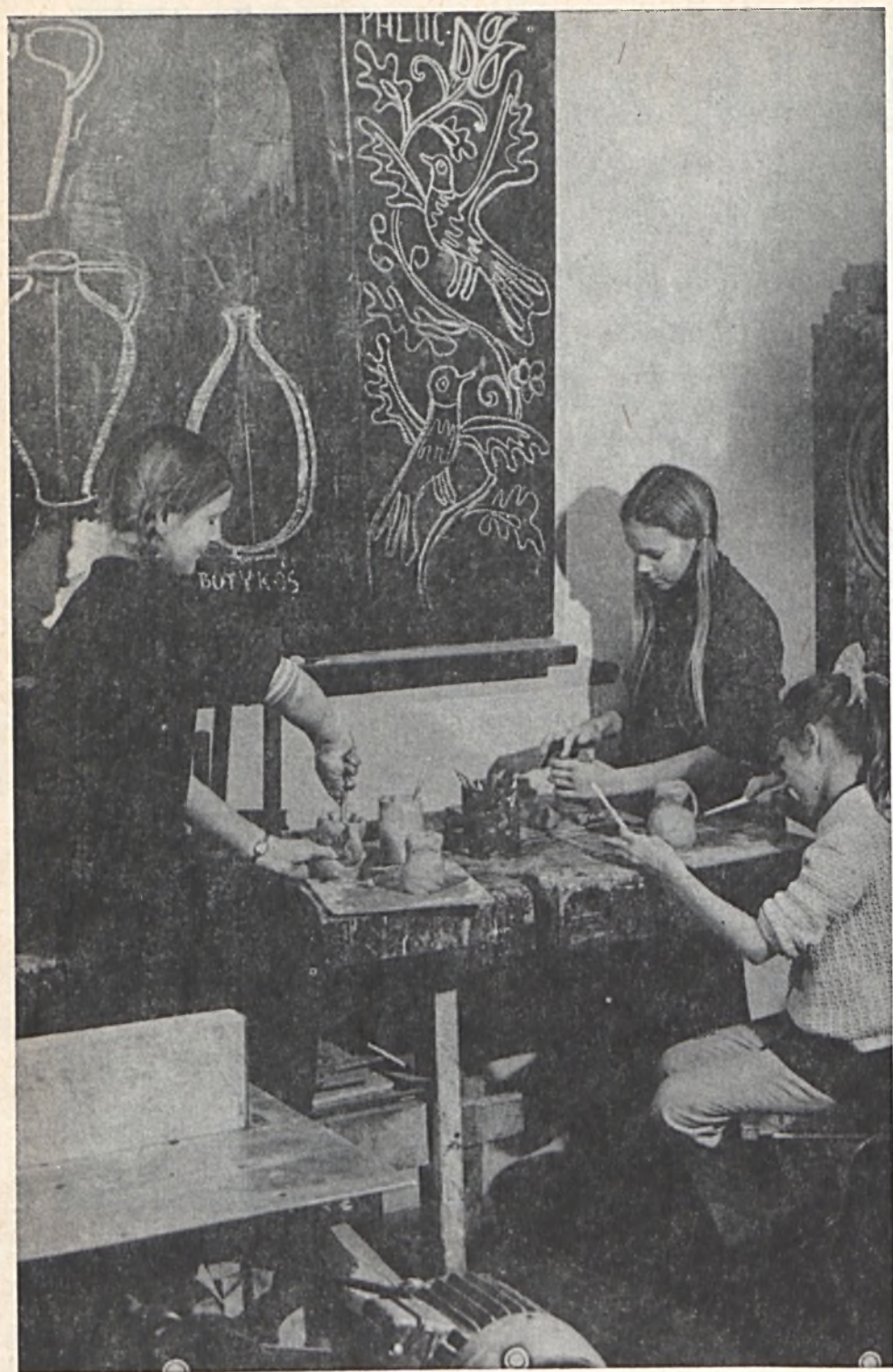
- 1977 május – Az úttörőház kiváló mozgalmi, szakági munkájáért elnyeri a KISZ KB VÖRÖS SELYEMZÁSZA LAJÁT, melyet a nemzetközi gyermeknapon Csernus László, a Magyar Úttörők Szövetsége Országos Elnökségének titkára adott át. (Csernus László 1967-től 1971 októberéig volt a komlói úttörőház igazgatója.)
1977. július 1. Komló város Tanácsa 17 023-8/1977. sz. határozatával az Úttörőházat a kialakított közművelődési intézményhálózatba integrálja, melynek igazgatójává Páll Lajost nevezi ki, és október 1. az úttörőház új vezetője Czanik Istvánné pedagógus lesz.
- november – A város kidobosai, úttörői birtokba veszik a megépült új 1100 m²-es úttörőházat a Kossuth Lajos utca 63. szám alatt.
1978. január 1. Komló város Tanácsa az érdekelt szervek egyetértésével az intézmény úttörőtevékenységét kibővítve, azt Úttörő- és Ifjúsági Házzá nyilvánította.
- A Magyar Úttörők Szövetsége az intézményt a fotószakkörök országos bázisintézményévé nevezi ki.
 - A tanintézmények városi társadalmi munkaversenyében az Úttörő- és Ifjúsági Ház első helyezést ért el.
 - Az Úttörőház fotósai az úttörők technikai nemzetközi versenyén, melyet Zánkán rendeztek, I. helyezést értek el. Vezetőjük Czanik István.
1979. Az Úttörőház fotósai az úttörők technikai nemzetközi versenyén, melyet Lengyelországban rendeztek, I. helyezést értek el.
- 1981–82. A balatonberényi úttörőtáborban az úttörőzenekar és a cigány rajz–szövő szakkör részvételével szaktábor rendeztünk.
- 1982–83. A cigány szövő–rajz szakkör Koltai Magdolna vezetésével az ünnepi könyvhéten megyei pályázaton különdíjat kapott.
1982. jan. 1-től a sikondai nyári napközis tábor, valamint a balatonberényi úttörő váltótábor az intézmény irányítása alá került.
- 1983 – A rézdomborító szakkör a nemzetközi pályázaton kiemelt díjat nyert. Vezetője: Blumszchi Dezső.
- május – Az Úttörő- és Ifjúsági Ház kiváló munkájának elismeréséül a nemzetközi gyermeknapon elnyerte a KISZ KB VÖRÖS SELYEMZÁSZA LAJÁT, melyet Himer László, a KISZ Baranya megyei Bizottságának titkára adott át.
- 1984 – A tanintézmények 1983. évi társadalmi munkaversenyében az Úttörő- és Ifjúsági Ház első helyezést ért el.
- Az intézmény fennállásának 30. évfordulójára egéznapi szórakoztató-kulturális programmal emlékeztek meg Komló város kidobosai és úttörői.

Összeállította Páll Lajos

TARTALOM

<i>Lukács János</i> : „Pécsett új úttörőházat építenek”	3
<i>Vastagh Zoltán</i> : Úttörőház és pedagógiai gyakorlat	5
<i>Gálfi Istvánné</i> : Az általános iskolák közművelődésének néhány kérdése Pécs városában, és ebben a Szabó István Úttörőház szerepe	14
<i>Páll Lajos</i> : A komlói Úttörő- és Ifjúsági Ház, mint a művelődés folytonosságát segítő intézmény a város közművelődési rendszerében	20
<i>Tóthné Csordás Erzsébet</i> : Olvasóvá nevelés és úttörőmozgalom a pécsi „Szabó István” Úttörőház irodalombarát szakköreiben	25
<i>Czanik Istvánné</i> : Az úttörőszövetség közművelődési játékaik adta lehetőségek az iskolai tananyag kiegészítésére	37
<i>Varga Ferenc</i> : „Séta és meditáció” Egy komplex szabadidős közművelődési rendezvénysorozat tervezése és megvalósítása az 1980/81-es úttörőévben – Barátaink az alkotók: PÉCSRŐL, BARANYÁRÓL címmel	42
<i>Rétfalvi Sándor</i> : Képzőművészeti szakkör 1964–69 között	46
<i>Koltai Magdolna</i> : A komlói Úttörő- és Ifjúsági Ház képző- és iparművész szakköre	51
<i>Várnai Ferenc</i> : A pécsi úttörőház zenei tevékenységéről	57
<i>Szakács Istvánné</i> : Készséggel segítettek – és mi örömmel fogadtuk	63
<i>Hartmann Piroska</i> : A kisdobos korosztály lehetőségei a közművelődésben a pécsi „Szabó István” Úttörőházban	70
<i>Ribár Istvánné</i> : Gondolatok a pécsi Szabó István Úttörőházban folyó vezetőképzésről	73
<i>Kóczián Erzsébet</i> : A pécsi „Szabó István” Úttörőház 30 éves tevékenységének főbb eseményei	82
<i>Páll Lajos</i> : Jelentősebb események a komlói úttörőház 30 éves történetéből	88

40,— Ft

